

A. Siren

Punapakolaisena Venäjällä

AATTO SIRÉN

HAJAMUISTEMIA PAKOLAISELÄMÄSTÄ

HELSINKI 1923
TYÖVÄEN SANOMALEHTI OSAKEYHTIÖ

Helsinki 1923, Työväen kirjapaino

LUKIJALLE.

Seuraavat katkelmat ovat välittömiä ja irrallisia tunnelmakuvia, kirjoitetut niissä perin pohjin poikkeuksellisissa oloissa, mitkä pakolaiselämä kykeni tarjoamaan kaaostilassaan olevan silloisen Venäjän oloissa. Siitä syystä ne ovatkin hajallisia ja katkonaisia. Niiden taustana, joko hyvin vähän tai ei laisinkaan ole tahdottu käyttää näkemysten ja tuntemuksien laajempaa tendenssiä, enemmän vaan henkilökohtaisia vaikutelmia. Viekkotteleva tilaisuus kylläkin olisi ollut aikana, jolloin luokkasota valtoimenaan riehui sekä kotoisissa oloissa että Venäjällä. Sisällyttää näihin tunnelmiin joukkopsykologinen pohja, laajentaa niitä sen mukaisesti, mutta silloin se olisikin kuulunut historian arkaluontoiseen piiriin ja historialliset tuokiokuvatkin ovat erheellisiä ja — puolueellisia kuin ne tunnelmoidaan itse tapausten pyörteissä, siitähän on riittävästi kokemuksia etenkin luokkasotamme ajalta.

Etenkin Venäjällä ollen olisi semmoiseen ollut oiva tilaisuus, missä esiinnyin poliittisen elämän sivustakatsojana — pakolaisena, mutta kokemus on sieltäkin osoittanut välittömät kuvaukset enemmän tai vähemmän paikkansapitämättömiksi. Tosiasiallisimmin kuin persoonallisista tekijöistä riippuu nähdäkseni Venäjänkin vallankumousprosessi, mitä erillisemmissä muodoissa se ilmeneekin, suurista yhteiskunta-taloudellisista vaikutteista.

Semmoisina hajallisinakin, mutta vain henkilökohtaisten mielialojen tunnelmakuvinä, jätän sanotut kyhäelmät työläisjoukkojen käteen. Jos yksi ja toinen erikoispiirre sen ajan paikka- ja yksilökuvista herättäisi laajemman ja perusteellisemman tuntemuksen tarvetta lukiassa, niin muita tarkoituksia ei niillä olekaan.

Orimattilassa heinäkuulla 1923.

Tekijä.

Sisällys:

	Siv.
Olisiko katastrofia voinut välttää	7
Matkalla Itään	13
Kadonnut loisto	19
Buihin	22
Suomalainen siirtola Buissa	25
Tehtaalla	30
Välskäri ja viisi muuta virkaa	35
Muinaissuomalaisten asuma-alueilla	38
Tuokiokuvia Moskovan matkalta	42
Keskikesän Moskova	47
Sunnuntaimietteitä	52
Keski-Venäläiseen talonpoikaiselämään tutustumassa	56
Keski-Venäjän geologiaa ja luontoa	61
Venäläistä ruokahalua	68
Keski-Venäläistä kansanelämää	72
Ukonilma	78
Talvi Keski-Venäjällä	81
Keskivenäläisten "Pyhä Ibis"	84
Pietarin Sveitsistä	87
Kevätaamu Pohjois-Inkerissä	91
Vaikutelmia Inkeristä	93
Opettajana Inkerissä	103
Asumusoloista Pohjois-Inkerissä	108
Surman mailta	113
Vastakohtien maa	120

OLISIKO KATASTROFIN VOINUT VÄLTÄÄ?

Tarkoitukseni, sanottakoon se heti, ei ole lähteä antamaan vastausta otsikossa olevaan kysymykseen. Se on historioitsijan tehtävä ja vaatii taustakseen Suomen yhteiskuntataloudellisen kehityksen huolellisen ja tarkan tutkimuksen vähintään viiden viimeisen vuosikymmenen aikana. Suurien historiallisten joukkoliikkeiden syyt eivät ole hetkellisiä, ne ovat sellaisia, mitkä ylipäänsä synnyttävät luokkaeroavaisuuksia, luokkavastakohtia kapitalistiseksi kehittyvissä talousoloissa. Luokkasodan syitten tutkiminen tarvitsisi siis muodostua omistus- ja tuotantotoimemme laajaksi tutkimukseksi vähintään sinä aikana jolloin kapitalistinen kehitys meidänkin oloissamme alkoi määräävämmän vaikuttamaan luoden vähin erin, mutta välittömästi, sekä valtiollisen että ammatillisen työväenliikkeemme.

Sähkölamput kuumottivat himmeästi eduskuntatalon käytävissä ja ravintolassa. Tupankansavu täytti ilman. Se loi utumaisen sädekehän sähkölamppujen ympäri. Yö oli myöhäinen. Ravintolatyöt liikuskelivat veltoisti ja väsyneesti. Edustajia kuljeksi ryhmissä käytävillä, toisia ryhmiä istuskeli ravintolassa ja rupattelivat hillitysti, salaperäisesti. Vaistomainen epävarmuus näytti painostavan toisia vai johtuiko se siitä, että he tiesivät jotakin enemmän juuri ovella olevista tapauksista. Minäkin olin illan kuluessa kuullut yhtä ja toista piakkoin alkavasta rautatielakosta, enempää en kuullut, ei edes kuulteni mainittu marraskuun suurlakon uusiintumisesta. Tuo kuulemani siis ei ollut mitään uutta, semmoiseenhan olin tottunut

edellämainitusta marraskuun suurlakosta asti. Mahdollisesti jotkut meidän ryhmäläiset aavistivat — ehkä tiesivätkin — enemmän vastaisesta tilanteesta. Oli miten oli, mutta en ainakaan minä, eikä monet muut ryhmäläiset, joiden kanssa olin puheissa sinä iltana, edes aavistaneetkaan että 48 tuntia sen jälkeen luokkasota alkoi virallisesti.

Tämä olkoon mainittuna vaan sen vastapuolueen esittämän väitteen johdosta, että eduskuntaryhmä ryhmänä valmisteli luokkasotaa ja ylipäänsä oli siitä tietoinen.

— — —

Istuin erään tuttavani kanssa eduskunnan istuntosalin eteishallissa. Painostunut mieliala oli tarttunut minuunkin. Koetin tehdä itselleni selväksi mistä se johtui, mutta tuloksetta. Pakinoimme yhtä ja toista: ”Se on onnettomuudeksi puolueellemme jos nyt syntyisi kansanliikettä”, sanoi toverini. ”Maassa vallitseva elintarvepula, joukkojen hermostuneisuus, semmoiset tekijät veisivät maan ehdottomasti yleisen anarkian tilaan, minkä kansainvälinen porvaristo tukahduttaisi veriin, sitä suuremmalla syyllä kuin naapurimaissa Ruotsissa ja Saksassa ei ole semmoisia liikehtimisiä niiden hallitusten käsiä sitomassa. Puolueen pitäisi niinmuodoin tehdä voitavansa kansanliikkeiden syntymisen estämiseksi.”

Olimme yhtä mieltä asiasta ja arvelimme lopuksi, että jos lähipäivinä joitakin liikehtimisiä syntyisi olisi niillä vaan paikallinen, mielenosotuksellinen luonne ja ettei ne ainakaan saisi marraskuun suurlakon kantavuutta, siitä luulimme olevamme varmat.

Niin vähän tosiaankin tiesimme tai edes aavistimme — ainakin me muutamat — niistä suurista historiallisista tapauksista, mitkä olivat ovella. Edelläkerrottu eduskunnan istunto, viimeinen muutoin, päättyi lauantaina 26 päivää vastaan yöllä. Matkustin kotiin ja kun maanantaina 28 päivänä tulin uudelleen Helsinkiin, täysi-istunto nimittäin oli päätetty pitää maanantaina kello 2 päivällä, menin eduskuntatalolle ja jouduin eräiden toisten edus-

tajain keralla pidätetyksi vallankumousmiliisin puolelta joka vartioi eduskuntataloa, ja viedyksi kuulusteltavaksi 1:sen poliisipiiriin konttoriin siitä syystä että olin pyrkimässä eduskuntaan jota ei toistaiseksi ollut olemassa. Niin tietämättäni jouduin minä ja moni toinenkin vallankumouksen kuohujen keskelle.

Leuto tammikuun päivä oli jo hämärtyvässä kun kävelin vanhoja tuttuja katuja asuntooni Perämiehenkadulle päin. Mitä sekavimmat tunteet pyörivät päässäni. Olinhan nähnyt suurlakkoja useimman kuin yhden, ollut mukana niissä. Koko miehuusaikani oli ollut joukkojen nousua. Suurlakko alun kolmattatoista vuotta sitten toi yleisen äänioikeuden ja kansanvaltaisen eduskunnan. Valtiolinen valveutuminen ja pohjakerrosten valistustaso pimeimpiä sopukoita myöten oli kohonnut sängen huomattavassa määrässä kymmenvuotisena köyhälistön parlamenttikautena. Olihan sieltä toki saatu tärkeitä sivistyksellisiä ja taloudellisia parannuksia aikaan, joskaan ei niin nopeasti ja niin syvälekäyviä kuin köyhälistöjoukkojen asema kapitalistisen kehityksen murrosaikana olisi edellyttänyt.

Elävinä olivat vielä säilyneet muistissani ne mainingit, mitkä vaikutti maaliskuun vallankumous Venäjällä, joka kukisti 400-vuotisen keisarivallan ja nostatti Suomessakin pystyyn porvarillis-sosialistisen kokoomushallituksen. Sitteen marraskuun suurlakko, josta oli kulunut vasta vajaa kolme kuukautta. Niin, olihan viimeisen kahden vuosikymmenen aika ollut historiallisesti perin huomattavaa ja tapauksista rikasta aikaa. Ensin venäläisen tsaarivallan pitkä alaspainava taantumuskausi, sitten nousua, nousua ja liikehtimistä ja — saavutuksiakin. Ne tapaukset eivät toki olleet yllätyksiä, eipä edes viime marraskuun suurlakko, mutta nyt alkaneet liikehtimiset muistelevaani taustaa vastaan katsottuina tuntuivat yllätyksiltä. Miten erilaisia olivatkaan tapaukset nyt, vaikka ne ensikatsannolla näyttivätkin jo elettyjen suurien tapausten uusintamuodoilta. Helsinkiin tullessani oli toki vielä osittainen rau-

tatieliikenne olemassa, mutta elämä kaikkialla oli salaperäisen vaiteliasta, itseensä sulkeutunutta ja näköjään yhä pidättäytyvämpää kuin pahaa ennustava tyven rajumyrskyn edellä. Sivukulkijasta näytti elämä suurelta salaperäiseltä kysymysmerkiltä. Oikein teki mieli huutaa kaikkialle: "Mitä on tekeillä? Sanokaa mitä oikeastaan on tekeillä?" — — — Meikäläiset puuhailivat hallitustalolla, joukkoja asetettiin kuumeisella kiireellä. "Mihin kuurimuksen kattilaan tosiaankin ollaan menossa", kysyin itseltäni, hiljensin käyntiäni saadakseni aikaa miettiä asioita ja päästäkseni tilanteen tasalle. Miten oli mahdollista tuommoinen askeleen ottaminen — turmion askeleen! Ehdottomasti askeleen tuhoa kohti, siitä luulin voivani olla vakuutettu. Nostaa puolifeodaalisissa oloissa pystyyn työväen valta, vaikka varsinainen palkkaköyhälistö, luokkatietoisesti valistunut, oli ripoteltuna pieniin teollisuuspiireihin ympäri maan, sitä hallitsevan massan keskuuteen, joka tosin vaaleissa antoi äänensä sen hyväksi, mutta sitenkin oli vähemmistönä. Nostaa näin ollen pystyyn työväen valta ja pitää sitä... sehän oli mieletöntä! Eihän Länsi-Euroopan kapitalistisesti kehittyneimmissäkään maissa sitä oltu voitu edes yrittääkään. Asiassahan oli tieteellisen tarkat periaatteet määräämässä, ainoastaan kaksi mahdollisuutta oli vaan olemassa: Marxin tieteelliset talousteoriat seisoisivat päälallaan silloin, jos Suomen köyhälistö luulee saavansa yhteiskunnallisen vallan käsiinsä ja pitävänsä sen, jos taas Marxin teoriat pitävät paikkansa, niin nyt alkanut köyhälistön vallantavoittelu epäonnistuu, sen täytyy luonnonlain välttämättömyydellä epäonnistua, siitä minä olin ja yhä edelleen olen vakuutettu — Marxin tieteellinen työ ei ole tältäkään kohtaa heikkoa vaan vahvaa.

Minua puistatti Suomen köyhälistön suuri ratkaiseva askel... Mitä se tiesi muuta kuin verta, kyyneleitä, hävitettyjä koteja ja mikä pahinta — koko ikänsä puutteellisuksia, sairautta ja nälkää vastaan ponnistelleen köyhälistön hartioille laskeutui tämä raskas taakka, jonka alle

se oli musertuva, ehdottomasti musertuva ja miten käy meidän nuoren, mutta toivorikkaan puolueliikkeemme... Kohtalo varjellekoon meitä! Mutta sehän toki ei voi hävitä, ei edes verivirtoihin, pysähtyä se vähän voi kulussaan, mutta hävitä se ei voi, sillä se kantaa povellaan tulevaisuuden nousevaa kylvää. Ja... ja ehkä tämä onnettomuutta ennustava kansanliikekin oli taloudellisen kehityksen historiallisesti välttämätön seuraus... Lohdutin itseäni sillä ajatusjohdelmalla. Tämä sittekin on seurausta vallitsevasta tilanteesta, seuraus, mikä ei ollut vältettävissä...

Jonkun päivän kuluttua tapasin taas edellämäinitun tuttavani. Tarinoimme taaskin päivän suurista kysymyksistä. Kerroin hänelle miten minua pelotti ja painosti puolueemme suuren ratkaisevan askeleen ottaminen. "Mutta", sanoin lisäksi, "olen rauhoittanut itseäni sillä, että historiallinen välttämättömyys tähän tilanteeseen puolueemme pakoitti. Me olemme vaan atoo-meja suurten tapausten pyörteessä. Voimme juosta päämme seinään murskaksi, kohtalon rattaan silti hievahtamattakaan ikuisesta kierto-kulustaan..."

"Lorua!", sanoi tuttavani. "Minä päinvastoin olen vaakuutettu, että tämä katastroofi oltaisiin voitu välttää ja se oltaisiin voitu estää puolueen johdon taholta!"

"Estääkö!", sanoin, "ja millä tavalla?"

"Millä tavalla? Sanoutumalla irti aseellisen tien valinneista aineksista!"

"Mutta ne ainekset käsittävät melkoisen suuria työläisjoukkoja ympäri maan."

"Ne olisivat supistuneet heti kuin puolue olisi antanut kehoituksen parlamenttaarisella pohjalla pysymiseksi. Minä olen vamma siitä että joukot olisivat nyt, kuten ennenkin totelleet puolueen ylintä johtoa..."

"Niin minäkin luulisin", sanoin, "sikäli kuin minä köyhälistöä ja sen joukko-psykologiaa tunnen 20-vuotisesta kokemuksestani. Minäkin luulisin että puolueen parhaimmisto, sen kehittynein ja luokkatietoisin aines, ei olisi tahotonut asetettavaksi yhden kortin varaan koko puolueemme

olemassaoloa, se ei olisi tahtonut lähteä uhkarohkealle tielle seikkailijoittensa kanssa, tuhon tielle jo ilmeisesti silloinkin nähtynä, vaan olisivat seikkailijat saaneet vastata itse puolestaan, kuten niin monta kertaa ennen, jolloin puolue on julistautunut irti heistä.

MATKALLA ITÄÄN.

"Helsingin junalle!" huusi asema-virkailija Viipurin asemahuoneella. Se oli 13 p. huhtikuuta kello 2 yöllä.

Olin torkkuillut penkillä jo kolmisen tuntia. Vihdoinkin siis lyhentämään taivalta kotiin, jonka vaimoni kanssa olimme jättäneet viikko sitten, aikomuksella hautaantua joksikin aikaa suuren pyhän Venäjänmaan helmaan "valkoista vihaa" pakoon, joka näytti tahtovan ja kykenevänkin jopa verisestikin rankaisemaan poliittisesta toiminnasta sosialidemokraattisessa puolueessa ja nyt riehuneessa luokkasodassa. Muunlaisesta toiminnasta ei minulla toki ollut mitään peljättävää ja vaimollani ei edes sitäkään.

Koti-ikävä ja huoli kokemattomien ja viattomien lastemme jäämisestä uhkaavan valkoisen vihan jalkoihin veti minua vielä, vaikka käymätiellä, pistäytymään rakkaan kodin piirissä. Vaistoni kyllä teki verukkeita matkan jättämiseksi. Seikkailut seuraavat varmasti, sanoi se. Keksin kaikenlaisia tekosyitä voidakseni jättää koko matkatouhun ja palatakseni asuntoomme vaimoni luo. Jo viikko sitten kuin lähdimme kotoa, kerrottiin saksalaisten nousseen maihin Loviisassa. Ne ovat rataa myöten edenneet nopeasti Lahtea kohti ja tie on ehdottomasti tukossa y.m. verukkeita esittelin itselleni... Mutta ei! Yritettävä on matkalle vaikka onnistumisen mahdollisuudet näyttivät yhden kymmenettä osaa.

— — —
Lyhytkin lepo virkisti aikalailia ja varhain olin jo jalkeilla vaunun portaalla katselemassa sivutse lipuavia mai-semia. Aamu oli herttaisimpia huhtikuun aamuja. Ala-

vammat maat hengittivät yön raittiita huuruja, joista levisi voimakas alkavan kevään tuoksu. Aurinko heloitti mietoa lämpöä ja lintumaailma tervehti aamua ja kevättä raikkain lauluin. Kaikki muistutti vaan rauhaa ja eteenpäin aher-tavaa elämää.

Lahdessa poistuin ja olin muutamalla harppauksella Loviisan—Vesijärven radan asemalla.

”Lähtekö piakkoin junaa Loviisaan päin?”

”Junaako! Ei lähde eikä tule!... Saksalaiset painuvat nopeasti ylös ja ovat jo sivuuttaneet Orimattilan kirkon-kylän...”

Siis takaisin Viipuriin! Täällä ei ole mitään tekemistä.

Helsingin juna matkalla Viipuriin porhaltaa juuri ase-malle. Astun siihen.

Mutta eipäs se lähtenytkään viiden minuutin kuluttua. Menen portaille kuulostamaan kun väki asemasillalla käyt-täytyy mielestäni omituisesti.

”— — — Rata on poikki!”

”Mistä...?”

”Uudenkylän ja Kausalan väliltä!”

”No lempoko sen nyt katkaisi, juurihan siitä kaksi tun-tia sitten tultiin eikä silloin kuulunut muuta kuin kirviäi-sen lemmenviserrystä...”

”Saksalaiset kuuluvat tulleen Kuivannolta suoraan. Niillä on siellä jo varusteet ja tykkiväki louhikossa radan varrella.”

”Jäätiin siis ankkuriin.”

”Niin näyttää.”

Jotain semmoista tuo onneton vaisto jo varotteli, päätte-lin itsekseni. Tiesinhän tämän oikeastaan jo etukäteen. Nyt sitä ollaan siis kauniisti rintaman takana — oikein saksalaisen rintaman... Kunhan sitä vielä olisi nuorempi ja luonto olisi aikoinaan lahjoittanut minulle aino annok-sen sotaista seikkailuhalua, niin nyt ei ainakaan tarvitsisi hakea aiheita...

Se vilkas elämä ja toiminta, mikä ennen oli niin omi-naista Lahdessa oli kuin puhallettu pois kaikkialta. Ih-

miset olivat harvasanaisia. Kaikkia näytti painostavan joku aavistettu varmasti tuleva suuri tuntematon, joka uhkaa kuin hirvittävä rajuilma synkän majesteettillisen ukkospilven merkeissä.

Mutta "itänpäin!" on päivän tunnussana ja niin sitä lähdettiin yrittämään, toisten estelyistä huolimatta. Eräitä tuttavianiakin oli saapunut Helsingin junalla.

Varovaisesti ajaen saavuttiin Mankalan pysäkille. Uudenkylän asemalla oli levotonta. Valkoiset liikehtivät ihan läheistöllä ja olivat juuri hätyyttäneet punasten pienilukuista vartiostoa. Pitkien tuumailujen perästä lähdettiin kumminkin yrittämään Kausalaa kohti. Naiset asettuivat vaunun lattialle. Kapsäkeistä, päällysvaatteista ja muista matkatavaroista varustettiin barrikaadeja suojaksi pahinta kuulatuiskua vastaan — edellytettiin nim. että jos ei rata vielä olekaan poikki, jotakin liikehtimistä ainoastaan. — Mutta poikkihan se oli! Junamme sai "lämpimän" vastaanoton. Lähti perääntymään, pysähtyi vasta Lahdessa.

Siinä sitä nyt oltiin! Vihollisvoimat, saatuaan itselleen kiintopisteen, niin tärkeän kauttakulkutien katkaisemalla, käyttivät jokaista minuuttia hyväkseen, lujittaakseen asemaansa ja ilmeisesti painumalla keskiselle rintamalle asti, katkaista koko länsisuomalainen liikenne itään päin. Jääköön kertomatta lähemmin mainitun suunnitelman ehkäisytoimenpiteet punaisten puolelta, mainituksi tulkoon ainoastaan, että punaiset joukot osoittautuivat väsynneiksi, haluttomiksi ja melkoisessa määrässä "saksalaiskauhun" lyömiksi. Tilanteessa, jossa vihollinen kuten luonnollistakin, käytti jokaista minuuttia hyväkseen varmentaakseen asemaansa, voitiin Lahdesta vasta *kuusi* tuntia sen jälkeen kuin rata meni poikki, lähettää ensimmäinen joukko-osasto paikalle, palatakseen kauhun valtaamana heti takaisin tyhjin toimin.

Menin Riihimäelle. Siellä näytti asema vielä vaikeammalta. Rautainen rengas puristui tiiviisti ja nopeasti eri puolilta. Helsinki oli menetetty, vihollinen painautui ylös Keravalta käsin. Pohjoinen tukikohta Tampere oli men-

nyt niinikään jo aikaisemmin. Valtasuoni oli siis katkaistu itäänpäin. Paikkakunta oli kuin valtavan elimistön hermoste-keskuksena, elimen, jota pala palalta typistettiin. Jokainen leikkaus koski keskukseen, sydämmenlyönti kiihtyi, kuume kohosi ja valtavana aaltona läiskähti jokainen tappionsana köyhälistön suuren jalon vapausaatteen yli kuin kuumeinen verivirta kasvoille. Toiminta oli koneellista, mutta silti varmaa ja täsmällistä.

Mutta minun oli päästävä itäänpäin jos ei yli niin ympäri! Kotiin olisin vielä jotenkuten päässyt Herralasta käsin ja jos ei vaimoni olisi ollut Viipurissa, olisinkin luultavasti mennyt, sillä naivisuudessani luulottelin puhtaan poliittisen toimintani luokkasodan aikana ja sitä ennen ei antavan aihetta mihinkään erikoiseen vainoon valkoisten puolelta. Mutta kylläpä siinä olisin pettynyt, sillä valkoisten toiminta kapinaa kukistaessaan oli ennenkuulumattoman säälitöntä.

Viipuriin paluu-suunnitelmani oli valmis palatessani Riihimäeltä Lahteen aikaisin 14 päivän aamuna. Päätin kiertoteitse pyrkiä Vierunmäen ja Jaalan kautta Selänpään asemalle Savon radalla ja siitä Kouvolaan. Tunsinhan seudut tarkalleen, tiet ja polut, sillä kesä kautena täsmälleen kaksikymmentä vuotta taaksepäin olin siellä liikkunut puhelinlinjatöissä. Esitin suunnitelmani tuttavalleni Vuoriselle, joka oli tullut kanssani Viipurista ja nyt myöskin pyrki sinne takaisin ja joka sitäpaitsi myöskin oli paikakunnalta syntyisin, tuntien seudut tarkalleen. Hän hyväksyi suunnitelmani ehdolla että se oli nopeasti toimeenpantava, sillä valkoiset nähtävästi liikehtivät Vierunmäen ja Koskenniskan välistä maantietä Iitistä käsin ylöspäin keskirintamalle ja katkaisevat vielä senkin paluutien.

Vasta neljännellä tunnilla iltapäivällä suoriuduttiin taipaleelle. Sunnittelemani kiertotie näytti muodostuneen etappitiekse. Sitä hyväkseen käytävä kulkue olikin muodostunut melko suureksi. Kahdeksan kurmahevosta, kaksitoista ratsua, kolme autoa j.n.e. Yksi kuularuisukin oli matkassa. Henkilöt muodostivat mitä kirja-

vimman kokoelman. Ilmailijasta ja rintamapäälliköstä komppanian päällikköön ja rintamamieheen asti. Oiva saalis valkoisille ja heidän virheekseen on laskettava, etteivät he katkaisseet tätä tietä samalla kertaa, sillä strategia olisi sen ehdottomasti vaatinut ja se olisi samalla ollut erinomaisen helppoa toimeenpanna. Nyt sitävastoin, samalla aikaa kuin punaisten panssarijuna teki vierailumatkoja Lahdesta Uuteenkylään ja lauloi siellä "univirsiään", käytti punaisten sotajohto juuri tätä kulkuväylää yhdysliikenteen ylläpitämiseksi läntisien rintamien kanssa.

Alkumatka sujui toiveitten mukaan. Jos yksi auto jäi upottavan kelirikon vuoksi Härkälän—Vierunmäen väliin mäkkeen, ei itse asiassa merkinnyt mitään, etenkin kun seuraavasta mäestä löytyi tilalle yhtä hyvä, mikä miehissä vedettiin ylös liejuisesta mäestä.

Vierunmäen kestikievarissa otettiin henki takasin, syötiin ja juotiin kahvia. Mutta ei aikaakaan kun tiedusteliamme hälyyttivät: Valkoset ovat vallanneet Vierunmäen kylän, vanginneet esikunnan ja painavat tänne rientomarssissa kahden kilometrin päässä.

"Ketjuun pojat", komensi komppanianpäällikkö Vaarain, "ja ratsut edellä!" Me siviiliväki jäämme jälkijoukoksi sekä lakon tehnyt kuularuisku, joka ei hyvällä eikä pahalla aikonut olla solidaarinen kanssamme. Mutta kuularuiskun lakko jäi tuloksettomaksi kuten koko hyökkäysyritys, sillä koko hälyytys oli syntynyt erehdyksestä eli suorastaan liiasta varovaisuudesta. Valkosia ei ollut mailla halmeilla ja siksi toivoimme Vierunmäen esikunnalle ja muille punaisille pitkää ikää.

Koskenniskalla söimme lypsylämmintä maitoa ja oikeata eteläsuomalaista reikäleipää, kaikki normaaliajan hinnoilla. Muuten pelkäsivät kovasti valkosten tuloa ja niiden maineena levinnyttä ankaraa kosta. Iltamyöhällä lautasimme kaikki yli Jaalan puolelle sekä yövyimme kuusi kilometriä Koskenniskalta edelleen Jaalan kirkolle päin olevaan Syvänojan kartanoon.

Maitorikas talo sekin. Aamulla sitä syötiin ja saatiin evääksi. Jaalan kirkonkylässä levähdettiin ja haukattiin voitaleipää ja saijua sikäläisen esikunnan vieraanvaraisuudesta.

Kaikkialla vallitsi rauhallinen ja tyyni luottamus lopulliseen voittoon. Niin vähän tunnettiin yleistä asemaa ja sen traagilliseksi käyvää luonnetta.

Selänpään aseman näköpiirissä olivat valkoset käväisseet edellisenä päivänä, mutta oli ne noin ja näin vielä toistaiseksi jaksettu työntää Voikoskelle, mikä on seuraava asema ylöspäin.

Seläntakana oli 90 km. maamatka. Juna vihelsi vanhaan tuttuun tapaan ja huristi pysähtymättä Kouvolaan.

Vielä saman päivän iltana (15 päivänä) saavuin Viipurin ja 19 p:nä vaimoni kera Pietariin. Suuri katastroofi seurasi nopeasti kintereillä loimuuttaen verisiä soihtujaan kautta Suomen Rajajoelle asti.

KADONNUT LOISTO.

Oli kulunut vain vähän aikaa siitä kuin keisari-Venäjä vielä tunnusmerkillisesti vallitsi valtiollisen ja taloudellisen elämän kaikilla aloilla. Se oli lyönyt näennäisesti pysyvän leimansa kaupunkeihin, kyliin, liike-elämään, ihmisten pukuihin ja ennen kaikkea kansan sivistyselämään. Keisarivallan teennäinen loisto, kuten auringon valaisema taivainen usva suoseudun yllä, oli verhonut henkisen ja taloudellisen alennustilan, huutavan puutteen ja korkealle kohotetun orjamielen. Vielä puolitoista vuotta sitten olivat keisarikaupungin monumentit palvelleet persoonaa joka oli samalla tsaari ja jumala. Kerrottiinhan satumaisia juttuja keisarikaupungin ympäristön huvilinnoista ja metsästysmaista. Kerrottiin asunnoista niin ylellisen hienoista, jommoisiksi ei edes taivaallisia asuinsijoja kirkkoruhtinaat ja papit ole tienneet kuvailla köyhälle väelle. Ajatelkaapas palatsia missä monet hallitsijapolvet ovat elostelleet, köyhän väen puutosta ja henkistä alennustilaa kärsiessä. Siinä makuuhuone valkeasta posliinista, pilarit tummansinisestä lasista, lattia simpukankuorista. Huone hopealla kerrostettu ja jalokivillä koristettu. Huone akaasilla verhottu, puhumattakaan silkistä ja sametista. Meripihkahuone harvinaisella ja kallisarvoisella meripihkalla päällystetty. Tanssisali ihan peilinasista laskettu ja kullalla koristettu. Kaikkialla kuolemattomia taideaarteita, maailman harvinaisimpia helyjä. Kultaa, hopeata ja jalokiviä vallan tuhaamalla syödetty sinne tänne.

Laajoissa aarniomaisissa metsästyspuistoissa vilisi jalostettua ja hyvinsyötettyä metsänriistaa: hirviä, saksanhirviä, jäniksiä, ihan valtavissa laumoissa, niin kesyjä, että niitä

ihan kädestäpitäen sai syöttää. Niillä omat eläinlääkärintä ja puutarhurit, mitkä kylvivät ja hoitivat erilaiselle metsäriistalle ominaisia ja mieluisia kasveja, lehdistöjä ja ruohoja. Idylliset pikkulammikot vilisivät valtoinaan kultakaloja. Lukuisien suihkukaivojen viljavat vedet hopeoituivat ikuisen auringon valossa, niiden pisarat ja utu heijastelivat prisman helakoita puhtaita värejä ja joutsenlammikot kelluttivat peilipinnoillaan vesilintujen ilakoivia parvia.

Ja mitä varten tämä satumainen komeus, jonka rinnalla Tuhannen yhden yön tarinat kalpenevat vallan? Mitäkö varten? Toiselta puolen lisätäkseen loistoa itsevaltiaan sädekehään ja toiselta puolelta ollakseen mieluisina elostelupaikkoina koko suurilukuisen hallitsijaseurueen ainoaan elämäntehtävään: laiskeliaan elämännautinnon tyydyttämiseksi.

Samalla aikaa kuin suuren Venäjän köyhempi väestö kääri niini- ja tuohivirsuja jalkaansa, uhmaten niillä kovia-kin pakkasia ja aavikon lunta, kun hän keriten vuorokauden mittaan valmistaa itselleen vuotuiset jalkinetarpeensa, tarvitsi yksi hovinaikkonen toista sataa paria jalokivillä koristettuja silkkitoiveita vuodessa, joihin mallit ja lestit saapuivat useimman kerran vuodessa muotien pääkaupungista Pariisista. Yksi suuriruhtinas tai muu hoviseurueen keikari tarvitsi m.m. jalkineita niin paljon, että yksi ammattimies alinomaa työskennellen ei kerinnyt niitä tarpeeksi valmistamaan. Ja semmoista jatkui keskeytymättä vuodet läpeensä.

Käden käännteessä oli hävinnyt tuo satumainen loisto. Neuvosto-Venäjä oli tullut keisari-Venäjän tilalle. Monumentit seisivat kyllä paikoillaan, palatsit niinikään posliinihuoneineen ja peilisaleineen, loistelivat vielä kullat ja hopeat palatsien ja kirkkojen sisällä ja päällä. Aitaukset ympäröivät vielä metsästyspuistoja, mutta jänislauma kirmasi jo karkuun ihmisen nähdessään ja arkailivat kesyt hirvetkin, sillä yksi ja toinen vallinneista tavoista poiketen oli kaatua kupsahtanut muidenkin kuin jalorotuisen hallit-

sijan armollisesta kuulasta ja saaneet tyydyttää köyhän väen nälkäisiä vatsoja. Nevan vesi kiiruhti toki vielä Suomenlahteen käsin, kuten ennenkin. Obeliski seisoi palatsitorilla yhtä ylväänä kuin verisunnuntaina, jolloin tsaarin kuularuiskut niittivät veristä satoa runsain ottein. Talvipalatsi valtiollisien juonittelujen mysteeriona peilaili synkkää kuvaansa nopeasti virtaavassa Nevan vedessä. Mutta kuitenkin kaikenkin kulta ja jalokivet eivät enään sädehtineet kun niiden valokeskus oli poistunut, yhtä vähän kuin ne juhلاميelta herättävät museon hyllyillä. Palatsit olivat käden käänteessä muuttuneet museoiksi ja niiden sisustukset taidearteiksi ja historialliseksi museotavaraksi, metsästysmaat kansanpuistoiksi, missä nuori väki kirmailee kesäisinä joutohetkinään ja vanhempi polvi varjoissa lehvästiössä nauttii hyvin ansaittua lepoa raskaan ja monivaiheisen elämäntyön lomassa.

Historian lehti oli kääntynyt! Uuden päivän ja uuden ajanjakson merkeissä pälyilee valkenevan aamun — työnvallan aamun — raikas rusko historiallisien muistojen kultaissa kupooleissa entisen keisarikaupungin yläpuolella.

Pietarissa huhtikuulla 1918.

BUIHIN.

Luokkasota Suomessa oli päättynyt, punaset perinpohjin kukistettu. Pietariin saapuvat tiedot olivat tosin niukkoja — asialliset tiedot — huhuja, toisiaan päättömämpiä oli sitävästoin viljalti ja toisia sikisi Suomesta yhä saapuvien punaisten joukkojen ja pakolaisten keralla.

Yhä selvenevä tosiasia oli että pois täältä Pietarista oli painuttava, mutta mihin? Ehkä Siperiaan, sinnehan ne muutkin kukistuneet suuruudet on tavattu lähettää! Suomalaisten huoltotoimisto oli jo täydessä käynnissä tul-tuamme ja puuhaili kuumeisella kiireellä. Etappipaikkoina mainittiin Aunus, Wologda, Bui, Wjatka, Altai, Semi-palatinski. — Altailleko? Mikä kohtalon oikku. Sieltähän sanotaan suomalaisten esivanhempain lähteneen samoilemaan Suomeen käsin muutama kymmen vuosituhatta taaksepäin. Se kansoitti laajaa Venäjää siirtymäteittensä var-silla ja tämän suuren suvun nimettömien heimojen luut vaalenivat Venäjän aroilla noina kaukaisina ikiaikoina...

Oli pitkä se pakolaisjuna kahdella veturilla, joka Vapunpäivän aamuna lähti pyyhkäsemään pohjoista rataa, yksi semmoinen oli jo mennyt ja toisia piti tuleman, päämääränä kaikilla Buin kaupungin sotavankisiirtola Kostroman läänissä. Aurinko valaisi tulvehtien rannattomalta näyttävää tasankoa, jossa tehtaiden savupiiput — laskien niitä yhdellä näkemällä sataan asti — huomattavimmin pistäytyivät esiin. Niin Vapunpäivä kylläkin, mutta ei yksikään punainen lippu liehu nyt keväisen Suomen raikkaassa tuulessa, mutta varmasti liehuu ennen pitkää...

Tämän n.s. pohjoisen radan aikaansaamisella näyttään pidetyn silmällä ensikädessä vaan suoran liikenteen ai-

kaansaamista Pietarin ja Tyyneenmeren välille. Ainakin Wologdaan asti on seutu verrattain toisarvoisesti asuttua. Joskus vaan näkee harmaan aitovenäläisen kyläryhmän viljelysmaineen kuin saarena suurella tasangolla. Metsä-pahasta ja rämeistä maapohjaa jatkuu enimmältä. Kaikilla asemilla syntyy kilpajuoksu "kipitokin", kuuman veden haussa. Vesi on ruskeata kuin lipeää ja pahanmakuista, sisältäen kaikkea maailman mineraalia jo suoloja liuenneena. Näkyypä jo joku maitopullokkin isompien asemien vierustalla, mutta semmoisen saadakseensa täytyisi ensinnäkin olla pikajuoksia ja sitten omata atleettimaiset ruumiinvoimat, sillä ainoastaan voimakkain ja nopein onnistuu saamaan maitotilkkasen.

Kaupunkeja jouduttiin tällä matkalla sivuuttamaan, paitsi Pietaria, Olhova, Tifin, Serebovitsh, Wologda ja Bui, joka oli määrän pää toistaiseksi. Wologdasta alkavat jo kylät ja viljellyt seudut yleisemmin vaidella. Katsaus metsättömän näköpiirin rajoille ympäriinsä tuo jo näkö-sälle 10—15 laajaa kyläryhmää. Juna sivuuttaa läheltä semmoisia. Harmaita samaan kaavaan valettuja kaikki. Ei pienintäkään yhtymäkohtaa ennen nähtyjen maisemien, kylien ja niissä eläjien kanssa löydy muistista. Aito venäläistä kaikki. Pussiukkoja ja -akkoja vilisee asemainedustoilla tungokseen asti. Tuohivirsut ja nuoritetut sääret. Entä se nuorempi sukupolvi, tyttöt ja pojat, jotka suomalaisilla asemilla kuluttavat aikaa ja paistattavat päivää viimeisen muodin mukaisissa puvuissaan? Ei mitään eroa nuoremman ja vanhemman väen välillä paitsi koolla. Hampaaseen olisi katsottava ikäerot selville saadakseensa. Niitä onnettomia lojuilee asemahuoneiden likaiset lattiat täynnä, odottaen vuorokausimääriä tyyneen levollisina "boestaan", junaan päästäkseen, yksi ja toinen kaivaen iljettävän likaisesta pussistaan limppua ja suolaa, mikä tyypillisimmin edustaa venäläisen talonpojan kukkuroidun onnen määrää.

Buin sotavankisiirtola parin virstan matkalla kaupungista Kostromajoen rannalla, on yksi niitä tsaarivallan

aikaisen maailmansodan luomia inhoittavia ilmiöitä. Seutu on joka puolelta soitten ja rämeitten ympäröimä ja siis mitä epäterveellisin. Sodan luomalle moraalille oli mitä ominaisinta että taudit ja hävitys vankisiirtolassa raivasivat tilaa uusille tulokkaille ja kyllä ne kuulemma olivat tilaa tehneetkin. Pilkkukuumet, isorokko ja koleera olivat kolmena edellisenä vuotena kaataneet monia kymmeniä tuhansia saksalais-itävaltalaisia sotavankeja, nousten kuolonsaalis pahimpina aikoina viiteensataan päivässä. Ne sanotaan haudatun parakkialueelle. Tämmöisen kodin saivat nyt suomalaiset siirtolaiset levähdyspaikakseen.

Suomalaisia pakolaisia Buissa.

SUOMALAINEN SIIRTOLA BUISSA.

Kansanliikkeiden luontaisimpana ominaisuutena on nostattaa pinnalle huonoja aineksia. Kuten hävittävät ainekset pyrkivät määrääviksi ihmisruumiin sairaustiloissa, niinpä yhteiskuntaruumiin kuumetilakin nostaa turmiolista pohjasakkaa pinnalle. Kaikenlaiset seikkailijat ja onnenonkijat ryömivät koloistaan ja käyttäen hyväkseen tasapainotilan häiriöitä yhteiskunnassa, toimivat itsekkäiden pyyteidensä perilleviemiseksi.

Suomen luokkasota nosti myöskin puujaloille suuren määrän seikkailija-ainesta, joitten lopputilitys on tullut sangen kalliiksi köyhälistölle luokkasodan päätyttyä, maksaen hengenmenetyksiä ja vankilakidutusta suuressa määrässä.

Semmoista huonoa ainesta työnsi tappioon päättynyt luokkasota suuret määrät rajan tälle puolelle — ainesta, mikä oli rosvonnut ja murhannut omaan taskuun, mutta luokkasodan laskuun — se sanottakoon suoraan, sillä historian tulee olla väärentämätöntä ja sitä oikeutetummin voi vetää aikoinaan porvariston tilille samoista monin verroin suuremmista rikkoumuksista.

Rajan taakse vetäytyneiden suomalaisjoukkojen sijoittaminen oli kiireellinen ja vaikea kysymys, sillä joukot suurenivat Pietarissa joka päivä. Siksipä Buin siirtolapaikaksi hyväksyminen oli vaan väliaikainen toimenpide, missä laaja sotilaskasarmialue tyydytti asunnon saantia mutta ei muita vaatimuksia. Siirtolapaikka sijaitsi Kostromajoen rannalla Buin kaupungin laidassa, noin 200 virstaa itäänpäin Vologdan kaupungista Pohjoisen Siperianradan varrella. Toista sataa sotilaskasarmia tarjosi asunnon

ehkä noin 5,000 hengelle, lukuunotettuna siellä vielä joku määrä majailevia itävaltalaisia sotavankeja.

Toukokuun aikana kertyi siirtolaan jo noin 4,000 suomalaista sotapakolaista, niistä enemmistö vaimoja ja lapsia pääasiassa rajaseudulta. Tämmöisen joukon muonittaminen ja vaatettaminen ei ollut leikin asia, etenkin kun joukkojen vaatimukset ja mieskohtainen etuileminen lisääntyivät sitä mukaa kuin huoleton, laiskelias elämä jatkui. Pienen pieniä työvelvollisuuksia, koskien vaan pääasiassa huoneiden ja ympäristön puhdistamista, ei tahdottu suorittaa, makailtiin vaan pitkät kesäiset päivät, tapeltiin ruoka-annosten suuruudesta ja kun oli kysymyksessä vaatteiden ja jalkineitten jako, noustiin sotajalalle keskenään ja etenkin siirtolan järjestäviä toimikuntia vastaan. Silloin oltiin verrattomia urhoja, pelvottomia ja moitteettomia. Luokkasodassa oltiin kunnostauduttu niin huomattavasti, että jos koko punasella armeijalla olisi ollut semmoinen kunto, olisi se helposti lyönyt koko suomalaisen valkoisen armeijan, vieläpä saksalaiset heidän kotimaassaan. Myöskin tavattoman uhkarohkeita ja pelkäämättömiä oltiin nyt: "Vielä ne lahtarit hierotaan nuuskaksi noin! (kädenliike). Olisipa ne nyt tuossa!" On huomattava, että valkoset olivat tästä 700 kilometriä länteenpäin. Niitä suunnattomia sotilaallisia ja muita ansioita ei siirtolan neuvosto ja taloustoimikunta tahtonut mitenkään voida hyvittää. Vaativimmille kyllä tuli kaartin palkka maksetuksi kaksi jopa kolmekin kertaa samalta ajalta. Jalkinepari (niitä jaettiin maksutta) vahvasta venäläisestä tököttinahasta kesti survoa korkeintaan kaksi viikkoa, silloin jo kiukkuisesti vaadittiin uusia. Alusvaatteita kului tuhottomasti. Leipomo syyti kidastaan lämmintä leipää kuin tulivuori laavaa, jopa päivän pisimmällä ollessa puolitoista naulaa henkeä kohden. Keittiö suunnattomilla padoillaan höyryytti kaksi lämmintä ruokalajia päivässä ja kumminkin oli joukot tyytymättömiä ruokaan ja kaikkeen, niin että se siirtolan joukko, jos kukaan oli "vallankumouksellista".

On todellakin häpeäpilkku todeta vallankumouksessa olleen mukana noin huonoa ainesta.

Edellämainitut vaikutelmat esiintyivät siirtolan muussa-kin toiminnassa: Korttipeli rehoitti siinä määrässä, että siirtolan miliisilaitos sekaantui asiaan, takavarikoi korttihuijareilta yli 10,000 ruplaa ruplan vastatessa markkaa ja julisti ne menetetyiksi. Sukupuolitaudit rehoittivat. Siivottomuus ja syöpäläiset niinikään. Ja loppujen lopuksi yhteistalousperiaatteet saivat niin surkuteltavan iskun että optimistisinkin olisi joutunut epätoivoon. "Tavarat tasan syöpäläisiä myöten!" oli tunnussana, jopa yritettiin ja osin toteutettiin sitä pistinten avulla.

Edellämainitut reaaliset tosiasiat yleistettynä antaisivat väärän kuvan. Onhan selvää että sakilais- ja seikkailia-ainesta oli kotiutunut tänne melkoinen annos, ainesta, jotka ajoivat omia pyyteitään sekä Suomessa että täällä ja vaikuttivat kaikin voimin joukkopsykologian muokkaamiseksi mieleisekseen.

Valoisempiakin puolia esiintyi siirtolassa: Terveydelliset suhteet olivat tyydyttävät huolimatta raivoavista mitä pelottavimmista kulkutaudeista, kuten lavantaudista, pilkkukuumesta, musta- ja isorokosta y.m. Kolme lääkäriä ja sairaala toimivat sillä tarmolla että kuolevaisuusprosentti, vaikeista kulkutaudeista huolimatta, oli perin alhainen, ainoastaan 14 % sairaalassa hoidetuista.

Kolmena edellisenä vuotena oli tuonen mies niittänyt runsasta satoa parakkialueella majailevien itävaltalais-saksalaisten sotavankien keskuudessa. Ensi sotavuonna kesällä 1915 riehui isorokko vieden jopa 500 henkeä päivässä. Toisena vuonna koleera ja kolmantena kesänä 1917 pilkkukuumet vaativat nekin kymmeniä tuhansia uhreja. Armollinen tuoni teki tilaa uusille sotavangeille, joita tuotiin rintamalta.

Majakkana, miellyttävänä valopilkkuna siirtolan muuten vastakkaisien etuvirtausten ristiaallokassa voidaan mielihyvin mainita — sauna, suuri ajanmukainen laitos, mistä lähti oivallista suomalaista löylyä. Väkiluvun korkeimmil-

laan ollessa tapasi saunapäivinä olla pukuhuoneessa noin 75 henkeä, pesuhuoneessa sama määrä ja lauteilla kolmas mokoma yhdellä kertaa. Autuaallinen löylytunnelma sulatti jäykät rinnat niinkuin se haihdutti kademielen korkeimpaan asemaan pyrkiviä kohtaan. Ketä halutti, voi esteettömästi kiivetä yhteiskunnan (saunan) korkeimmille lavoilte ja niittää siellä kuumaa ja kunniaa, kunniaa kovana löylymiehenä. Alhaisoon, s.o. alemmille portaille, kuuluvat olivat ylipäänsä kiitollisia siitä että jumala oli luonut heidät niin vaatimattomiksi, sillä kiipeilijät ja seikkailijat saavat aina kelpo ”löylyn” niskaansa, tuli se sitten haukkumatulvan tai pihinän muodossa.

Parakkialue, missä 3—4 tuhatta ihmistä olivat asutetut noin 500 m² alueelle, näytti ikäänkuin suurelta jättiläismäiseltä muurahaiskeolta, missä käytävillä vilisi mustanaan ihmisiä — työmuurahaisia, mitkä ahkerasti aamusta varhain vetivät korsiä yhteiseen kekkoon, sillä eroituksella ainoastaan, että samaa kortta veti kiukkuisesti toinen toisaanne ja toinen toisaanne päin, siksi kunnes korsi katkesi tai toisen kynnet heltisivät. Korsina esiintyi tavallisimmin rakastettavien maalaisimpien tai muiden venäläisnaikkosten maitopullot, munakorit tai leivänkannikkaat. Jo aamulla aikaisin kuin kesäinen aurinko unisena nousi Uraalin vuorien takaa ja peilaili itseään mustavetisessä Kostromanjoessa, olivat ututterimmat jalkeilla. Päivemällä kun aurinko kaksin käsin hellitti hiostavaa lämpöä, kokoontuivat ”eläinten ystävät” parakki-alueen laidalla sijaitsevan luonnonpuiston pehmeille karhunsammalmättille totuttelemaan pikkukarjaansa ”ulkoruokintaan” ja vihdoon iltapuhteella, kuin eloa antava aurinko jo heitteli viimeisiä kalpenevia suukkosiaan lännen mailta, rakkaan mutta karun kotimaamme kaukaisilta kunnailta, kokoontui ”puistoon” nuorempi väki, se jolle kuuluu tulevaisuus, kisailemaan ja — korttia lyömään.

Siirtolan valoisammalle lehdelle on kumminkin merkittävä, että olihan sen siipiensä suojaan kokoama joukko toki kotoista suomalaista köyhälistöä, minkä säälitön luokka-

sota oli viskannut tänne suuren Venäjän laajaan, mutta enemmän karuun ja köyhään kolkkaan. Olihan se kuitenkin ollut vallankumouksessa mukana suistamassa alas sortovaltaa ja kukaties enemmistö niistä uhrautuvasti ja omaa etua tavoittelematta kärsinyt ja toivonut. Jos eivät he jaksaneet hankoittelematta ja itsekkäitä etujaan tavoittelematta sopeutua *joukkojen edun* suuren jalon periaatteen puitteisiin, niin oppivat he ainakin sitä nyt lyhyen katkelman, mikä on oleva suureksi hyödyksi elämän vastaisien vaiheiden varalle.

TEHTAALLA.

Tehdas peri Buin suomalaisen siirtolan työkykyisen väestön ja vielä muitakin syksyllä 1918, jolloin se tuli Suomalaisen Teollisuuskomitean haltuun. Tarkoitus oli lisärakentaa ja valmistaa se tuottamaan pääasiassa puunjalostus- ja teollisuustuotteita. Etualalla oli mylly neljällä kivi-parilla ja uusiaikaisilla muilla välineillä, saha, maanviljelys- ja ajokalutehdas, puusepänverstas, viilaverstas, konepaja y.m. Tehdas oli jonkun saksalaisen jo toista vuosikymmentä taaksepäin rakennuttama mutta keskenjäänyt suurehko sahalaitos ja puunjalostusyritys kaksikerroksisine tehdasrakennuksineen, ollen Kostromanjoen läntisellä rannalla Buin kaupungin alueella.

Harvoin on tilaisuudessa tapaamaan niin kirjavaa koelmaa suomalaisesta kansanaineksesta, mitä tulee ammattiin, sivistystasoon, ruokahaluun ja erittäinkin itsekkäisiin taipumuksiin. Kaikki mahdolliset ammatit olivat edustettuina "mustasta" työmiehestä tullivirkailijaan, insinööriin ja arkitehtiin asti, ensi luokan kulaakista taidemaalariin, viulusolistiin ja pianistiin asti, puhumattakaan rahan, etenkin "kärenkhojen" valmistuksesta joita ympäristön talonpojat sanoivat suomalaisten mukanaan tuomalla "masiinalla" painaa jyryyttävän omiksi tarpeikseen.

Sivistystasossa, sekä luokka- että yleissivistyksessä oli "maailmanrannan koulun" läpikäyneistä ylioppilassivistyksen saaneihin, yhtä kieltä huonosti taitavista useampia eurooppalaisia kieliä hallitseviin, toimittajiin ja eduskuntamiehiin asti.

Sivistystasoa on muuten vaikeanpuoleinen määritellä semmoisissa olosuhteissa mitkä vallitsivat tehtaalla kuin

muuallakin. Ensinnäkin yhä kärjistyvä elintarvepula — leipäkysymys määrää, niin väitetään, sivistystason kuten politiikankin *käytännössä* — vaikutti sen että jos joku olemissa taistelussa paremmin varustetu onnistui saamaan maitosetverkon toisten jäädessä ilman, tai lihan jaossa $\frac{3}{8}$ solotnikkaa *vähemmän* luuta kuin toiset, niin kiroili sivistymättömin köyhän sanavarastonsa vallan tyhjäksi samalla aikaa kuin henkisesti raskaimmin kuormitetut suorittivat saman seremonian kaikilla eurooppalaisilla kielillä. Erittäinkin ystäväni "Jurkka" sai suoranaisia raivokohtauksia, joista hän pääsi ainoastaan kiroilemalla itsensä väsyksiin. Ainoastaan yksi parannuskeino hänelle olisi ollut "sairauksessaan", — päästä jonkunlaiseen *johtavaan* asemaan tehtaalla, mutta ensikertaako epäkiitollinen ympäristö on väheksyen ja väärin arvioinut henkilön kyvyt.

Sivistystasoa määritellessämme olemme huomaamatta siirtyneet henkilöitten itsekkäisiin pyrkimyksiin. Voimme muuten sen puolen supistaa verrattain lyhyeen, kertomalla sitä valaisevan pienen esimerkin:

Muutamia muijia oli koolla ja keskustelu kävi vanhaa tuttua latua: "tasajakoperiaatteesta". Eräs huomautti kesken kaiken: "Nythän useimmat tehtaalaisista ovat *saaneet* "lunssan" — influenssan — ja makaavat kuum..."

"Minäkin tahdon osani, en olekaan saanut kuin siirtolassa viime kesänä..."

"Noh, mutta kuulkaahan nyt ja malttakaa vähän! Kysymys on *luns-sas-ta!*"

"Vaikkapa siitähän, ha, ha, haa!"

"Ollaan koetettu kaikkea jakaa tasapuolisesti", huomautti ääni sivulta, "ja jumalan avulla, sinä saat osasi tästäkin!"

Suomalaisten aamurukous ja samalla Venäjänkielen kurssit suoritettiin tavallisimmin ulkona ja kuului se seuraavasti:

"Moloka jees?"

"Jees!"

"Liepa jees?"

"Niet!"

"Syir jees?"

"Niet, nietu!"

"Jaitso jees?"

"Niet, niet, nietu!"

"Kartooski jees?"

"Niet, niet, niet, nietu!"

"Maslo jees?"

"Niet, niet, niet, niet, nietu-uu . . .!"

"Patsom moloko setverkku?"

"Tritsaitpää!"

"Peremeniitje tabaak na molokaa?"

"Niet! Skolko datiitje dengi?"

"Tritsait ruplii setverkku!"

"Nitshevoo! Davai dengi!"¹⁾

Nämä aamuharjoitukset suoritettiin tavallisesti suurissa ryhmissä, joissa hienompaan sukupuoleen kuuluva tanakka ja hyvin pyntätty "venakko" oli keskellä.

Tehdas suomalaisine asukkaineen muodosti semmoiseen oman suljetun yhteiskuntansa hallintoineen ja muine yhteiskunnallisine järjestöineen. Tehtaan oma maa oli 37.698 desjatinaa, lähes 75 ha, siitä pelloksi kelpaavaa 12 ja hyvää mänty- ja kuusimetsää 16 desjatinaa. Maanvajoama, n.s. Kolonikin järvi oli myöskin omien rajojen sisällä, mihin joen tulviessa keväisin jäi kotitarpeeksi kaloja: "suutaria", haukia, ahvenia, särkiä y.m.

Hallintoneuvosto oli suhteissa Teollisuuskomitean ja paikallisien neuvostojen kanssa, harjoitti siis "ulkopolitiikkaa". Tehdaskomitea ja ammattiliitto toimivat pääasiassa "sisäpolitiikassa" ja pitivät vireellä terveellistä tyytymättömyyttä joukoissa — ketä vastaan? Ketäkö vastaan, sitä ne tuskin itsekään tiesivät, sillä Venäjän Neuvostotasavallassa olivat kaikki kansalaiset työntekijöitä ja samalla isäntiä, jotka nauttivat omien työntulostensa hedelmät. Elin-

¹⁾ Oikokirjoituksessa on seurattu paikkakunnallista, kansanomaista lausumistapaa.

tarpeet olivat kaikki tuotava yhteiskuntaan ulkoapäin. Virallisena tuontitavarana paikkakunnan neuvostosta korttitalousperusteella oli leipää puoli naulaa päivässä, myöhemmin jauhoja, "poslamaslaa", tupakkaa y.m., sitä hankintaa hoiti talous- ja elintarvetoimikunta. Mutta sen lisäksi kävi tehdasyhteiskunta laajaa kauppaa ympäristömaitten, s.o. lähiseutujen talonpoikain kanssa. Elintarvetoimikunnan kuukausibudjetti teki paraimpina kuukausina noin 100,000 ruplan vaihdon. Jokainen tehtaalainen ikään, sukupuoleen ja säätyyn katsomatta oli kauppias. Vientitavaroina oli pääasiassa vaatteet, jalkineet (uudet sekä vanhat), kellot, sormukset, talousastiat, kankaat, 'tupakka, sokeri, suola sekä määräämätön määrä varsinaista lyhyttavaraa. Tuontitavarana taas esiintyi etupäässä ruis, kaura sekä jauhettu että jauhamaton, perunat ja leipä, lisäksi maito, voi, juusto ja munat. Edellämainittujen tavarain kanssa käytiin oikeastaan vaihtokauppaa. Vielä käsitti tuonti lihaa, sipulia, vorokkia, ohra- ja ruiskahvia y.m. nautintoaineita.

Useimmilta vei kaupankäynti kaiken ajan, muut harrastukset, sekä henkiset että monasti aineellisetkin, jäivät vallan sivuasiaksi. Koko heimokunnan nuorimman väen yhteisenä harrastuksena oli kumminkin aseiden käytön harjoittaminen.

Kuten sanottu, vei kaupankäynti ja muut aineelliset toimet useimpien ajan niin tarkaan, että henkisiin harrastuksiin ei paljon aikaa riponut, lukuunottamatta suoranaista aivovoimistelua ämmäin sakissa, etenkin tavarain jakoaikoina. Omakielinen sanomalehti saapui kyllä Pietarista joka päivä, — lukuunottamatta niitä päiviä, jolloin se ei saapunut. Mutta kulttuuritarpeita tyydytettiin ylipäänsä sulattamalla vanhoja varastoja. Vallan erikoista kaipausta tuotti rakkaaksi käyneen suomalaisen almanakan puuttuminen — sen korvaamaton nimipäiväluettelo. Venäjän Neuvostovallan kalenterissa oli vain pelkkiä numeroita ja mitäpä ne Iivanat ja Anastaasiat olisivat huvittaneet, vaikkapa niitä olisi ollutkin. Sivistysihminen tuntee menettä-

neensä viimeisetkin kulttuurin rippeet, jos sillä ei ole edes kalenteria omalla kielellään.

Jos tunsikin olevansa sivistysmaailmasta irtitemmattu, oli sitä vastoin maallisia ja kirkollisia juhla- ja lepopäiviä sitä enemmän. Ensinnäkin Kansainväliset- ja Neuvostovallan muisto- ja merkkipäivät, sitten venäläiset kirkkopyhät vanhan ajanlaskun mukaan, vaikka uusi ajanlasku oli jo astunut käytäntöön, sitten suomalaiset kirkkojuhlat uuden ajanlaskun mukaan, niitä liikkuvia pyhiä tosin vietettiin arviolta, kun kalenteri puuttui, mutta juhlallisiltapa ne siitä huolimatta tuntuivat. No niin, kuten sanottu, juhla- ja lepopäiviä oli niin tiheään, että aina pysyi hieman juhla-tunnelmassa.

Mikään pikkutalous ei loppujen lopuksi se tehdasyhteiskunta ollut. Sen irtain omaisuus, koneet y.m. nousivat lähes kolmeen miljoonaan ruplaan.¹⁾ Oma rautatiekin vajaan kilometrin mittainen, oli aikomus valmistaa.

¹⁾ Ruplan arvo vastasi vielä silloin n. 75 p:ää Suomen rahassa.

VÄLSKÄRI JA VIISI MUUTA VIRKAA.

Suomalaisten luokkasota-pakolaisten Kostroman läänin Buin kaupungin lähelle perustama ”Puuteollisuusliike Salama”, eli ”Savotta Salama”, kuten venäläiset sitä sanoivat, oli oma pikkuyhteiskuntansa. Sillä oli oma raha, merkkipäivinä ilmestyvä sanomalehti, ylin hallintovirasto, välskäri, sairaanhoitaja, apteekki, talous- ja elintarve-”ministeri”, oma tuomioistuin ja siviiliosasto, joka purki ja yhdisti avioliittoja, milloin asialliset ei semmoista arvanneet ottaa omalle riskilleen. Oli oma maa-alue metsineen, niittyineen, oma järvi ja oma rautatie, 600 metriä pitkä, oma höyrymilly, puusepänverstas, peltisepän verstas, suutarin verstas, missä johtajana toimi Venäjän edesmenneen tsaarin Nikolai II:n hovisuutari Juntunen, suomalainen mies muuten, kuten kaikissa tärkeissä paikoissa pitääkin olla juuri suomalainen. Sanoi valmistaneensa vielä viimeksi kestävät jalkineet keisarilliselle perheelle Siperian matkaa varten. Sitten oli ompeluverstas, mitä kansan kesken sanottiin ”ruumiinvaatetusliikkeeksi”. Diplomaattisia suhteita ulospäin edusti lähetystö esittelijäsihteereineen ja kielenkääntäjäineen, joukko kauppa-asiamiehiä, oma arkkitehtuuritoimisto, johtajana taiteilija arkitehti Ahrenberg, ja muita lukemattomia seikkoja mainitsemattakaan, oma sähkövalo, oma miliisilaitos ja oma — sotaväki. — Mitä muuta hyvin järjestetyssä yhteiskunnassa enään kaipaisikaan.

”Tämähän oli suorastaan virkamiesten luvattu maa”, päättäneen varmaan lukia, kuultuaan että yhteiskunnan väkiluku teki vaan kolmisen sataa, lapset ja imeväiset siihen luettuina, mitkä myöskin vaistomaisesti piileksivät täällä valkoista vihaa paossa — ja niinhän se olikin. Onhan

Suomessa kuntia missä väkiluku on kymmenisen kertaa suurempi, saamatta silti nauttia oman rahan, oman rautatien, oman diplomaattikunnan ja keisarin hovisuutarin tuottamia etuja. Siitäpä riposikin vähintään virka mieheen ja paraimmille viisi. Suuritöisiä tehtäviä ne muuten olivat, se tulkoon sanotuksi, eikä mitään kunniavirkoja, vaikkakin "Savotta Salaman" yhteiskunnalla, etenkin alkuaikoina, oli vähintään puolikommunistinen luonne, s.t.s. talouskommunistisen yhteiselannon ja yhteishankinnan muodossa, mikä järjestelmä pitäisi vähentää virka- ja toimihenkilöitten luvun mitättömän pieneksi. Saadut kokemukset kumminkin puhuivat semmoista selvää kieltä, ettei suomalainen luonne sovellu yhteiselantoon ja -talouteen vielä muutamien tuhansien sukupolvien aikana, ei ainakaan hirmuisesti riitelemättä. Kun hallintoneuvosto kannattavien liikeperiaatteiden pohjalla, huomioonottaen elintarpeiden saantimahdollisuudet, määritteli väestölle jaettavat elintarveosuudet, mitkä olivat vähintään puolta suuremmat kuin yhteiskuntamme ulkopuolella olevilla, riiteli työväestö tehdaskomiteansa kautta niitä vastaan ja toivotti kaikki kannattavat liikeperiaatteet hiiden kattilaan. Työteho oli pieni, mutta ruokahalu suuri ja semmoinen näyttää olevan määrävänä periaatteena muissakin yhteistalouksissa.

Olin semmoisissa tehtävissä tehdasyhteiskunnassamme, missä opin tuntemaan suomalaisen luonteen juuri niitä kielteisempiä puolia.

Ensinnäkin toimin tehtaan virallisena väliskärinä, saaden kaupungin sairaskassan puolesta erikoispalkan. Kirjoitin reseptiä Buin apteekkiin lääkkeistä mitä ei ollut omassa varastossa. Koetin toteuttaa sitä kultaista sääntöä, että helpompaa on tautia estää kuin parantaa ja onnistuinkin siinä niin, että mitään tarttuvia kulkutauteja ei tehtaalla ollut, vaikka pilkkukuume ympäröitynä kaatoi väkeä. Ainoastaan viatonta laatua olevia "vilustumistapauksia" sattui silloin tiheämpään kun apteekkimme spriivarastoa lisättiin ja hermokohtauksia eräissä naisissa "valeriaana" tilauksen saavuttua.

Ja sitten ne viisi muuta virkaa?

No niin! Olin Hallintoneuvoston jäsen, Teknillisen komitean sihteeri, Kouluneuvoston jäsen (tehtaalla oli myöskin oma kansakoulunsa), Talous- ja metsätöitten johtaja ja tehtaan Talous- ja elintarveasiain päällikkö. Siinähan niitä jo olikin otsikossa mainittu määrä, joihin sitten sisältykään epälukeinen joukko muita tehtäviä.

Olen luetellut nämä kunnioitusta herättävät virka-arvot näin yksityiskohtaisesti, saadakseni arvoisan lukijan käsitteistä poiskitketyksi erään vakiintuneen harhakäsitteen, sen nimittäin, ettei virka-arvot aina tuota kultaa ja kunniaa virkamiesten luvatussakaan maassa, siitähän huolimatta että ne ovat rahallisesti hyvin palkattuja. Asia on näet siten, että porvarillisessa yhteiskunnassa ostetaan ja saadaan rahalla mitä tarvitaan, kommunistisessa yhteiskunnassa sitävastoin ei käytetä rahaa laisinkaan, vaan tehtyä työtä vastaan saadaan kulutustarpeet. Kumpaisessakin yhteiskunnassa on siis toimeentuleminen turvattu joko paremmin tai huonommin, mutta kun seisoo toisella jalallaan porvarillisessa jo toisella kommunistisessa yhteiskunnassa, t.s. ei kummassakaan, vaan sillä välimaalla, joutuu edelläsanotunlaiseen tilaan. Kun osa viestöstä pitää kiinni kannattavista liikeperiaatteista ja tuottavasta työstä, toisen osan huutaessa semmoisia joutaviksi jutuiksi, on seuraus edelläsanotunlainen. Jokaikisessä tilissä kyllä nostettiin palkkoja roimasti, mutta seudun talonpojat ikäänkuin äänettömästi sopimuksesta nostivat elintarvehintoja siinä määrässä, että säästävinkin pysyi aina hienossa velassa. Tuhlaajille sitä velkaa karttui niin paljon että ainoastaan jumala sen jaksoi anteeksi antaa.

MUINAISSUOMALAISTEN ASUMUSALUEILLA.

Arkeologia ei ole vielä lopullisesti voinut selvittää milloin suomensukuisten heimojen "kansainvaellus", siirtyileminen niiden alkukodista keski-Aasian ylängöiltä alkoi länttä ja pohjoista kohden halki laajan Venäjän. Mutta todennäköisesti se tapahtui jo hyvin varhain, otaksuttavasti vanhimman kivikauden lopulla, sillä jo noin 4,000 vuotta sitten oli suomalaisheimojen siirtyileminen ulottunut ei ainoastaan Karjalan kannakselle vaan läntiseenkin Suomeen. Siirtyileminen luultavammin on tapahtunut sangen hitaasti lukuisien vuosituhansien kuluessa, sikäli kuin sen aikaiset ravintolähteet, metsästys ja kalastus, sekä nuoremmalla kivikaudella myöskin maanviljelys ovat seutukunnalta ehtyneet.

Eittämättömästi monet myöhemmän tutkimuksen esiintuomat seikat, kuten suomalaisaiheiset ikivanhat paikannimet y.m. tukevat sitä väitelmää, että suomalaisheimot sangen varhain, jopa ensimmäisinä asukkaina ovat kansoittaneet melkoisimmat osat laajaa Venäjää, etenkin siirtymäseutujensa valtavyölien, Volgan ja sen lisäjokien latvaseutujen silloisia erämaita. Suomalaisheimojen historian kehto siirtyisi niinmuodoin aimo askeleen menneisyyteen. Keski-Aasiaa pidetään myöskin ihmiskunnan kehtona. Venäjä on saanut asutuksensa samoista lähteistä kuin pohjois- ja länsi-Eurooppa ja myöskin osaksi samoja kulkuteitä mitä suomalaisheimot lähtivät pyrkimään länteen ja pohjoiseen. Venäjän kaakkoiset ja eteläiset seudut, kuten länsi-Eurooppakin olivat jo suurella jääkaudella asutettuja. Heimot säilyivät puhtaina ja eristettyinä vieraista vaikutteista. Säilyttivät kansallisuutensa, kielensä

ja tapansa, valitsivat asunto-alueensa ja hallitsivat niitä vieraiden heimojen anastuspyyteiltä. Tekisi mieli edellyttämään, että suomalaisheimot vallan ensimmäisinä uutisasukkaina ovat kansoittaneet vielä silloin asumattoman Venäjän laajoja erämaaseutuja siirtyessään hitaasti mutta varmasti vuosituhansien vierieessä ja yhä voimistuvien slaavilaisheimojen työntäessä länteen ja pohjoiseen ja sitten varsinaisena ydinjoukkona kieleltään ja kansallisuudeltaan itsenäisenä saapuivat vihdoinkin Suomen niemelle sen sukulaisheimojen jäädessä rippeinä sinne tänne laajaa Venäjää.

Jos näin olisi asian laita — ja sitähan tukee kieleltään ja kansallisuudeltaan eheän heimokunnan säilyminen ja siirtyminen kokonaisen maanosan läpi — niin voitaisiin tuo kansainvaellus katsoa alkaneen, kuten sanottu, jääkauden loppupuolella noin 100,000 vuotta sitten. Volga ja sen pariin sataan nousevaa lisäjokiverkostoa, mitkä ovat jääkauden tuotteita, voidaan pitää pääkulkutienä siirryttäessä länteen päin.

Kostroman lääni — Kostroma johdannainen sanasta Kostjarko = Kokkotuli — sijaiten Volgan sivuhaaran Kostromanjoen alueella, on muinaissuomalaisten ikivanha asutuskeskus. Paikallisten asukkaiden kertoman mukaan pitäisi Kostroman läänin jossakin kolkassa olla säilyneenä suomenkielinen murre, muistona, kuten he sanovat, ikivanhasta suomalaisasutuksesta. Eräät paikkain, esineiden ja kyläin nimet niinkään viittaavat eittämättömästi suomenkielen muinaisiin peruihin näillä mailla. Kostroman jokeen Buin kaupungissa laskeva haarajoki — mainitakseni vaan yhden esimerkin — saa alkunsa nelikymmenisen virstaa idempänä olevasta Kalitshinin järvestä, on nimeltään Vjooks, mitä erään paikkakunnallisen tieteellisesti sivistyneen henkilön tiedonannon mukaan pidetään johdannaisena joen ikivanhasta alkuperäisestä suomalaisesta nimestä *Vuoksi*, Vjook = Vuoksi. Tämä ja muut paikkain nimitykset, sekä kesällä 1919 Kostromanjoen pohjaliettestä löytämäni — kivikirves, suomalaismallinen nuorem-

paan kivikauteen kuuluva, viittaavat siihen, että Kostroman lääni, nimenomaan Kostroman ja sen lisäjokien seudut ovat suomalaisheimojen ensiksi asuttama ikivanha asutuskeskus, heidän siirtyessään pitkien ajanjaksojen vaihdellessa ja toisten heimojen työntämänä länttä kohden.

*

Istun Kostromanjoen rannalla haalean lämpimänä heinäkuun iltana. Aurinko, usvasta ja suurien metsäpalojen savusta veripunaisena ja loistottomana, on painumassa lännen maille, sinne pohjoisen kotimaan rakkaille rannoille. Haaveilen. Tunnen tulevani hentomieliseksi. Tällä kertaa suon itselleni jonkun minuutin oikeuden siihen, niin sopimatonta kuin semmoinen näin pakolaiselämässä onkin. Mielikuvituksessa siirrähdän ajassa 10 vuosituhatta taaksepäin. Ikimetsät reunustavat joen tulva-alueita, mitkä toisin paikoin laajenevat mahtaviksi runsasheinäisiksi luonnonniityiksi joen kahden puolen. Ainoana valtiaana tallustelee mesikämmen rämeisiä metsiä ja talvisen kuutamoyön rauhaa rikkoo susilaumojen ulvonta, mikä kuorossa kajahtelee suunnattoman erämaan kaikilta kolkilta.

Mesikämmenkö oli ainoa valtiäs tämän suuremmoisen sydänmaanluonnon keskellä? Eipä suinkaan! Ihminen hyvin valmistettuine kiviaseineen oli lyönyt rajapaalunsa merkiksi etuoikeutetusta valta-asemastaan. Mesikämmenkin sitä karttoi ja susilaumat vaan varkain käväisivät tarkastamassa hänen asumuspiiriään rauhaisena yösydämenä, kuin luonnon valtiäs nukkui.

Eräs suomalaisheimokunta oli hiljattain painautunut silloin nimetöntä Kostroman jokilaaksoa Volgalta ylös tänne rauhaisan jylyihin erämaihin, etsimään uusia riista-alueita. Täällä ylempänä oli vielä vallan rauhallista. Ei jälkeäkään ihmisasutuksesta. Ei ohi vaeltaneen metsänkävijän tulisia edes ollut näkynyt kuljetulla melkoisella taipaleella. Se rauhoitti heimokuntaa. Joki tarjosi runsaasti antimiaan. Heti ensi yrityksellä saatiin miehenmittaisia "monnia", kyhmyniskaisia haukia ja pienempää ka-

laa viljalti. Metsä vilisi täynnänsä riistaa, turkiseläimiä ja muita. Tulvaniityt tarjosivat mehevää ruohoa heimokunnan kotieläimille ja myöhemmin asutuksen vakaantuessa viljelysalueita. Asumuksia parannettiin. Ylängölle kaivetut maakuopat laajennettiin ja seinättiin puuriilla. Heimokunta toimi pääasiassa yhteishankinnan ja kulutuksen pohjalla. Asesepät valmistivat tuotteita koko heimokuntaa varten mukana tuodusta runsaasta raaka-ainevarastosta. Ravinnon hankintaan olivat kaikki kykynsä mukaan velvollisia. Asunnoistaan taas huolehtivat perhekunnat itse. Semmoisina oli talvella maakuopat ja kesällä kevyet kokkotuvat. Heimokunnan vanhin oli pätevä viimekädessä ratkaisemaan kaikki kysymykset lopullisesti, mikäli ne koskivat siirtokunnan sisäisiä asioita, riitoja y.m., mutta heimokunnan siirtyminen uusiin seutuihin, paikkain valinta, ryöstöretket ja sodankäynti yleensä ja monet muut ulkopuoliset asiat ratkaistiin joukkoneuvotteluissa, jotavastoin taas sotasaaliin jakoon vanhimmalla oli ratkaiseva sanavalta. Vanhimman äsättäminen niinkään oli joukkopäätöksen tulos.

Pääasiassa tuommoinen kuva muodostautui yks, kaksi mielikuvituksessani suomalaisten esipolvien vaiheista pitkiä aikoja sitten. Miten paljon ne ovatkaan kärsineet ja toivoneet monivuosituhantisen ajanjakson vaihdellessa, taistellessaan villiä valloittamatonta luontoa vastaan, sekä säilyttäessään sukunsa sen ja toisten vihamielisten heimojen tuhoamishalulta. Erikieliset olivat tietenkin vihollisheimoja keskenään. Kieli oli se tunnus, se yhdysside, mikä takasi ystävyys, veriheimolaisuuden. Mutta nyt 15,000 vuotta jälkeenpäin istun minä haaveilemassa täällä ikävanhan heimo-asutukseni raunioilla, todistamassa valtaisen maailmankehityksen omituisista tuloksista. Vanhan heimokuntani elämän ja säilymisen ehtona oli veriheimolaisuuden tunnustaminen, minä sitävastoin olen täällä — eikö se ole kohtalon ivaa — pakolaisena nykypäiväisen heimokuntani veljessodan johdosta sen sanan kirjaimellisessakin merkityksessä.

TUOKIOKUVIA MOSKOVAN MATKALTA.

Matkustimme uutta vielä liikenteelle avaamatonta rataa, mikä noin 90 virstan mittaisena yhdistää pohjoisen radan Buin kaupungista Daniloviin Wologdan—Moskovan radan varrella. Oltiin ihan keskikesäisen juhannuksen kynnyksellä. Luonto on kukkeimmillaan. Yltäkylläinen kasvullisuus ikään kuin silminnähtävästi työntyy esiin lämpimästä rehevästä maaperästä. Joku maatuski asemilla esiintyy tästä huolimatta toppatakissa, pää saalilla vahvasti hunnutettuna. Esiintyytä ukonkäppyröitä tuuheavillaisessa siperianlampaisessa lakissa ja huovikkaissa, jotta oikein sääliksi käy noiden onnettomien puolesta.

Alaltaan tasaisinta puutonta keski-venäläistä maisemaa avautuu kappale nähtäväksi. 16—20 kylää näyttäytyy tasisen rannattoman näköpiirin sisällä. Ne ovat suuria kyliä kuten Suomen kauppaloita, vaikka ne näin etäältä nähtyinä esiintyvät pieninä harmaina rykelminä. Valkeita kirkontorneja pistäikse silmään toisista kylistä. Leipäviljavainiot aaltoilevat pehmeän tuulen tuivertaessa tummanvihreinä niin pitkälle kuin silmä kantaa.

Jo loppuivat asutut seudut, alkoi koivu- ja haapametsävyöhyke, laajin yhtäjaksoinen mitä Suomessa olen milloinkaan nähnyt. Monia kymmeniä virstoja jatkui sitä ihan samanlaisena. Ei pienintäkään muutosta maisemassa. Valkotuohiset koivunrungot toinen toisensa vieressä, jopa saman kokoisiakin kaikki, solakoita ja tuuhealehväisiä.

”Oi Wolga, Wolga, milloin sinun taas nähdä saan.” Sen ylistykseksi kansa kauneimmat laulunsa laulaa ja kuin

äidille konsanaan ikävänsä itkee, vieläpä vierailta maillakin sen muistonsa komerossa kätkee ja siihen keskittyy kotimaansa parhaimmat muistot, sen sturuus ja maine.

Majesteetillisena tuo mahtava virta näyttäytyi juhannusajan hämyisessä yössä. Tulet tuikkivat virralla liikkuvista lukuisista aluksista ja Jaroslavin kaupunki kuvasteli viljavia valojaan veden kalvossa virran oikealla rannalla. Tavattoman tyyneenä, tuskin huomattavasti soljutteli tuo puolisen kilometriä leveä uoma mustia vesiään, vaikka olin otaksunut sen maltittomalla kiireellä poreillen ja pyörteitä synnyttäen rientävän Kaspianmeren helmoihin.

Wolga, sinä suuren Venäjän valtasuoni, syytä onkin kansallasi ylpeillä sinusta. Olethan luonut elämää ja kulttuuria ympärillesi, vieläpä toiminut ikimuistoisena kansainvaellusten kauttakulkutienä pohjoisen ja lännen maihin. Kansakuntia on muodostunut ja hävinnyt sinun hiedelmällisten äyräittesi ääriellä, tyyneenä sinä vaan riennät päämäärääsi kohti päivästä toiseen, kuten muinaisina ikäaikoina, jolloin ihmiskulttuurin kehdon yllä vielä lepäsi autereisen aamun hämärä.

Komeata rautasiltaa kiisi junamme Wolgan yli. Sähkövalot tuikehtivat valtaisissa siltakaarissa ja loivat heikon kajastuksen syvällä virtaavaan mustaan veteen. Kestipä se junankin kiittää jättiläissiltaa kotvan ajan ja heti avautuikin isohko Jaroslavin kuvernementtikaupunki sangen lukuisine kirkkoineen nähtäväksi.

Luonnonkauneimpia keski-venäläisiä läänejä on Wladimirin lääni. Tammi kilpailee jo koivun kanssa valta-ase-masta ja muutkin etelän tyypilliset lehtipuut esiintyvät siellä täällä. Maapohja on aaltomaisen kumpuista kuin merenulappa tuulella. Elovainiot ulottuvat silmänkannattomoihin suunnattoman lakeuden ääriellä. Kyläryhmä, kirkko tai luostari, jopa tehtaanpiippukin pistäikse sieltä, täältä. Tuuheat koivu- ja tammimetsiköt esiintyvät yksityisinä saarelmia, kuin keitaat yhtäjaksoisessa tummanvihreän kasvullisuuden meressä. Tuossa soljuttelee puro mustia vesiään kukkarantaisen uomansa polveilevia kaar-

teita myöten laakson pohjassa. Sen äyräällä puuhailee naisparvi tuohivirsuissaan ja räikeissä kansallisissa väreissään peruna- ja juurikasvi-istutuksilla. Parrakas ukko, vyötaisiltä puristetussa avarassa mekossaan lojuu laihan hevoskaakin vetämässä tarantassissa. Kaakki luimistaa korviaan, seisautuu, luo syrjäkatseen ukkoon ja rämiseviin reteliin ja alkaa rauhassa hamuamaan yltäkyläisen rehevää ruohoa.

Hulmahdellen nousee kuuma kostea ilma notkelmista. Väristen sekottuu se hienoon tuulen vireeseen, mikä sekin tuntuu kuumalta auringon hellittämättömässä hehkussa. Karjalauma käyskentelee tiepuolessa, sekin kärsii kuumuudesta. Lehtevä metsikkö tuuheine varjoineen olisi terve-tullut, mutta semmoista ei ole. Karja kerääntyy yhteen joukkioon ja hakee suojaa toistensa varjosta.

Alexandrow on kauneimpia maaseutukaupunkeja. Se kuten monet muutkin, jopa itse Moskova, on tuuheiden puistojen kaupunki. Suuret poppelit, ikivanhat tammet, saarnit ja lehmukset reunustavat muurina kadun kumpaa-kin puolta. Lehvästön välistä pilkistaa valkeaksi rapattu maalaistölliä muistuttava rakennus, tuolloin tällöin useam-pikerroksinen tiilitalo, kimnaasi tai kirkko. Kirkot venä-läisissä kaupungeissa lyövät niihin oman omituisen lei-mansa sekä lukuisuudellaan että omalla tyypillisellä arkki-tehtuurillaan. Silmiinpistävintä täten on venäläisissä kau-pungeissa, kuten sanottu, sopusointuinen sekoitus maalais-rakennustavasta ja maailmankaupungin arkitehtuurista. Lehmät, lampaat ja vuohet tallustelevat katukäytävällä ja ajetaan talon porttikäytävästä kartanolle, missä on täydel-liset karjasuojat kuten maalaishäyryssä.

Tuhatvuotisen Moskovan merkillisyyksistä pitäisi mai-nita yhtä ja toista. Sen komeasta tivolista, varpusvuo-resta, josta kaupunki näyttäytyy koko laajuudessaan ja laajuutta sillä onkin noin 70 km ympärimitaten. Lontoon jälkeen suurin pinta-alaltaan eurooppalaisista kaupun-geista. Olisi pakistava kirkoista, joiden lukumäärä lähen-telee viiteen sataan ja joista toiset ovat ikivanhoja taide-

luomia, punaisesta torista missä historiallisena muistona on säilytetty mestauslava, jolla Iivana Julma toimitutti kuuluisat bajaariteloitukset ja monista muista mielenkiintoisista seikoista pitäisi pakista, mutta jääköön ne toisessa tilaisuudessa tehtäväksi. Tässä pari sanaa suurkaupungin kansallisesta kotielämästä.

Tutustuaksemme lähemmin venäläisen keski- ja etenkin alaluokan kotoiseen elämään, tulee pistäytyä mieluummin sunnuntaisin tavallisissa teetuvissa, "sainikoissa", mitkä ovat venäläisen rahvaan ihanteellisimmat oleskelupaikat pikkukaupungissa tai suurkaupungin laitapuolilla. Sainikka on siivoton venäläiseen tapaan, tuolit ja pöydät rikki enemmän tai vähemmän, tarjoiluastiat samaten. Musikoita menee ja tulee. Toisia rupattelee pitkään lojuillen pöytien ääressä ja silloin tällöin hörppien mielijuomaansa. Kiihtyypä puhe usein sangen meluisaksikin, mitä avustetaan kaikilla mahdollisilla elimillä. Maapallo voisi horjahtaa pois radaltaan, tulivuoren purkaus peittää sainikan tuhka- ja laavakerroksella, tai maanjäristys eli spiritistinen medio siirtää pöydän heidän edestään, ilman että he huomaisivat sitä verrattomalta melultaan. Useimmat kävijät ovat rasvaisessa, likaisessa ja perin kuluneessa työpuvussaan, sama puku viikon kaikkina päivinä, jotavastoin työläiset Suomessa esiintyvät sunnuntaisin siistittynä pyhäpukimissa länsi-eurooppalaiseen tapaan. Paita housujen päällä sekä ylemmällä että alemmilla on venäläisen varsinainen juhlapuku kesällä.

Sainikan tiskin takana nojailee velttona punatukkainen tarjoilijapoika. Lähtee toki liikkeelle, mutta hitaasti kuin aurinko-kello, tuo sajua ja on taas valmis rupattelemaan kaikkea tyhjämpäivistä pitkät ajat.

Sunnuntai on oikea markkinapäivä moskovalaisilla toreilla, etenkin kuuluisalla Suharovilla. Myydään kaikkea muuta paitsi ei leipää. Silloin kesällä 1918 oli vielä tavaraa ja kauppa avointa. Kaikki tahtoivat olla kauppiaita ja löytyyhän sitä myytävää. Vettäkin myydään joko värjättynä tai ilman 20 kopeekkaa lasi ja kauppansa se tekee sekini

näin kuumalla ilmalla, sillä Celsius näyttää 35° varjossa. Auringonkukan siemeniä paljon myydään, ostetaan ja syödään. Suunnattomat määrät valmiita vaatteita ja kangastavaroita, pääasiassa juutalaisten ja kiinalaisten tarjoamina, herättää muukalaisen huomiota.

KESKIKESÄN MOSKOVA.

Moskova puistokaupunkina on kaikkein edullisin nähdä keskikesällä.

Se on vanha, "hyvin vanha" sanovat perinnäistiedot siitä. Näköjään nyt kuluvan tuhatluvun alkuvuosina — mahdollisesti sitä ennen — asettui tarun mukaan erakko Bukalijer nimeltään nykyisen Kremlin paikalle. Moskovin varsinaisena perustajana ehkä voitane pitää ruhtinas Iurij Wladimirowitsch *Dolgoruki*, joka, asuen Wladimirin läänissä, teki matkoja laajojen metsästysmaittensa äärille, mielistyi seutuun, asettui nykyisen Kremlin paikalle, ryhtyi rakentamaan sitä ja erotti sen muurilla.

Moskova, kuten sanottu, on puutarhakaupunki sen sanan varsinaisessa merkityksessä. Talot ovat pääasiassa yksikerroksisia — lukuunottamatta uudempia kaupunginosia — ja lehtevien puistojen ympäröimiä. Varsinaiset kauppakadut ja kauppakorttelit sitävastoin ovat uusaikaisia. Semmoisia ovat m.m. "Kiinalaiseksi kaupunginosaksi" sanottu Kremlin vierellä, missä sijaitsee suurimmat liikepalatsit ja kauppahallit ja mikä myöskin on muurilla ympäröity. Moskova muuten on koko Venäjän sisämaan kaupan suurin keskus.

Lukijan suosiollisella luvalla katsastamme hätäisesti Moskovin eräitä merkillisyyksiä, mutta saadaksemme ensin yleissilmäyksen kaupungista, nousemme n. s. "*Ivanan torniin*" Kremlissä.

Kreml on kaupungin keskipisteessä, valtavalla lukuisia vuosisatoja vanhalla muurilla ympäröity. Pääsy sinne oli hyvin rajoitettu, eikä ihmekään, sillä siellä asui useampien vihaama "hallitsija", kuin milloinkaan on ollut olemassa,

asui kuten ne 34 hallitsijapolvea Venäjän valtakunnan perustamisesta alkaen ovat Kremlissä hallinneet ennen häntä.

Iivanan tornista avautuu valtavan suuremmoinen näköala ympäriinsä, sillä Kreml itse sijaitsee kaupungin keskukseen kohoavalla ylängöllä suuren suunnattoman horisontin keskipisteenä. Ajatelkoon lukija jättiläisharppia, jonka toinen kärki on pistetty Kremlin torille ja toinen 12.5 km etäisyydellä piirtää ympyrän, minkä läpimitta on 25 km ja minkä sisälle kuuluu kaupungin varsinainen alue. Se onkin pinta-alansa laajuuteen nähden maailman kau-pungeista toinen. Lontoo on ensi sijalla.

Mitä näkeekään katsoja tuolla suunnattomalla tasan-golla, jonka säde on 12.5 km joka suunnalle? Jättiläismäi-sen puistokylän! Valkeat rakennukset pilkottelevat tuu-heiden puistojen vihreästä lehvästöstä. 467 kirkon kulta-kupoolit kimaltelevat juhannusajan tulvehtivassa aurin-gossa, joka paahtaa vallan sietämättömällä kuumuudella, saaden ilman liikehtimään kaupungin päällä kuin vellovan veden. Selväpiirteisyys häviää reunoille käsin. Valkeat talot, kirkot ja puistot sulautuvat yhtenäiseksi kuvioksi, mistä tehtaitten savutorvet siellä täällä selväpiirteisemmin pistäytyvät esiin. Hopeanhohteisena kiertelee tuolla Mos-kovan joki laajoissa mielivaltaisissa koukeroissa kuin jätti-läiskäärme, ulottuen vallan Kremlin muurin vierustalle, etääntyen siitä ja häviten lopulta näköpiirin ulkopuolelle.

Ajatelkaamme vielä jättiläisharppimme toinen kärki vedetyksi tuonne näköpiirin äärimmäiselle rajalle, missä taivas ja maa hienona sinertävänä viivana yhtyvät. Voi-simme sanoa ympyrämme säteen nyt tekevän 120 km ja siten piirtämämme ympyrän läpimitan olevan 240 km. Se on vaan pienoinen läiskä n. s. Itä-Euroopan suunnatto-masta tasangosta, joka muodostaa eurooppalaisen Venäjän ja minkä läpimitta on kymmenkertainen äskeisestä mää-rästä, s. o. noin 2,400 kilometriä.

Laskeudumme alas. Torni on 93.5 m korkea, mistä kul-latun ristin osalle tulee noin 17 m. Samaisen ristin kanssa kerrottiin aikoinaan vedetyksi Napoleonin huulesta, nim.

sotaretkellä 1812. Hänelle kerrottiin sen olevan puhdasta kultaa. Risti otettiin alas. Ilmoitus olikin väärä ja ilmoittaja pääsi hengestään.

Tornissa, mikä on rakennettu v. 1600, on eri kerroksissa yhteensä 33 kelloa, pienentyen kellojen koko yhä kerros kerrokselta alhaalta ylös päin. Suurin painaa 4,000 puutaa (65,520 kg).

Tornin juurella seisoo jalustalla kirkonkello, mikä on maailman suurin, painaen 12,324 puutaa (198,000 kg). Ympärysmitta on 21 m, läpimitta 7 m, sisältäen kello-malmi lähes sata puutaa hopeata ja viidettä puutaa kultaa.

"Tuossa on hallitsijain palatsi", sanoo opas, "tuossa asuu Lenin, tuossa Aleksanteri II:n patsas suomalaisesta punaisesta graniitista. Kuvan kasvot nyt vaan ovat mustalla vaatteella verhotut, sillä itsevaltiaan symboli on nyt "kuollut" Venäjällä. Tuossa Uspenskin katedraali joka on rakennettu v. 1326 ja mistä Napoleon sotaretkellään 1812 riisti ja vei mukanaan hopeata 5,223 kg ja kultaa 300 kg. Tuossa Pokrowskin katedraali, Iivana Julman rakennuttama v. 1554, tyypillisimpiä slaavilaisia kirkkoja, jonka arkitehdin Iivana Julma hirtätti, kun hän kysyttäessä sanoi toisenkin semmoisen kirkon kykenevänsä rakennuttamaan. Tuossa Kristus-Vapahtajan kirkko, minkä rakentamiseen on käytetty 40 milj. tiiliä, 10,000 ihmisen työvoimalla, tul-len maksamaan 15 milj. ruplaa. Kupooliin on käytetty puhdasta kultaa 422 kg.

Varpusvuorella, minne pääsemme raitiovaunussa ja mikä sijaitsee kaupungin lounaisella laidalla, avautuu valtava näköala yli kaupungin. Näkö-alaa voi vahvistaa vielä vuorella sijaitsevan ravintolan terassilla olevalla isolla kaukoputkella. Poikkeamme sinne lehtevään varjostoon virkistymään paahtavan keskipäivän helteeltä. Tällä vuorella Napoleon katseli Moskovan paloa alun toista sataa vuotta sitten. Virvokkeita nautittuamme ja virkistyttyämme laskeudumme jyrkkää jättiläiskokoisia lehtipuita kasvavaa rinnettä alas Moskovan joelle. Uimme siinä. Soudatamme itsemme ylitse ja pistäydymme Moskovan

uudessa Tyttöluostarissa, mikä on suuremmoisen valtava muurilla erotettu alue kirkkoja ja kappeleja. Oma yhteiskuntansa semmoisenaan. Suoritetaan juuri puolipäivän messua. Kymmenittäin mustaan kaapuun puettuja naikkosia rientää messuun ylettömästi kullalla, hopealla ja erivärisillä mosaikeilla koristettuun kappelikirkkoon. Venäjän kansa on antanut kirkkoille ja luostareille kultansa, kalteutensa ja — sielunsa. Elähtäneitä naisia ne nunnat suurimmaksi osaksi ovat. Vilahtaa siinä ohi toki nuorempikin, jonka silmät mustan huupan reunasta säteilee tulta, nuoruutta ja elämänhalua. Sorea vartalo, esteettiset kasvot... siis kylliksi edellytyksiä maailmannaisen aistillisen elämän viettämiselle.

Kuuluuhan asiaan, että tämmöisellä miljoonakaupungilla (Moskovan asukasluku oli tällöin puolen kolmatta miljoonaa) on tivolinsa = kansanpuistonsa. Se sijaitsee kaupungin pohjoisella tai pohjoiskoillisella laitamalla. Puiston leveys on 3 km, pituus vähän enemmän. Kävelen siinä sangen lämpöisenä yhä hämärtyvänä yönä. Lämpö mikä päivällä oli 35° varjossa, on nyt vielä puolenyön korvilla 20° C. Etelän kasvullisuus lyö leimansa puistoon: lehmukset, tammet, vaahterat, lehtikuuset ja saarnit esiintyvät vallan määräävinä. Pohjolan tyypilliset hongat ovat rauhoitettuin saaneet kasvaa perin suuriksi ja komeiksi, eräskin jättiläinen oli 120 cm läpimitaten. Puiston keskuudessa esiintyy yhtä ja toista ajankuluketta. Pari jättiläiskarusellia pyörii lakkaamatta, useimpia ampumaratoja on toimessa, panoraamoja, sähköllä käyviä ja muita kiikkuja huvihaluiselle nuorisolle. Varjoisia käytäviä pitkin kulkee keveäpukuiset ihmisvirrat ja illan hämärtyessä kisailevat tytöt ja pojat suojaavissa lehvistöissä. Ulkoilmateattereissa suoritetaan ensiluokkaista ohjelmaa: Naislaulaja esiintyy pianon säestyksellä. Viulusoolo on vallan ensiluokkaisen arvokas. Soololaulu samoin. Sitten soitetaan helistimellä ja yleisö lähtee juoksujalkaa suurelle suunnattomalle asfalttipohjaiselle areenalle tanssimaan torviorkesterin säestyksellä: Enimmäkseen tyypillisiä venäläistans-

seja. Valssiakin sentään ja muita eurooppalaisia tansseja seuraa. Virvokkeista ei ole puutetta, mutta ei myöskään niiden käyttäjistä.

Aamu sarastelee jo Uraalin seuduilta käsin. Suurkaupungin melu on hiljentymässä ja vaaleahko yö, jossa on melkoinen annos etelämaan kuumuutta ja tunnelmaa, on vaihtumaisillaan uudeksi päiväksi.

Moskovassa juhannuksena 1918.

SUNNUNTAIMIETTEITÄ.

Keskikesän aurinko paahtaa lähes pystysuorasti miljoonakaupungin katukivitystä vastaan. Hiki pursuu tulvaan, kastelee vaatteet läpimäräksi ja loppumaton jano kaivaa sisuksissa ja kuivaa suun tahmeaksi taulaksi. Tuuhea puisto vaan hiukkasen lieventää polttavinta paahdetta. Kuumana virtana kuin uunin lämpö läiskähtelee päivän hehku katukiviltä ja seinustoilta siimeiseen puistoon ja raitistuu hiukan, tosin vain hiukan.

Velttoina vetelehtivät ihmiset, täyttävät puiston, sillä on sunnuntai-iltapäivä ja tarkoitus on — tappaa aikaa ja katsella miten toiset siinä onnistuvat.

Mutta malttavatko kaikki tappaa aikaa? Ei! Tuolla kuljettaa rämysyttää ajuri tavarakuormaa. Tuolla joukko työläisiä rasvasissa puseroissa kiiruhtaa ohi, tuossa laahustaa vanhus raskaan taakkansa kanssa ja yleinen liikenteen humu täyttää ilman.

Tämä on sitä *elämää*, kuohuvaa, elämänhaluista, täynnänsä olemassaolon taistelua, mietin istuessani puiston penkillä. — Minäkin tapan aikaa omalla tavallani. — Salaperäiseksi kuviteltu ja yhä uudelleen kyselty ”elämän tarkoitus” selviää vähitellen nyt näkemäni ja elettyjen muistikuvien vaihdellessa. Joukko työmiehiä, mitkä äsken kulivat ohi, samoin kuin ne lukemattomat joukot siellä ja täällä taistelevat ikänsä syntymästä hautaan asti epätoivoista taistelua saadakseen itselleen leipää ja rääsyjä ympärilleen. Ne suovat itselleen ainoastaan sangen niukan levon vuorokaudessa, t. s. elämä sen heille suo. Mihin tähtää heidän korkein pyrintöperänsä, se lakkaamaton kohtuuton taistelu olemassaolosta? Mihinkä tähtää? Saadak-

seen riittävästi ruokaa, siistit vaatteet ja mahdollisesti oman konnun asuakseen! Enempää eivät he pyydä elämältä ja tämäkin ohjelma jää useimmalta loppuun suoritamatta.

Tuo kiinalaisnaikkonen tuossa vilkasliikkeisellä katuvierustalla, joka on istunut siinä jo useimpia tunteja kansanjoukkojen jaloissa, pölyssä, liassa ja päivän polttavassa paahteessa, ei näköjään pyydä elämältä niinkään paljon. Hän on kiertänyt keski- ja osiksi yläruumiinsa ympärille mustia likaisia riekaleita kankaasta, joka aikoinaan on kuulunut hiilisäkkiin. Hänen pikku lapsensa piehtaroi vallan alastomana ja kuparinruskeana katukäytävällä, pikku kätösillään työntäen ja haparoiden suuhunsa jotakin muodotonta rojua. Jos hän saa ohikulkioilta ruplan tai nokareen mustaa leipää, on hänen elämäntarkoituksensa täytetty — siltä päivältä. — Vatsantäyteinen ruokaa on hänen käsityksensä ja myöskin kokemustensa mukaan saavuttamaton unelma.

Asemalla höyrysi lähtövalmis juna lastattuna nuorilla elämänhaluisilla miehillä matkalla rintamalle. Mitä varten? Tappamaan ja tapettavaksi tieteen ja tekniikan uusimpien välineitten avulla! Mitä varten tapettavaksi? Sitä varten että jälkeläisille koituisi paremmat elämisehdot ja rauhasampi tulevaisuus. Maailmansodan jättiläinen oli edellisinä vuosina niellyt kymmeniä miljoonia ihmisuhreja, voimakkainta elonhaluisinta väkeä, pelkästään siitä syystä että suurkapitalistit saisivat riista-alueita ja palkkatyöorjia.

Sitten puistossa on vielä havainnoitsiaa varten melko valikoima erilaisia ihmistyyppejä. Tuossa on "eurooppalaisesti" puettu mutta kasvoista ja käsistä nähden metallityöläinen, kielestä päätäten saksalais-puolalaista kansallisuutta. Vaimo tuudittaa korivaunussa pienokaistaan, mies loikoo nurmikolla aimo kasa kirjoja sekä kuva- ja sanomalehtiä vierellään. Mitä näenkään kirjakasassa: Büchner: "Liebe und Liebesleben in der Tierwelt" = Rakkauselämä eläinmaailmassa. "Die Wunder der Natur", Knipen: "Evolution in the Past". Lisäksi sekä venäläisiä, että ulko-

laisia kuvalehtiä, päivälehtiä y.m. Mies oli siis näköjään sivistynyt, puhui eurooppalaisia kieliä ja oli ainoa puistossaolioista, joka ei tappanut aikaa vaan kehitti itseään, s. o. käytti olemassaoloaan hyödyllisesti.

Sitten näen puiston penkillä keikarimaisesti puetun ja levottomasti liikehtivän nuoren miehen, kaikesta päättäen ei hän ole ottanut laisinkaan osaa yhteiskunnallisen tuotantoprosessin tuotteiden kartuttamiseen vaan kuluttamiseen. Hän on näköjään elänyt isänsä ryöstösaalista tuhlaamalla, elänyt ja huvitellut. Keikaria vastapäisellä penkillä istuu puhkuen ja hikeä pusertaen ylimääräisesti lihavuudella kuormitettu vanha herrasmies, luultavasti entinen tehtailia tai pankkiiri. Nyt nauttii hän muinaisen loistonsa ihanista muistoista ja palkkatyöläisiltään saalistamistaan miljooneista, niillä kykenee hän loihtimaan itselleen vielä ihanan huolettoman elämän.

Miten erilaisia olemassaolon asteikkoja olenkaan lyhyessä tuokiossa huomioinut. Saadakseni niistä jonkunlaisen keskiarvon olemassaolevalle elämälle, otan kynän ja suoritan laskelmaa sanomalehden reunaan:

Kiinalaiselle asetan numeron 2; taakkansa alla laahustava vauhus saa numeron 4; joukko työläisiä numeron 6; ajuri numeron 8; metallityöläinen numeron 10; keikarille 20 ja pankkiherralle niinikään 20. Lasken saamani numerot yhteen ja saan summan 70. Löytääkseni siitä keskiarvon, jaan sen tekijäin luvulla, siis 7:llä, keskiarvoksi tulee niinmuodoin luku 10, s. o. metallityöläinen.

Siinä on siis elämän tarkoitus toistaiseksi. Nostaa saamani keskiarvon alapuolella olevat ja painaa sen yläpuolella olevat samalle keskitasolle ja kun se on suoritettu alkaa *keskiarvon kohoaminen*, mutta ei siihen suuntaan missä keikari ja pankkiherra olivat, sillä he edustivat taantunutta sivuhaaraa kehityksen ketjussa, vaan kohti kirkasta valoisaa tulevaisuutta ilman päämäärää, missä itse tietoinen *ajatus*, tuo ihmeellinen käsittämätön aineen muoto, korkeampi ja kaikkivaltiaampi kuin jumala, alistaa yhä laajenevassa määrässä älytöntä materiaa valtansa alle,

— — — ja sitten? — — — — — Kehittää *aivoainetta* vihdoin perillepäästyn analyysin johdolla, tuottaakseen yhä hedelmällisempiä, suuria, jaloja ajatuksia olemassaolon huojoistamiseksi ja lyhyen elämän yhtäjaksoiseksi nautinnoksi siihen asti kuin päivätähti sammuu, maa kietoutuu jäiseen kääreeseen ja *aivo-aine* jähmettyy, kuivuu olemattomiin.

Moskovassa heinäkuulla 1918.

KESKI-VENÄLÄISEEN TALONPOIKAIS- ELÄMÄÄN TUTUSTUMASSA.

Venäläinen kylä tekee jonkun matkan päästä hyvän, kodikkaan vaikutuksen. Harmaa se on kuin varis, pääasiassa olkikattoisine suojineen, mutta punaseksi tai vihreäksi maalattu peltikattokin vilahtaa siellä täällä. Isoimmissa kylissä on kirkkoja kaksi tai kolme. Kaukaa ne jo näköpiirin rajalta pistäikse silmään valkeine torneineen. Pienemmissä kylissä vaan vaatimaton rukouskappeli seisokse parhaimmalla paikalla. Sunnuntaisin tai praasnikkoina (kyläjuhlina) on kylän valtakadulla liikettä ja hyörinää. Nuoriso on kerääntynyt jonkun talon piha-
maalle, laulaa ja tanssii joko laulun tai hanurin säestyksellä aito kansallisia tanssejaan kansallisissa pukimissaan. Jostakin tallin ylisiltä kuuluu korvia särkevä melu ja väittely. Luulet siellä jo tapeltavan täyttä vauhtia, etenkin kun sinne johtavaa leveätä siltaa myöten tulee ja menee miespuolista väkeä. Itsesäilytysvaistosta katselet jo suojattua asemaa ja jotakin kättäpidempää asetta, sillä ilmitappelu ei nähtävästi ole enään vältettävissä, päättelet, tuon yhä kiihtyvän metelin laajetessa. Ole huoletta, siellä pidetään tavallista kyläkokousta, ja keski-venäläisen kyläkokouksen johtavana periaatteena on huo-
taa niin kovasti, kaikkien yhtäikaa puhuessa, että saa äänensä kuuluville. Kyläkokouksia pidetään lähes joka sunnuntaina. Naiset eivät niihin saa osaa ottaa, ainoastaan isäntävallalla varustetut partaniekat. Paitsi talous- ja kylänasiat, kuuluu kyläkokouksen ohjelmaan vielä poliitistienkin asiain seuraaminen. Joten lukutaitoinen kylässä selostaa kokoukselle sanomalehdistä lukemiansa tai muu-

ten kuulemiansa yleisiä uutisia ja siten joutuvat lukutaidottomat talonpojat jokseenkin tarkasti ja tuoreeltaan seuraamaan politiikkaa ja siihen näyttää heillä olevan tavan halu.

Praasnikkoja (kyläjuhlia) joutuu jokainen kyläkunta viettämään vuorollaan ja kestitsemään naapurikyläläisensä. Vähintään kerran kuukaudessa on semmoinen juhla, mikä minikin nimellinen: Touvon alkajaisjuhla, yleinen elojuhla, ehkä suurimpia semmoisia 15 p. heinäk., jolloin ollaan oikein kävelyretkellä, papit edellä kantaen pyhäinkuvia ja väkeä loppumattomat jonot perässä. Sitteen on perunain siunausjuhla, jonka jälkeen niitä vasta vakinaisesti aletaan maasta kaivamaan ja syömään. Kyläjuhlalat ovat enimmäkseen joidenkin kyläpyhimysten tai muiden semmoisten muistopäiviä. Vaikka venäläinen talonpoika on maailman vaatimattomin eläjä ruokaan nähden, varustetaan praasnikat herkullisiksi. Pivaa (olutta) pannaan, lammas teurastetaan, maitoa paistetaan uunissa ja piiraita vähintään kymmentä lajia, joiden pääasiallinen ero on siinä, että toiseen lajiin on pantu kaalia, lanttua, ryynejä, kun taas toiseen lajiin laitetaan ryynejä, lanttua, kaalia.

Venäläinen talonpoika, joka on ollut "väkeville" tavattoman perso, korvaa nyt sen puutteessa kotitekoisella "pivalla" haluaan ja pääseekin näissä kyläjuhlissa kunnon humalaan. Niissä olet tilaisuudessa näkemään vielä alkuperäisen väärentämättömän piirteen tyypillisestä talonpojasta, piirteen, mikä on määräävänä vuosisatoja vallinnut, mutta minkä maailmansota ja sitä seuranneet muuttuneet olot ovat juuri suistamassa uusille laduille. Kun astuin tuommoiseen venäläistupaan, missä vietetään kyläjuhlataikkapa vaan juhlaa naapurien kesken suvisena sunnuntaina, löön sisäänastuessani ensityökseni pääni lauteisiin ja päästän hartaan mutta hiljaisen kirouksen, jonka jälkeen kävelen 45 asteen kumarassa keskilattialle kunnes lauteet loppuvat, suoristan itseni, luon katseeni ympäri tupaa ja toivotan hyvän päivän. Minä näen istumassa tu-

van vierustapenkit täynnään miehiä, partasuita, mekko housujen päällä. Naiset puikkelehtivat lautaseinän toisella n.s. keittiön puolella ja kantavat ruokaa tuvan avaralle pöydälle.

Ne lukuisat silmäparit jotka minua kysyvästi ja itsetietoisesti tarkastelevat, saattavat minut tavallaan ymmälle. Sisäänastuessani länsimaisen sivistyksen läpitunkemana, kuvittelin tapaavani joukon ryssiä joita voin tanssittaa pillini mukaan, mutta eipäs niin, sillä kaikessa tietämättömyydessään ne ovat itsetietoisinta väkeä maailmassa. Patriarkaalisien ylevä, varma hymy tuuhean parran ympäröimissä kasvoissa. Käsketään toki istumaan ja heti saan tehdä selvää kansallisuudestani. "Ahaa finskikö...!" Olan kohautus ja halveksivan säälivä hymyily ilmoitukseni johdosta. Säälittävä olet, luen heidän silmistään. Ihmiseksi sinut nyt juuri ja juuri voi katsoa siitä syystä että onneton maapahasesi Suomi voi ylpeillä kerran kuuluneensa suureen Venäjään. Ollakseen suuren Venäjän poikia kuten me, on kylliksi kohottamaan rintaa ja paisuttamaan ylpeyttä. Näitä äänettämiä mietteitä lukiessani mekko-ukkojen parrottuneilta kasvoilta, nousee pyhän suuttumukseni mittari polttopisteeseensä. Tarjotaan lasillinen pivaa ikäänkuin armosta ja säälistä. "En tahdo." "Finski ei tahdo pivaa!" Tarjoajan huomautusta seuraa halveksiva nauru.

Pöytä on katettu ja patriarkaalisella hartaudella kerääntyvät ukot sen ympärille, naisia ei poikkeuksessakaan sallita tulla yhteiseen pöytään miesten kanssa. Vanhin siunaa ruuan ja alkaa jakamaan. Kiiruhdan ulos, mutta varon enään lyömästä päätäni onnettomiin lauteisiin. Ei jumalakaan tyhmyydelle voi mitään, mutisen itsekseni ja jos ei venäläinen talonpoika olisi niin lopen tyhmä, niin ei se olisikaan viittäsatua vuotta jälessä eurooppalaisesta kehityksestä.

Jos vertaa venäläisen talonpojan työhalua ja -kykyä suomalaisen talonpojan aikaansaannoksiin, voi edellistä hyvällä omallatunnolla sanoa upilaishäksi. Akka kyntää

toukoa ja ukko loikoo lauteilla, on liiankin totta. Naiset tekevät oikeastaan kaikki työt, heinän- ja elonkorjuut, touot, aidanpanot j.n.e., ukot ajelevat hevosella mikä missäkin joutavanpäiväisiä asioita tekaisten. Talvikautena siten eivät he leikillä lauteilta lähde, syövät, juovat ja makaavat, sekä antavat naistensa hoitaa itseään ja koko kotitaloutta hevosien ruokinnasta polttopuun pilkontaan asti. "Laiskuus on hyvä lahja", sanotaan, "joka sen oikein osaa käyttää", mutta kyllä keski-venäläinen talonpoika sitä "lahjaa" käyttää osaa.

Venäjän talonpojan, s.o. varsinaisen kansan takapajuinen asema länsimaisesta kehityksestä on osotteena sen aineellisesta ja henkisestä kyvyttömyydestä. Se on vastahakoinen omistamaan uutta, väittäköötäpä eri tutkijat ja matkakirjailijat mitä tahansa, sen suunnattomasti takapajuinen asema on siitä parhaimpana todisteena. Se oli Venäjän proletariaatti joka tsaarillisen ikeen pudisti hartioiltaan, Venäjän talonpoika sitä vielä olisi sietänyt pitkät ajat. On väärin syyttää tsaarillista despotismia kansan pimeydessä ja alennustilassa pitämisestä. Se kansa ei ollut ansainnut parempaa hallitusta kuin se sieti semmoista eikä järjestänyt itselleen parempaa. Kuka väittää etteikö despotismi kukoistaisi vielä meidän päivinämmme itse länsi-Euroopan maissa, jos ne kansat olisivat semmoista suvainneet.

Esim. maanviljelys- ja talouskalusto ei ole viimeisen vuosituhannen aikana hituistakaan uusiintunut. Puuäes vitsaksilla kokoon kyhätty, mikä on vallitseva maanmuokausase Kostroman, Jaroslavin ja Vladimirin lääneissä, kuuluu hyvällä syyllä kivikautisen kulttuurin tuotteisiin, samoin huhmari viljanrouhimista varten ja *puiset* käsimyllynkivet. Sahra on "Aatamin aikainen" onneton vehje, johon keskinkertaisellakin järjellä varustettu käyttäjä on pakotettu suunnittelemaan korjauksia. Puukupit ja lusikat sekä tuohiteollisuus täydentävät kivikautisen kulttuurin peruja. Riihi on mitä alkuperäisin. Puhumattakaan siitä että vilja puidaan tantereella taivasalla ja ilmaan vis-

kaamalla puituja jyviä saa jumalan tuuli puhdistaa ruu-
menet ja akanat jyvistä ja viedä akanat mennessään.
Elonkuivaus on vallan kamalata. Riiehessä ei ole min-
käänlaisia uunia, vaan ahdoksen alla kovaksi poljetulla
savilattialla poltetaan aimo nuotiotulta. Ihmetellä täytyy
ettei punanen kukko esiinny vieläkin useammin tiheästi
rakennetuissa kylissä.

Uunissa kylpeminen kuuluu myöskin keski-venäläisen
pyhiin perinnäistapoihin. Sauna on toki useimmissa ta-
loissa, mutta siinä kylvetään vaan pääsiäisenä, tuvan
uunissa muulloin, pari kolme kertaa viikossa. Uunia läm-
mitetään joka aamu, paistetaan piiraita, maitoa y.m. Il-
laksi on sen kuumuus liehtynyt niin paljon että sinne le-
vitetyille olille voidaan ryömiä yksi toisensa jälkeen hikoi-
lemaan ja vihtomaan. Sanotunlainen kylpytapa näyttää
tarjoavan jonkunlaista mielenkiintoista vaihtelua perin
yksitoikkoiseen lauteilla loikomiseen.

KESKI-VENÄJÄN GEOLOGIAA JA LUONTOA.

Selvempi ja pätevämpi kuin Suomen ja Venäjän valtiollinen ja kansantieteellinen raja on sen maantieteellinen ja etenkin geologinen eroavaisuus. Laatokan ja Jäämeren välinen valtakunnan raja on kansantieteellisesti enemmän mielivaltainen, sillä Venäjän-Karjalaiset ja Inkerinmaan paikallinen väestö ovat suomensukuisia heimoja ja myös säilyttäneet kansallisuutensa ja osaksi kielensäkin tyyten sulautumasta suuren Venäjän vieraisiin aineksiin. Mutta sitä huomattavampi on kumpaisenkin maan toisistaan eroava geologinen rakenne. Suomi kuuluu Fennoskandian ikivanhaan alkuvuorialueeseen, joka sitten devonikauden vain pieniltä osilta on ollut merenpeittämänä, lukuunottamatta jääkautta ja sen loppupuolella vallinnutta Jäämerenaikaa, jolloin Jäämeri osittain peitti eteläisiä ja läntisiä seutuja maasta. Sitävastoin keskinen Venäjä kauttaaltaan on sedimenttisen (vedessä laskeutuneiden) kerrosten peittämä. Kun Suomen vuoriperä suunnattoman pitkien geologisten kausien aikana — radioaktiivisien tutkimusten perusteella lasketaan devonikaudesta nykyaikaan kuluneen vähintään 370 milj. vuotta — on ollut erosionille, rappeutumiselle alttiina, minkä tuotteet sitten jääkauden mannerjäätikko kuljetti pois, paljastaen alkuvuoren asutuksen ja kasvullisuuden varsinaiseksi pohjaksi, on Venäjän alkuvuorialueet verrattain paksujen sedimenttisten kerrosten peittämät, mitkä ovat laskeutuneet maan toisina ajanjaksoina ollessa merien peittämänä.

Kuten sanottu, on siis Suomen ja Venäjän geologisten rakenteen erilaisuus silmiinpistävä: Suomen alkuvuorialueen raja käy suoraa poikki Laatokan ja Karjalan-

kannaksen, sekä pitkin Suomenlahtea, aleten vuoriperä vähitellen meren tasapinnan alle. Suomenlahden eteläisellä rannikolla peittää alkuvuoren jo 107—190 metriä paksut kambrilais-siluurilaiset kerrostumat. Siirryttäessä rajan yli Laatokan ja Suomenlahden väliseltä alueelta alkaa maa yht'äkkisesti tasangoittua, alkuvuoriperä on kadonnut näkyvistä. Tasankoa jatkuu suunnattomasti puoleen ja toiseen. Vasta Euroopan-Venäjän itäisellä rajalla Uraalin vuoristossa, noin 1,700 virstaa Pietarista, katkeaa tämä yhtämittäinen tasanko, jatkuakseen taas Aasian puolella laajassa mittakaavassa.

Venäjä niinmuodoin käsittää suuren ikivanhan pidätysalueen, missä erosio on kuluttanut vuoristot suunnattoman pitkien aikojen kuluessa ja toisin ajoin lainehtineet meret ovat kerrostaneet sedimenttejä, lieteitä, mitkä ovat kivettyneet mahtaviksi tuhansia metrejä paksuiksi kerrosvuorilajeiksi rapautuneen ja tasoittuneen alkuvuorialueen päälle. Mainitun pidätysalueen omituisuus ilmenee juuri siinä seikassa, että maaperä pitkiä geologisia kausia on pysynyt levossa. Venäjän pidätysalueen ainoa poimuvyöhyke on Uraalin vuoret, jotka kohosivat jo kivihiili- ja permikausien rajalla. Ne jakavat Euroopan-Venäjän Pohjois-Euroopan suureksi yhtenäiseksi pidätysalueeksi ja samanlaiseksi alueeksi itäpuolellaan Pohjois-Aasian, s.o. Siperian tasangon. Kumpaisessakin pidätysalueessa katsotaan maakuoren poimuutuksen, s.o. vuoristoja kohottavien maankuoren liikkeiden, lakanneen jo ennen kambri-laista aikaa ja siinä juuri perussyy Venäjän tasankomuodon olemassaololle.

Kivet, puhumattakaan pinnallisista vuorialueista, ovat niinmuodoin yhtä harvinaisia Venäjän tasanko-alueella, kuin ne ovat yleisiä Suomessa. Joskus sattumalta tapaa eruptiivisen vierinkiven kappaleen. Pinnallisena kerrokseksi tapaa pienempinä osina valkeata hienoa, s.o. devonilaista kalkkikiveä Vologdan läänissä, etenkin sen itäreunalla. Pintakerroksena Kostromanläänin Buin seuduilla esiintyy yksinomaan jääkauden hieno ruskea tai valkeahko

kvartsi-hiekka. Kostromajoen rantamilla Buissa se on vallitsevana, jopa paikoin kymmenisen metriä vahvana patjana jääkauden aikaisen savikerroksen päällä. Kostromanjoen alajuoksulla se muuttuu yhä enemmän keveän saven sekaiseksi, ollen silloin mainiota viljelysmaapohjaa. Jokiäyräillä ja maanleikkauksissa kuvastuu jääkauden luoma profiili tyypillisenä: siluuri-, karboni-, mutta etenkin devonikerroksista murtunutta moreenisoraa esiintyy kerroksittain tai jokitulvan huuhtomana, orpa siellä täällä joku isompi tai pienempi eruptiivinenkin vierinkivi. Sanottu murtosora sisältää runsaasti fossiileja eli kivetymyksiä: *Hippurites Gassaviensis* yläsiluurista, *Brachiopodes* (Pääjalkaisia), *Semireticulatus* ja *Enkrinitia* karbonista ja *Stringocephalus Buritini* devonista näyttivät olevan vallitsevina Kostromajoen rantaäyräillä. Pääasiassa samoja fossiileja, mutta etupäässä devonilaisia, tapaa vallitsevana myöskin Jaroslavin, Vladimirin ja Moskovon lääneissä.

Viimeksimainituissa lääneissä on savihiekkamulta vallitsevana pintakerroksena, sekin siis vielä suuren jääkauden viimeisimpänä muodosteluna. Luonnostaan on semmoinen pintakerros hyvin löyhää ja erinomaisen altista sateitten ja pintaveden muodostelevalle toiminnalle. Maanleikkauksissa uutta rautatietä varten Buin ja Danilovin kaupunkien välillä Kostroman ja Jaroslavin läänien rajalla, tarvitsi juuri siitä syystä muurata leikkaus-sivustat hiekkasäkeillä alhaalta ylös asti, estämään radan leikkauspohjaa ensimmäisen rajasateen aikana peittymästä liejuun.

Toisin paikoin Kostroman lääniä esiintyy kerroksellisista eli sedimenttisistä vuorilajeista peräsin oleva moreenisora ja kivet ihan pinnallisina. Moreenin kokoomus on etupäässä piihappoisia vuorilajeja: piiliuskeita ja n.s. lydiittia, ylä-devonilaista kalkkikiveä, vähän punasta hiekkakiveä, saviliusketta, tuffia, eräitä fosforiitteja ja eruptiivisia vuorilajeja, etupäässä nuorempia graniitteja ja kvartsia. Lisäksi, kuten sanottu, sisältävät ne sekä siluurilaisia että karbonilaisia sedimenttejä. Kun sanotut sedimentti-

moreenit esiintyvät pääasiassa kvartsiittihiiekkapatjojen, mitkä nähtävästi ovat siirtyneet tänne kauempaa fenno-skandian rajoilta, ylimpinä kerroksina, mitkä taas otaksuttavimmin ovat paikallista tuotetta, tekee mieli olettaa että kerrostumat ovat fluvoglasiaalisesti muodostuneet, s.o. jääkauden sulavesivirtojen kuljettamia ja muodostelemia.

Kuten jo ylempänä mainittiin, on kyseessäoleva keskinen Venäjä ollut vuoroin mantereena ja vuoroin meren peittämänä, jolloin merisedimentit ovat kerrostuneet, m.m. permiläinen systeemi, joka on saanutkin nimensä samanimisestä läänistä Uraalin itäpuolella. Jo vanhimpänä siluurikautena peitti laaja valtameri keskisen Venäjän, samoin devonikaudella. Laajemmillaan oli meri kivihiilikaudella, etenkin sen loppupuolella, jolloin se yhtämittaisena Pohjois-Jäämerestä peitti koko Euroopan-Venäjän ja kappaleen läntistä Siperiaa sekä Länsi- ja Etelä-Euroopan, Etelä-Aasian ja Pohjois-Afrikan. Permi-kaudella Uuraalinpuoleinen Venäjä kohosi kuivaksi, mutta Keski-Venäjä yhä vielä edelleenkin oli meren peitossa, vasta triiaskaudella sielläkin vallitsi manneraikakausi. Juurakaudella, sen loppupuolella oli taas keskinen- ja eteläinen Venäjä meren peitossa, joka tällöinkin välittömästi jatkui Pohjois-Jäämerestä. Liitukaudella ja siitä lähtien koko tertiäriajan on keskisellä Venäjällä voinnut manneraikakausi.

Keskinen Venäjä on siis muinaista ikivanhaa valtamerisyyvännettä, missä satojen vuosimiljoonien aikana on kerrostunut tuhansia metrejä paksut merisedimentit. Vasta tertiäri-kauden alusta lähtien, jolloin ihmisen perikuva alkoi vähin erin hahmoittua eläinkunnan suuresta ja muotorikkaasta sukupuusta, on manneraikakausi jatkunut noin 6—8 milj. vuotta, lukuunottamatta jääkautta, joka on perinpohjin muuttanut sekä Venäjän että muitten pohjoismaitten sen edellä voinneet pinnan muodostukset.

Ilmastosuhteet ovat Keski-Venäjällä tyypillisen mannerilmaston: Kesät lyhyehköt ja kuumat ja myöskin kuivat, sillä mantereilla, etenkin jos ne ovat tasankoja, on vuotui-

nen sateentulo pienempi kuin vuoristo- ja merivyöhykkeissä, talvet pitkät ja kylmät. Kumminkin kesä 1918, mikäli se koski sateentuloa, teki tässä sangen jyrkän poikkeuksen. Kostroman läänissä oli nim. touko-, kesä-, heinä- ja elokuun aikana 60 sade- ja 60 sateetonta päivää, mikä sanottiinkin vallan poikkeukseksi miesmuistoisista ajoista. Mutta samalla oli kesä myöskin tavattoman kylmä, myöhästyttäen vuodentuloa kokonaisella kuukaudella, ainakin Kostroman läänissä.

Ainoastaan kesäkuun loppupuoli ja heinäkuun alku oli suorastaan uunikuuma noin 35—36° varjossa, taisipa nousta kuumimpina hetkinä 40° asti. Sillä ajalla kasvullisuus edistyi pitkin askelin, päivässä vähintään sen kuin aikaisemmin viikossa.

Eläinmaailma ei paljoakaan eroa suomalaisesta. Susia ja karhuja on viljemmältä kuin Suomessa. Teeriä ja metsoja Kostroman läänissä näkee tuskin laisinkaan, samoin pikkulinnuista metsät ovat vallan tyhjiä, ja sen johdosta kolkon hiljaisia ja elottomia. Variksia ja naakkoja, etenkin edellisiä sitä vastoin on asutuilla seuduilla sitä enemmän, sekä harmaita että mustia variksia. Ne pesivät Buin kaupungin puistoissa ja pihattopuissa sekä pitävät aikaisesta keväästä alkaen koko pesimisaikansa korvia särkevää melua. Sadoissa on niiden lukumäärä laskettava jo yksin Buin kaupungin "vakinaisina asukkaina" ja sitten kaupungin ympäristöseuduilla niitä on toisia satalukumääriä. Ainakin keskinen Venäjä näyttää olevan niiden luvattu maa, sillä yksin Moskovon miljoonakaupungin ympäristöllä ja ratapihoilla niitä vilisee suorastaan maanvaivana ja päälle päätteeksi ne ovat hyvin kesyjä, rosvoavat ruokansa kursailematta.

Suomessa ilolla tervehdityt muuttolinnut ovat täällä hyvin harvinaisia ja vaatimattomia. Ne tuntevat tavallaan olevansa vieraissa oloissa, minkä vaikuttaa vallitseva lyhyt kesäaika. Käksi kukahtelee vaan jonkun kerran keässä. Leivonenkaan ei voi puristaa itsestään sitä huolettoman poikamaista liverrystä kuin Suomessa ja västä-

räkki myöskin tuntee itsensä huomaamattomaksi vieraaksi ja näyttäytyy sen johdosta harvoin. Etelämpänä Moskovin läänissä esiintyy muuttolintuja jo viljalti.

Kasvullisuusolot ovat Kostroman läänin pohjoispuolella kuin Suomessa: mänty- ja kuusimetsät vallitsevina, koivua jonkun verran, etelämpänä jo esiintyy lehmus hyvin huomattavana. Jaroslavin läänissä alkaa välittömästi lehtimetsävyöhyke: koivu, haapa, leppä ja lehmus esiintyvät määräävänä metsäkasvullisuutena. Metsän maapohja hyvin voimakasta, työntää sankkaa rehevää heinää, jopa nokkosia. Vladimirin läänissä, etenkin sen eteläpuolella, alkaa tammi esiintyä jo hyvin vallitsevana metsäpuuna, antaen metsälle omituisen viehättävän leimansa. Keski-Venäjän luonnon kauneimpia seutuja onkin oikeastaan Vladimirin lääni: maa on loivan kumpumaista, viehättäen silmää vaihtelullaan. Ei mitään terävää ja särmäkästä kohtaa missään, pyöreitä kumpuja silmäkantamalla lakeudella ympäriinsä. Kumpujen rinteillä lainehtivat elovainiot tai verhoaa ne yltäkyläisen runsas tumman vihreä heinikko. Siellä täällä huojuilee tiheä lehväkäs koivu- ja tammimetsälehdikkö, tai haavat väristelevät lehtiään tuttuun tapaansa lämpimässä etelämaan tuulessa ja kummun juurella pälyilee mustia lämpimiä vesiään puro, toisin paikoin ihan häviten uhkuvan heinikon sisälle. Tuolla harmaa, olkikatoilla varustettuine asumuksine, tiheään rakennettu kyläryhmäke ja sen alavalla rinteellä karjalauma paimenineen. Tuolla kirkonkylä, sillä lehtimetsän vihreästä taustasta loistaa lukuisia liidunvalkeita kirkontorneja ja aurinko heijastelee sädekimppujaan niiden kullatuista kupooleista. Tuolla taas luostari kirkkoineen ja torneineen ikivanhojen lehtipuitten varjossa vihreäksi maalattuine muureineen. Sen ulkoasu on kylläkin houkutteleva, värit miellyttävät ja valkotornit neitseellisen puhtaat ja sirot, mutta sen sisältä löytävät lepoa ja tyydytystä ainoastaan semmoiset henkilöt, jotka ovat elämänsä pelin väärin pelanneet ja — hävinneet Tällöisessä kau-

niissa uhkuvassa luonnossa ei pitäisi löytyä tilaa luostareille!

Jos tahdot nähdä jotakin yhtä kaunista ja ruuremmoista kuin mitä tarjoaa tuhatjärvien maa Suomi, niin matkusta Vladimirin lääniin.

Joitakin kasvullisuuseroja Suomeen verrattuna tapaa tosin jo Kostroman läänissäkin. Esimerkkinä tulkoon mainituksi että ruoholaukka kasvaa villinä ja hyvin vallitsevana Kostromanjoen rantaniityillä, jotavastoin se Suomessa kasvaa vaan puutarhoissa ja hoidotta häviää tyyten.

VENÄLÄISTÄ RUOKAHALUA.

”Ihminen on sitä mitä hän syö.”

Feurbach.

Yksi ja toinen on kuullut mainittavan venäläisen työläisen ja talonpojan sangen yksipuolisesta ruokalistasta. Itsekseen on hän varmasti vetänyt johtopäätöksen asiassa että semmoiseen pakoittaa kurjat olot ja monipuolisemman sekä ravitsevan ruuan saamattomuus. Mutta niin ei ole aina asianlaita: venäläisen työläisen ja talonpojan *kansallisuonteeseen* kuuluu syödä huonoa ja yksipuolista ravintoa silloinkin kun hän olisi tilaisuudessa saamaan parempaa ruokaa, yhtähyvin kuin hänen kansallisuonteeseensa kuuluu likaisuus, syöpäläiset, ristinmerkit, laiskuus, sivistymättömyys ja — kansallisylopeys, kaiken huippuna. Onhan hän kaikista mainituista varjopuolistaan huolimatta suurvaltakunnan kansalainen, valtakunnan, joka on 10,000 virstaa reunasta reunaan ja siitä hän on vaistomaisesti ylpeä.

Mitä syö sitten venäläinen talonpoika varsinaisissa kotioloissaan, kysyttäessä. Leipää ja vettä! Mutta niitä nauttii hän sitten uskomattomat määrät päivässä. Kesäisissä ulkotoissa liikkuva mies syö leipää noin 2,000 gr. päivässä ja vettä samalla ajalla noin 3,000—4,000 gr. Liikkuvassa toimessa oleva mies syö niinmuodoin oman painonsa leipää yhdessä kuukaudessa, jota vastoin suomalainen työmies kuluttaa sen määrän vasta 4—5 kuukaudessa ja kumminkin sanotaan suomalaisia enemmän leipää kuluttavaksi kansaksi pohjoismaissa.

Kansallisiin tapoihin kuuluu vielä että ruoka venäläisessä talonpoikaisperheessä nautitaan juhlallisella vaka-

vuodella. Emäntä pyyhkäsee pöydän pahimmista roskista, levittää sille liinan, mikä arkioloissa ja köyhemmissä perheissä välttää olla resuinen ja liasta tummunut vaateriekale. Nostaa "samovaarin", mikä oli uuninkupeella kiehumassa, keskelle pöytää. Latelee viereen hirvittävän määrän mehevän turpeata limppua ja niin perhe käy aamiaiselle. Jokainen hankkii käsiinsä mukin, lasin tai kahvikupin mihin laskee samovaarista kiehuva vettä, "ki petkua", höystäen sitä teekannusta eräänlaisella ruskealla nesteellä, mikä parempina aikoina on sajuu, mutta nyt, kuka tietää mitä ruohovettä! Sokerinpuutteen korvaa yleisesti — karpalot. Marja pistetään suuhun antamaan hapanta tunnelmaa, mitä venäläinen talonpoika yhdessä suolan ohella himoitsee kaikissa ruuissa. Perheen naisetkin syövät samassa pöydässä miespuolisten kanssa, mutta jos talossa on vaan yksikin miespuolinen vieras, ei naiset saa tulla pöytään. Syövät mikä missäkin.

Päivälliseksi on taaskin limppua ja sen lisäksi eräänlaista harmahtavaa lientä, mitä jokainen pistää palan paineeksi puulusikalla yhteisestä kupista. Liemi valmistetaan kaalin lehdistä. Kesäaikana taas kun ei kaalia ole "suolaheinistä", villinä kasvavista laukkasipulista, tai muista ruohoista, joita lapset ja naiset keräävät niityiltä ja vainioilta. Karpaleen ja puolukan happamet raakaleet ovat myöskin liemen tärkeitä valmistusaineita mihin höysteeksi käytetään myös tilkkanen maitoa tai kermaa. Mutta kun kerran sieniä alkaa ilmaantumaan, silloin alkaa myöskin venäläisen talonpojan, tämän kaikkien vegetariaanien varoittavan esikuvan kulta-aika. Kaikki kynnelle kykenevät lähtevät hevosmatkassa takamaille sienen keruuseen ja palaavat vasta täysinäisen kuorman keralla, jota paitsi joutilaampi väki puuhaa sienenkeruussa päivät umpeensa. Sieni onkin päivällisliemen varsinainen raaka-aine. Kourallisesta sieniä saadaan perheen päivällisliemi.

Lihaa syödään perin harvoin, ainoastaan jonkun keran vuodessa, kaikkein parhaimpana "praasnikkana", kyläjuhlanan, karjantuotteita niinikään. Kaikki myydään lä-

hikaupunkiin tai liikepaikkaan, vieläpä viimeaikoinakin, vaikka raha oli horjahtanut määräävältä ladultaan, muutunut joukoksi paperia, jota kertyi talonpojille korimääriä.

Kuten sanottu, vastaa edellämainittu päivällisliemi ravintoarvoltaan vaan vettä, millä huuhdotaan alas mahdollisia määriä hapanta pehmeätä limppua.

Illalliseksi saa taas samovaari, kuten aamiaiseksikin, tyhjentää sisältöään ja niin on päivän ruokavero otettu, pääasiassa leipää ja kuumaa vettä, höystettynä suolalla ja happamalla.

Ei ole unohdettava että venäläinen talonpoika paitsi limppua, syö vahvasti perunoita — peruna leipänä, n.s. piirakkana: happamalle leipätaikinallevylle levitetään aimo kerros perunamuhennosta, paistetaan uunissa ja siten valmistettua ”pirookia” on ruokapöydässä joka aterialla, mutta sitä syödään pääasiassa vaan saijun — ”kipetokin” kanssa aamiaiseksi ja illalliseksi.

Saiju, kun sitä vaan on saatavissa ja ”piva” (olut) ovat venäläisen talonpojan oikeita siunattuja kansallisjuomia. Maltaat ja olut valmistetaan pääasiassa suomalaiseseen tapaan ja myöskin melko voimakasta ja saa se nyt muiden väkijuomien poistuttua näyttämöltä tyydyttää venäläisen talonpojan, sekä miesten että naisten ja lasten voimakasta alkoholihimoa.

Karjatalous, vaikka onkin enemmän toisarvoisella ja alkuperäisellä kannalla Kostroman jokilaakson ja Volgan yläjuoksun asuma-alueilla, tarjoaisi toki vaihtelevampaa ja ravitsevampaa ruuanlisää talonpoikaisväestölle jos niitä käytettäisiin kotitaloudessa. Mutta niitä ei käytetä kuin ainoastaan nimeksi ja sekin happamana ”varokuukina”, mikä jää jällelle hapanta kermaa ”smetanaa” valmistettaessa. Karjantuotteet ovat ainoastaan rahaa, rahaa mitä talonpoika himoitsee kaikesta sielustaan. Ja, kuten sanottu, hänen ruokalistansa, leipää ja vettä höystettynä suolalla, perunalla, sienillä, happamilla marjoilla ja ruohoilla, hapatetulla kaalilla, nokkosilla ja muilla rehuai-

neilla, on vanha ja veriin imeytynyt, periytynyt sukupolvesta toiseen. Se kyllä osoittaa mukautumisen äärimmilleen soveltamista, jopa niin pitkälle että neljäjalkaiset kasvisyöjät voivat sitä kadehtia, mutta se samalla todistaa myöskin sen lauseen pätevyyden, mikä on tämän kappaleen otsikossa, ja siitä syystä pitää vielä moniaita sukupolvia poistua olemassaolon näyttämöltä ennenkuin venäläinen talonpoika seisoo yleismaailmallisen kulttuurin tasolla.

KESKI-VENÄLÄISTÄ KANSANELÄMÄÄ JA TAPOJA.

Venäjälläkin suurien kauppateitten varsilla ja liikepaikkojen lähetyvillä ovat tyypilliset kansantavat, puvut, asukset ja tuotantokeinot eurooppalaistuneet, s.o. yleistyneet enemmän kansainväliseen suuntaan. Kapitalistinen yleiskulttuuri siinä tapauksessa astuu tilalle ja työntää syrjään vallinneet eristetyt tavat ja yksimpä puhekielellisetkin ominaisuudet. Mutta ylipäänsä on venäläinen talonpoika sangen hidas luopumaan perinnäisistä ominaisuuksistaan, tai ottamaan oppia muilta, jopa valistumaankin kehittyneimmän naapurinsa seurassa.

Keski-venäläinen talonpoika on siis perin orjuuttavan valtiollisen ja kirkollisen holhouksen alaisena pysynyt perinnäiselle kehittymättömyydelleen uskollisena. Rakennuksissaan noudattaa hän sekä pikkukaupungeissa että maalaiskylissään kiinteästi ikivanhaa suippo-kattotyyliä, mikä on välitöntä perua paimentolaisajan kota-asumuksesta, tekeepä mieli venäläisen talonpojan vallan ylettömästi leikkauksilla ja maalauksilla koristelemisessa akkunajaj' päätylaudoissa näkemään välittömän viitteen vanhimman kivikauden taide-kulttuurista. Hän kattaa asumuksensa olkikatoilla, kuten hän on tehnyt siitä asti kuin siirtyi paimentolaisesta maatalviljeleväksi. Karjahuone, vieläpä käymälä ovat poikkeuksetta asuinhuoneen alakertana — etenkin Kostroman läänissä — ja talli kyliäisenä, mutta useimmin saman katon alla. Karjahuoneiden varustaminen ihmisasumusten välittömään yhteyteen on aikoinaan johtunut yhdeltä puolen ankaran kylmästä ja pitkästä talvikaudesta, mikä manner-ilmastossa on luontaista

ja toiselta puolen tarkoituksenmukaisuudesta suojella kotieläimiään nälkäisiltä pedoilta. Joskin kumpainenkin syy on entisestään lieventynyt: asumukset ovat ehkä tulleet tarkoituksenmukaisemmiksi ja petoeläimet ovat harventuneet ihmisasutuksen laajentuessa, niin perinnäiset tavat eivät hevillä häviä.

Asuinrakennukset, jotka poikkeuksetta ovat pyöreistä, veistämättömistä hirsistä n. s. "ämmäsalvo"-nurkilla, ovat yleensä pieniä. Tupa on jaettu väliseinällä kahtia, väliseinän kumminkaan ulottumatta ihan lakeen asti. Toinen puoli muodostaa siistimmän oleskelu- n.s. vierashuoneen, missä samovaari koristaa pöytää, lasikaappi tai lipas talentaa perheen kalleuksia ja muistoja. Seinillä kuvastimia, kuvia ja tauluja — arvokkaampiakin jos perhe on varakas — sekä nurkassa jumalankuva lamppuineen ja sitten perheen vanhempien kattoa myöten verhottu vuode. Toinen puoli sitävastoin on vielä väliseinällä jaettu keittiöksi ja miestenhuoneeksi, tai saa sen haltuunsa uuden perheen muodostuttua nuori pari, siksi kunnes saa tilaisuuden perustaa oman kodin. Keittiössä on rakennuksen ainoa tulispesä, lauteet y.m. missä etenkin lapset ovat pakkasta paossa. Hellakeittiö on vallan tarpeeton venäläisen talonpojan tuvassa, mutta n.s. leivinuuni on sitä tarpeellisempi. Perheen äiti leipoo jokaikinen aamu, s.o. seitsemänä päivänä viikossa. Tavallisimmin leivotaan vaan piiraita (pirookia). Hiivalla, tai sen puutteessa etikalla alustettu taikina leivotaan ohuiksi leiviksi peltilaatikoihin, yhtä vahva kerros munilla ja maidolla tai kermalla sotkettua perunamuhennosta laitetaan päälle ja tämä vielä lopuksi sivellään kermalla, voilla tai ruokaöljyllä ja paistetaan uunissa. Samalla kertaa paistetaan myöskin rieskamaito saviruukuissa uunipiimäksi, mitkä paistokset sitten muodostavat päivän ruuan perheelle ja seuraavana aamuna alkaa samanlainen valmistus uudelleen. Niin herkullisesti valmistetaan ruuat kylläkin vain kylä- ja muina juhla-aikoina ja etenkin valistuneimmat ja varakkaimmat kaupunkilaiset.

Köyhemmissä perheissä sitävastoin paistetaan harvem-

min piiraita mutta syödään vaan limppua, höysteenä ja särpimenä joko kasviksista keitetty ohut liemi tai hätätilassa ainoastaan suolainen kurkku. Jos hän joskus onnistuu saamaan "siemenöljyä" on hän onnellinen. Kaali, sienet ja kurkut ovat talonpoikaisväestön pääravintona kuin myöskin perunat, mutta ne ovat enemmän kaupallista tavaraa ja köyhemmälle väelle enemmän saavuttamattomaa herkkua, paitsi niiden viljelyskeskustoissa. Vallitsevan yleisen elintarvepuolan aikoina tulee Venäjän köyhempi väestö toimeen uskomattoman pienillä määrillä ja semmoisilla ravintoaineilla ettei järjestyneemmissä, puhumattakaan kulttuurioloissa kasvanut, sitä laisinkaan uskoisi. Kuten sanottu, on hätätilassa suolainen kurkku hänen pääasiallinen ravintonsa; sekä leipänsä että särpimensä pitkiä aikoja, jopa tekee työtäkin sillä yksipuolisella ja laihalla ravinnolla. Jos hän sen perästä saa limppua ja suolaa ja vielä hyppysellisen tupakkaa, on hän onnellinen ja pystyy rasittavaan työhön. Parempi ruoka on hänelle suorastaan ylläilyä ja hän sitä saatuaan helposti heittäytyy veltoksi ja laiskottelee. Onko se huonon ravinnon vai kansanluonteen tai kukaties osaksi kumpaisenkin tekijän aiheuttama, että venäläinen talonpoika ylipäänsä on laiska ja huomisesta huolehtimaton, mutta niin kummin on asianlaita. Naiset saavat ahertaa raskaimmat työt pellolla ja karjataloudessa, ruokkia ja hoitaa lehmät ja hevoset, laittaa aita, hakata ja ajaa puita, huolehtia koko lantataloudesta, sikäli kuin sitä maataloudessa käytetään, kyntää ja kylvää. Mies ajalee hevosella sillävälin ja loikoo kuorman päällä, tai jos ei siellä pysy, hevosen selässä. Useimmiten ottaa hän itselleen vapauden ja menee naapurin luo pakkinoimaan, polttamaan tupakkaa ja juomaan tuota ijanikuista kansallisherkkua teetä.

Lukuisissa matkakertomuksissa ja kansantieteellisissä teoksissa kuvataan venäläinen talonpoika vieraanvaraiseksi ja anteliaaksi, jopa siinä määrässä, että hän on valmis muukalaisenkin kesken tasaamaan ainoan leipäpalansa ja vaatekappaleensa sekä tarjoamaan suojaa kätönsä alla

sekä hoivaa sitä tarvitsevalle. Saattaa niinkin olla erikoisissa tapauksissa, etenkin jos huomioitten tekijä kuuluu varakkaaseen säätyyn, s.o. näyttää herralta. Kunnioitus ja nöyräniskaisuus herroja sekä maallisia että hengellisiä kohtaan on venäläisen talonpojan vahvempia puolia. Jos hän lisäksi toivoo hyötyvänsä asianomaisen kustannuksella — ollen luonnostaan ahne rahalle, kuten luontaistaloudessa eläneet ylipäänsä — on hänen vieraanvaraisuutensa ja anteliaisuutensa tietenkin hyvin huomattava. Mutta jos huomioitten tekijä voi samanarvoisena ottaa osaa venäläiseen kansanelämään pitemmän ajan, saa hän vallan toisenlaisen käsityksen kansallisuonteesta kuin useimmat turistimatkaillijat.

Venäläinen talonpoika yleensä on sangen alhaisella siivistystasolla, jopa paikoin kaukana liikepaikoista tavallaan luonnonkansan asteella, mutta yksi tietoisuus hänellä on ja se on kaikilla sekä nuorilla että vanhoilla, kuulukoot he mihin yhteiskuntaluokkaan tahansa, se tietoisuus, että he kuuluvat suuren Venäjän satamiljoonaiseen kansaan ja siitä tiedosta he ylpeilevät kaikessa tietämättömyydessään.

Venäläistä talonpoikaa ei voida sanoa saituriksi sanan varsinaisessa merkityksessä, mutta rahanahne hän on kuten on kauppias tai ylipäänsä affäärisielu. Hän on ystävällinen, uhrautuvainen, antelias, jopa matelevan nöyräniskainen, mutta katsokaa hänen sisimpäänsä ja te näette siellä sielun syvimässä sopukassa elävän voimakkaan halun, pyrkimyksen *ansaitsemaan* alistumisellaan ja nöyräniskaisuudellaan mahdollisimman paljon. Antakaa hänelle ja hän palkitsee teille yltäkylläisesti semmoisella vastikkeella mitä hänellä herra paratkoon on riittävästi — jumalan siunauksella. Hän ei pidä lupaustaan, tai pitää sen ainoastaan siinä tapauksessa että se on hänelle itselleen edullista, se, se on sangen huomattava piirre ei ainoastaan venäläisen talonpojan luonteessa vaan koko venäläisessä kansallisuonteessa.

Hän on lisäksi viekas, kuten luonnon kansat ylipäänsä, mutta yhtä paljon kuin siinä on perinnäistä luonnetta, on

siinä venäläiselle ominaisen yhteiskuntajärjestelmän aiheuttamaa. Kuuluista "Natsajujärjestelmä", lahjusten otto ylemmistä yhteiskuntapiireistä alempiin asti, on myöskin osaltaan venäläisen valtio- ja talousjärjestelmän syy, mutta vain osaltaan, venäläisen kansallisuonteeseen välittömäksi ansioksi jää siitä melkoinen osa, osa, jota järjestelmän muutostakaan ei ole voinut tyhjäksi tehdä. Venäjän neuvostovalta ei ole voinut poistaa "Natsaju-järjestelmää", vaikka miten koettaisi, vaan kukoistaa se edelleen ja hakee itselleen uusia esiintymismuotoja; ja vaikka venäläinen kansallisuonnekin loppujen lopuksi on pitkäaikaisen historiallisen kehityksen tuotetta sille ominaisten vissien tuotanto-olojen pohjalla, niin se on kumminkin lukuisien vuosituhansien työtä, mikä "päivänpolitiikassa" edustaa määräävää ominaisuutta jota sanotaan kansallisuonteeksi.

Miellyttäviäkin puolia on. Venäläinen talonpoika on hilpeä, leikillinen ja huomisesta huolehtimaton. Mutta tämä huolettomuus ei mitenkään tarvitse olla eikä ole syynä sen huonoon taloudelliseen asemaan ja köyhyyteen yleensä, sillä se ennen kaikkea riippuu erikoisista omistus- ja tuotanto-oloista Venäjällä.

Tuotanto-olot ovat Kostroman läänissä hyvin alkuperäisellä kannalla. Buin kaupungin torilla, missä joka sunnuntai pidettiin tavanmukaisia markkinoita pääasiassa maanviljelys-, talous- ja etenkin käsityötavaroilla, esiintyy yleensä myyntitavarana *puuäes* puupiikeillä varustettuna, mitä käytetään paikkakunnan maanviljelyksessä. Puuaura täyttää auran tehtävät. Mutta mikä kummallisinta ja uskomattominta: talonpojat käyttävät kotimyllynään "käsinkivinä" — *puisia myllynkiviä* — rautanauloilla iskastettuna tietenkin. Tuohityöt ovat varsinaista käsityöteollisuutta. Tuohivirsuja — muuten sangen kömpelösti tehtyjä — on useita hevoskuormia kaikkina markkinapäivinä torilla myytävänä, samoin lehmuksen kuorta, niiniä ja siitä tehtyjä virsuja ja vasuja. Vitsateollisuustuotteet ovat myöskin hyvin esiintyvä käsiteollisuuden haara. Tuohi-

virtut ovat muuten talonpojan ja sitä köyhemmän väestön varsinaisina sekä kesä- että talvijalkineina. Ne vyötetään rihmoilla sääriin, kuten eskimoilla, ja sisustetaan suurella määrällä rääsyjä. Ajoneuvot, esim. rattaat, ovat mitä alkuperäisimmät, nelipyöräiset, puuakseleilla. Venheet yhdestä puusta (haapaa) koverretut.

Alkuperäisen luontoinen käsiteollisuus kukoistaa myöskin niissä keski-venäläisissä lääneissä, missä maanviljelys ja teollisuus kukoistavat. Jaroslavin, Vladimirin ja Moskovan lääneissä on maatalous keski-Venäjän tuottavimpaa. Vladimirin lääni esim. on puuvillateollisuuden keskus, mutta siitä huolimatta esiintyvät tyypillisen alkuperäiset kansantavat ja käsityömuodot kehittyneimpien tuotantomuotojen rinnalla. Koneellinen maanviljelys ja "puuäes"-tuotanto esiintyvät rinnakkain. Toiselta puolen suuret puuvillatehtaat ja toiselta puolen mitä monipuolisin tuohi-, puuastia- y.m. käsityötuotanto. Kansansivistys on ylipäänsä alhainen.

UKONILMA.

Tyypilliselle mannerilmastolle ominainen ja samalla luonnontieteellisesti mielenkiintoinen on sähköpurkaus keski-Venäjän vuorettomalla tasangolla. Sen yhtämittainen salamoiminen ja lakkaamaton jymy on vastakohtainen vuoristoseutujen räiskyvälle ja paukahtelevalle purkaantumiselle.

Semmoinen raju purkaus — nähtävästi enemmän harvinainen sikäläisissäkin oloissa — tarjoaa mahtavan näytelmän luonnon mittaamattomien voimien suuremmoisesta valtavuudesta.

Jo moniaita päiviä vallinnut hiostava kuumuus ja ilmapaine ennustavat rajusään tuloa. Aurinko nousee himmeän utuisena, mutta polttavan kuumana hiostavan yön jälkeen, jolloin lämpömittari on myötäänsä näyttänyt 25° Celsiusta. Päiväntähti kirkastuu vähitellen ja kuumuus lisääntyy yhä. Tuulen henkäystäköön ei käy, mutta ylikuumentunut ilmavirta ryntää maanpinnalta aaltomaisina vyöryinä ylöspäin. Kuumuus kohoaa, ollen 35—40° varjossa. Eteläisellä taivaanrannalla näyttäytyy lopulta mustahko pilvenreuna, mikä uhkaavana erottautuu taivaan helakan sinistä taustaa vastaan. Kaukainen, alussa hiljainen mutta yhä kasvava jymy ennustaa valtavaa purkausta ylenmäärin sähköllä kyllästetyn pilven ja maan välillä.

Pilvi kohoaaa sangen hitaasti. Kolmisen tunnin kuluttua ulottuu se vasta puolimatkan zenittiin, mutta miten uhkaavaksi se onkaan käynyt. Aurinko tosin paistaa vielä, mutta on nopeasti verhoutumassa kellahkoon huntuun ja helle siitä huolimatta yhä lisääntyy. Huikaisevat salamat risteilevät yömustassa pilvessä lakkaamatta ja taukoama-

ton jyrinä yhä vahvistuu. Miten räikeän vastakohtaisesti luonto esiintyykään tällöin. Toisella puolen uhkaamassa sysimusta kaaos, syösten pelottavassa määrässä tulta ja järissyttäen ilmaa ja maata kuvaamattomalla voimalla. Mitkä voimamäärät tosiaankin tarvitsee luonto tasapainoa säilyttääkseen. Toisellapuolen sitävastoin luo aurinko lempeää, rauhaista valoaan ja lämpöään yltäkyläisesti ja vastakkaisella taivaan puoliskolla heijastuu lapsuuden tuttu vaaleanhelakka taivaansini, ikuinen, uhmaavan taistelun ja hävityksen sekä toiselta puolen ikuisen rauhan vertauskuvat.

Pilvi, joka tähän asti on näennäisesti pysynyt paikallaan, ryntää nyt hirvittävällä vauhdilla eteenpäin, leviten nopeasti yli taivaan. Aurinko peittyi vuorentapaiseen verhoon, ilma pimenee kuten yö ja kaukainen yhä paisuva kohina, joka erottautuu lakkaamattomasta jyrinästä, ilmaisee rajuilman nopeata tuloa.

Pilvi on vaihtanut väriä. Kellahtavan harmaana on se ikäänkuin pudottautunut maanpinnalle asti. Nyt alkaa se kaatamaan vettä hirvittävässä määrässä, rajutuulen syösteessä sitä ryöppynä. Salamat lyövät ristiin rastiin pimeähkön vesiharmaan kaaoksen läpi ja niiden aiheuttama jyry ja pauhina ei yhtään lakkaa eikä edes heikkene.

Saadakseen jonkunlaisen käsityksen niistä suunnattomista voimista mitä luonto tällöin vallan tuhlaamalla käytti, mainittakoon että 30 minuutin aikana laskin yhden salaman aina sekuntia kohden ja 30 minuuttia sitä ennen ja saman ajan sen jälkeen yksi salama aina viiden sekunnin väliajalla. Näin tiheästä salamoimisesta luonnollisesti johtui, ettei jyrinä puolentoista tunnin aikana laisinkaan lakannut, vaan pauhasi hirvittävällä voimalla.

Yhdeksänkymmenen minuutin aikana, minkä rajuilma seudulla viipyi, iski niinmuodoin 2,520 salamaa. Niin ylikuormitettu sähköllä pilvi maanpintaan verraten tosiaankin oli.

Veden kohina hiljenee ja lakkaa lopulta tykkänään. Ilma seestyy ja aurinko rauhan sanansaattajana tunkeikse pilven lonkan välistä. Musta pilvi vielä menoteillään salamoi ja pauhaa hirvittävästi. Huoneen seinät, katot, maanpinta ja kaikki esineet mihin katsookin, kiiltävät auringossa ylettömän runsaasta vesikylvystä ja janoinen korrelle palanut maa ahmasee yks, kaks valtaiset vesilammikot sisäänsä.

Lintumaailmankin kielet ovat kirvonneet. Ihmisten jokapäiväinen hyörinä alkaa. Ihmisiä pujahtelee kuin myyriä koloistaan sieltä täältä missä lienevätkin olleet rajuilmaa suojassa.

TALVI KESKI-VENÄJÄLLÄ.

Ihminen ja lämpömittari ovat kaksi keskenään ristiriitaista konetta, jos niin saa sanoa. Otaksutaanpas että lämpömittari merenrannikolla esim. Helsingissä näyttää 15 pykälää pakkasta. Kosteassa meri-ilmassa se tuntuu ilkeältä, luihin ja ytimiin tunkeutuvalta, yks', kaks' pujahtaa se vaatteiden läpi iholle — lämmittelemään muka, ja kylmänhyristys käy läpi ruumiin, jos vielä käy tuuli on kylmä vallan sietämätöntä. Ylempänä sisämaassa on samainen pakkanen vallan mukiin menevää, vaikkapa tuulikin käy. Keski-Venäjällä sitä vastoin tyypillisessä mannerilmastossa tuntuu 15° pakkanen, sanoisinko miellyttävältä, eikä ensinkään pahalta, vaikka tuulikin käy. Tammi- ja helmikuun keskilämpötila talvella 1919 oli Buissa 15° pakkasta. Tuuli käy myötäänsä. Ainoatakaan ehdottomasti tyyntä päivää en tavannut kokonaisen vuoden aikana 1918—19.

Mutta kun pakkanen kohoaa 25—30, jopa 35° C ja sen lisäksi vielä puhalttaa sangen navakka tuuli Venäjän suunnattomilla lakeuksilla, on tunnelma jo vallan toisenlainen kuin Suomessa yhtä kovilla pakkasilla, sillä tavallisimmin on siellä tyven kovina pakkaspäivinä. Huomaamatta on nenänipukka ja poskipää jäässä ihan tuokiossa.

Mutta siitä syystä onkin luonto tarkoituksenmukaisesti opettanut paikalliset asukkaat sopeutumaan vallitseviin oloihin, kuten se on eskimot soveltanut napaseudun ilmastoon, kuuman vyöhykkeen asujamet omaansa, jopa karaissut eräät kansanosat kestämaan epäterveellisiä kuolettavia asumus- ja elinkeskuksia. Keski-Venäläinen talonpoika varustaa itsensä jo hyvissä ajoin ennen talven

tuloa, jo syys—lokakuulla ensimmäisillä talvivarusteilla: pitkällä tiilikivenruskeaksi värjättyllä turkilla. Pakkasten ja talviviimojen aljettua kahdella turkilla ja huopasilla. Turkit ja huopasaappaat ovat sukupuoleen, ikään ja yhteiskunnalliseen asemaan katsomatta kaikilla, ainoastaan kaikkein köyhimmät käärivät jalkaansa niinivirsut ja valan mahdollittoman määrän rääsyjä. Kovemmilla pakkasviimoilla tapaa jopa kolmekin turkkia sekä pää käärittynä karvalakkiin, rääsyihin ja turkinkauluksiin.

Venäläinen talonpoika sananmukaisesti makaa talven lauteilla. Pääasiallisena työnään on polttopuiden tuonti ja tavarain s.o. karjantuotteiden ja riittävien viljaerien myytäväksi kuljettaminen, minkä toimittavat pääasiassa naiset kotipaikkakunnallaan. ”Pussiäijät”, sota-ajan kulaakit kuljeskelevat pitempiä matkoja mukanaan rukiita tai leipää joku määrä arveluttavan likaisissa pusseissa ja käyvät kauppaa. Pussiäijäin tulva on niin suuri maailman sodan luomissa poikkeuksellisissa oloissa, että se on tehnyt vallan sietämättömäksi muun normaalian matkustusliikenteen.

Kuten sanottu, viettää venäläinen talonpoika talvensa lauteilla. Syö ennen paastoa uskomattomat määrät ruokia, piirakoita, limppua, perunaa ja ruokaöljyä, juo pivaa (olutta). Paastoa uskollisesti seitsemän viikkoa (paitsi nuorempi väki), syö leipää, suolakalaa ja etikkahapanta ”vorokkia” (piimintynyttä juustoa). Paaston päätyttyä taas ottaa kaksinverroin takaisin paastoruuan vauriot.

Talvi on perin vähäluminen. Normaalisisa vuosina sataa etelä-Suomessa joulukuun loppuun mennessä enemmän kuin täällä talvikaudessa. Maa jäätyy melkoisen syvältä ja lakkaamaton tuuli sekoittaa hienoa lentohiekkaa niefoksiin.

Pohjoisen radan varsilla Vologdan, Kostroman ja Vjatkan lääneissä on talvi tuima ja kevät pitkä ja kylmä. Niukka lumipeite häviää tavallisimmin jo huhtikuulla, mutta purevat kevätkylmät, lämpimämpiä väliaikoja lukuunottamatta, kestävät juhannukseen asti. Sitten alkaa

noin kuukaudeksi sietämätön kuumuus valelemaan kylmän kiduttamaa kasvullisuutta, mikä äkkiä kuin loihdittuna alkaa rehevöidä ja tuleentua.

Ankara talvi on pakottanut venäläisen talonpojan tiivistämään myöskin asumuksensa lämpimämpiviksi, vaikkakaan ei polttopuusta ole puutetta, lukuunottamatta varsinaisia steppi- ja arosetuja. Lauteilla ja laajan uunin ylisillä vallitsee hiostava lämmin.

Kerran viikossa käytetään vartavasten lämmitettyä uunia saunan asemasta, mihin perheen jäsenet vuoron perään pujahtavat hikoilemaan ja sitten peseytyvät suuressa puuamneessa. Sanomattakin on selvää että syöpäläiset tämmöisissä oloissa viihtyvät mainiosti.

Kevät, tuo ikuinen mutta aina uusi heräävän elämän ja suurien toiveiden mieluinen sanansaattaja, voi Venäjän aavoilla yksitoikkoisilla tasangoillakin luoda oman värikkään ja toivorikkaan tunnelmansa. Kun aurinko pehmein miellyttävin punerruksin nousee laajan lumitasangon ääritä, missä metsä mustana epäselvänä viivana häviää punertavaan ilmanrantaan, tulvehtii heti koko näköpiiri yltäkylläistä valoa, mistä mikään kukkula tai epätasaisuus ei osaansa ota. Tuhlaamalla luo se keväisiä värejä ja omaa toivorikasta voittoaan hydyttävän talven yli. Keskipäivällä se jo tuulen suojassa polttavilla säteillään kiiruhtaa lumen lähtöä. Talvi kyllä varmistaa vielä jäisen otteensa illan tullen, kun aurinko punertavana, kylmenevänä, putoaa laajan horisontin taa, mutta jokaisella uudella kierrolla tuhlaa se yhä runsaammin valoa ja lämpöä, kunnes kevään toiveet ovat muuttuneet kesän silminnähtäviksi: tosiasioiksi.

KESKIVENÄLÄISTEN "PYHÄ IBIS".

"Täi miehessä, kirppu koirassa ja — varis keski-Venäjällä" tekisi mieli sanomaan. Hyödyllisimpiä kaksijalkaisia mitä venäläisen talonpojan perheeseen kuuluu on tosiaankin meidän tuttu variksemme. Aikana jolloin Suomessa vielä kiistellään siitä seikasta, onko varis luettava hyödyllisiin vaiko vahingollisiin kotilintuihimme, aikana jolloinka sitä meillä kotoisissa oloissa "viljeltiin" varpaitensa vuoksi, mitkä edustivat 15 penniä parilta ja merkitsivät niinmuidoin eittämättömästi pikkupojille hyödyllistä kotilintua, silloin oli jo luonto asettanut sen oikeaan elämäntehtävänsä: keski-venäläisen talonpojan puhtaus- ja terveystoimikseen. Venäläinen talonpoika kaikessa likaisuudessaan ja ympäristönsä saastuttamishalussa olisi jo aikoja päiviä kuollut sukupuuttoon kulkutaudeista, mitkä aiheutuvat ympäristön likaamisesta ja epäsiisteydestä, ilman noita sangen suurilukuisia tuttuja harmaatakkisia varislaumoja. Tässä taaskin toistuu tasapainotilan esiintyminen luonnossa. Jos ihminen laimiinlyö alkeellisimmatkin puhtauden ja siisteyden vaatimuksensa, astuu luonto väliin omine keinoineen ja venäläisellä talonpojalla ei ole niin paljon aikaa eikä varaa saastuttaa ympäristöään kaikenlaisella lialla ja jätteillä, ettei harmaatakkisten siivekkäiden lauma sitä tuota pikaa siivoaisi. Talonpojan tarvitsee vaan loikoessaan kaikessa laiskuudessaan päivällisuntaan kartanolla jättää suunsa auki niin kyllä varis puhdistaa hampaan kolot.

Niin, ne ovat tavattoman rohkeitakin kuin kesyt kanat, ne keski-venäläiset varikset, ihan kädestäpitäen saa niitä syöttää, mutta se onkin rauhoitettu, kuten sanottu pyhä

lintu, yhtä pyhä kuin jumalankuva nurkassa. Jos varis missään saavuttaa elämän luonnollisen pituuden, tulee entistä harmaammaksi ja kuolee kupsahtaa — vanhuuttaan, niin ainakin Kostroman Buissa, Jaroslavin Rostovissa ja Moskovon ratapihoilla. Buin kaupungissa valitettiin olevan liika-asutusta, mikä nähtävästi aiheutui siitä vähintään kymmenestä tuhannesta siivekkäästä, mitkä ikimuistoisella nautinto-oikeudella olivat asettuneet kaupungin kaikkiin kortteleihin, asustaen enimmäksi osaksi puissa, kuten builaisten varhaiset esi-isät tertiäärikauden ihanissa lehdoissa. Mutta tämä "puissa-asutus" ei nyt tapahtunut turvallisuussyistä, kuten silloin aikaisemmin, vaan pelkästä mukavuudesta — sieltä ylhäältä kun voi helpommin valvoa puhtautta ja järjestystä kaupungissa. — Turvattuja ne kyllä olivat kaikkialla: eteisissä, keittiön ruokapöydällä, talonpojan kuormalla tai ruuanjakopaikalla, sanalla sanoen, missä ikänä tarvittiin siisteyden ja järjestyksen valvojaa, mutta ne halusivat nukkua yönsä raittiissa ilmassa ja nauttia yltäkyllin tulvehtivasta valosta, jota, jumala paratkoon, ei tarjonnut venäläisille ominaiset asutusolot.

Ei missään ole varis turvatummassa asemassa kuin keski-venäläisessä kaupungissa tai kylässä. Yksinpä vallattomat pojanvekarat, päinvastoin kuin meillä Suomessa antaisivat varikselle, jos se vaan kävisi laatuun, vähintään yhden jalkaparin lisää, kuin että riittäisivät siltä semmoiset välttämättömät välineet. Mutta kylläpä ne palkitsevatkin suojelijansa. Jos sinä lukijani olisit kuulemassa sitä yltäkylläistä korvia särkevää ja koko olemuksen huumavaa ylistyslaulua mitä muutamakymmentuhatta varista virittää pesimispaikallaan Buin kaupungin puistoissa keväisin, niin sinä sikäläisten asukasten tapaan olisit pelkästä ilosta pyörreksissä. Venäläinen luonne kaipaa voimakkaita vaikutteita toimeentullakseen ja innostuakseen, semmoisista mainittakoon sipulit, hapankaalit, harmonikat, kirkot, jumalankuvat ja — varikset.

"Mutta sittenhän niin paljon pidetty riista kelpaa jo vaikka syötäväksi", on lukija ehkä valmis huudahtamaan.

Mitä vielä! Söivätkö muinais-egyptiläiset pyhää Ibis'tään? Eipä tietenkään, vaan kuoltua palssamoivat sen. Venäläiset toki eivät sitä tee mutta minä luulen että ne kaipaussella muistelevat edesmenneitä ja mielissään nauttivat niiden kevätlauluista ja kimeöistä kirkunoista silloinkin kuin valkea lumi peittää niiden untuvaisia pyhiä ruumiita ja talonpoika loikoo hikisillä lauteilla syksystä keväimeen asti.

PIETARIN SVEITSISTÄ.

Toksovan nähtävyyksiä.

Toksovaa sanotaan Pietarin Sveitsiksi. Vuoria siellä ei tosin ole, puhumattakaan länsi-eurooppalaisen Sveitsin alppeja muistuttavista iki-lumisista huipuista — kiveä ei oikeastaan ole muussa muodossa kuin hiekkaharjanteina —, mutta niistä se nimityksen verrannollinen aihe johtuneekin. Hiekkaharjut ja niitä vuorottelevat mahtavat laaksot, hautalaskeumat ovatkin mahtavia. Noin 30—40 m korkea harjanne alenee lähes pystysuorasti mitä rehevimmän kasvullisuuden, kuten tammien, pähkinäpuun y.m. lehtokasvullisuuden reunustamaan joka puolelta patamaisesti pyöristyvään laaksoon. Toksovan kirkonkylä sijaitsee noin 50—60 m. Kaukolan järvenpintaa korkeammalla ylängöllä, ollen veden jakajana joka suunnalle. Luoteisella sivustalla sijaitsee laajahko Kaukolan järvi. Koillispuolella pitkä Hepojärvi ja eteläisellä sivustalla Vääräjärvi. Verraton näköala avautuu sieltä ympäriinsä. Pietari 25 virstan etäisyydestään huolimatta näkyy verrattain edullisesti ja vastakkaisella puolella sanotaan Laatokan laajojen vesien kuvastelevan jonakin varhaisena kuulakkaana aamuhetkenä auringon noustessa, etenkin lähellä olevalle vielä korkeammalle Puhilaanmäelle. Mainitut järvet muodostavat harvinaisen kauniita niemekkeitä ja lehtorantoja. Oikeita aarniokoivuja tapasi vielä 1919 siellä täällä, etenkin Vääräjärven pitkässä niemekkeessä Hamppulan kylän laidassa ja kirkonkylän ylännteellä, mutta sittemmin on kommunistinen komento tunnetussa saamattomuudessaan polttopuupulain aikana talvella 1920 ja etenkin 1921 iske-

nyt hartiavoimalla näihin luonnon monisatavuotisiin luomiin, hakkaamalla maahan kokonaiset laajat puistot, kuten esim. kansanopiston lähellä olevan. Mittasin erään kaadetun aarniokoivun läpimitan kannolta ja oli se 110 cm. Erään pihlajan läpimitta niinkään oli 65 cm.

Tätä ikivanhaa kasvikulttuuria täydentää vielä tammi-jättiläiset, niitä on kokonaisia puistoja. Erään semmoisen ympärysmitta vanhan pappilan puistossa teki lähes puolen neljättä sataa senttimetriä. Kaikki tämä todistaa myöskin ikivanhaa asutushistoriaa. Nähtävästi voidaan Toksovaan pitää yhtenä vanhimmista asutuskeskuksista Karjalan kannaksella, ja Laatokan läheisyys sitä todistaa, sekä historian takaisena kauttakulkutienä Suomenniemen asuttamiseksi.

Mutta omituisin nähtävyys kohtasi kumminkin katsojaa Toksovan hautausmaalla, kuolleiden kummuilla kesällä 1920. Hautausmaa oli muokattu *ruisvainioksi!* Ristit ja muistomerkit tulessa huojuvan laihon lomissa todistivat että se oli vainajain viimeinen ja rauhoitetuksi tarkoitettu lepopaikka, mutta kultainen laiho kumminkin näytti, että siinä oli tapahtunut tavallaan ylösnousemus. Ne alkuaikaiset mitkä aikaisemmin olivat muodostaneet ihmisyksilöjä, nousivat ylös mustasta mullasta ja auringon hyväilevässä lämmössä ravintokasveiksi rakentuivat, alkaaksensa kiertokulkunsa uudelleen ihmiselämän näyttämöllä.

Se oli kommunistien mielenosoitusta se homma, sillä eihän heillä herra paratkoon viljelysmaan puutetta ollut.

Luotuamme vielä silmäyksen laajan horisonin ääriin lännessä ja luoteessa, missä Suomen rajametsät kaukaisuudessa siintävät, pistäymme Koivukylään mikä sijaitsee noin viitisen kilometriä kirkonkylästä pohjoiseen päin.

Tulkoon mainituksi, että kirkonkylän, vieläpä siitä etäämpänäkin olevat kylät yhdistää Pietarin kanssa kunolliset katukivillä lasketut viertotiet. Yksi semmoinen m.m. ulottuu Himakkalaan noin nelisenkymmentä virstaa Pietarista ja jatketaan parhaillaan Laatokan rantaan asti.

Koivukylässä niitä taas on järviä kolmekin yhdellä nä-

kemällä. Kalarikkaita kovasti ja kirkasvetisiä kuin ovat, harjoitetaan kalanpyyntiä paljon ampuma-aseilla, luodikoilla ja kivääreillä. Rantavedessä lojuilevia ahvenen ja hauven-vonkaleita annetaan kuulalla kalloon, sitäpaitsi on sangen tuottoisaa pyynti nuotalla, rysällä ja selkäsiimoilla.

Koivukylän kummallisuuksiin kuuluu eräs pikkuinen järvi-lampi, sillä se on syvempi kuin itse "vieretön" Vesi-järvi. Lampi on kilometrin pitkä ja puoli kilometriä leveä sekä 29 Venäjän syltää syvä eli toisin sanoen pituus 1,000 m., leveys 500 m. ja syvyys 61 metriä. Uskomattomalta semmoinen syvyys kyllä tuntuu, mutta valansa päälle sen ukot vakuuttivat totta olevan.

Laajin ja samalla tyypillisen kaunis Toksovan järvistä on kumminkin Kaukolan järvi, jonka koillinen lieve pistäikse lähelle Koivukylänkin rajoja. Ristmäki sen rannalla on Toksovan korkein kohta. Niin kauniita lehtorantaisia niemekkeitä ja niistä kohoavia jylhän suuremmoisista petäjäharjanteita tosiaankin saa hakea itse tuhatjärvisessä Suomessa. Tuntuu kuin suomalaisen sukumme verissä jo kaukoaikoina elänyt olisi voittamaton halu vesien vierille. Sen vaiston ohjaamina ne vedettömän Venäjän valtaisen Volgan varsillakin silloin asettuivat kuin vielä aikain takana oli historian aamu, ja sen saman halun kannustamina ne tuhatjärvisestä Suomesta sukunsa perintömaan ottivat.

"Hyvä oli hevonen ja kirkkaat kellot..." laulaa Inkerin talonpoika ja se on kirjaimellisesti totta, vieläpä nykyäänkin kommunistisen komennon aikana, vaikkapa sarvikarjasta ei ole enään järellä paljon muuta kuin sarvet ja "hevosista" kaikkein onnellisimmassa tapauksessa yksi parhainta taloa kohden, on se yksi useimmiten hyvä ja vaikka ei se olisi niin hyväkään, on se kumminkin komistettu hyväksi menijäksi. Etenkin kun laittaa hilavaljaat selkään ja kiiltomaalisen Tuuloksen reen tai kahden istuttavat linjaali-rattaat perään, tuntee hän olevansa vielä tsaarivallan aikaisessa kurssissa, vaikka ei olekaan vettä väkevämpää suuhun panna.

Verissä se on Inkerin talonpojalla komeilla hyvillä he-

vosilla ja helyillä. Sietäisipä etelä-suomalaisen talonpojan siinä suhteessa ottaa oppia rajantakaisesta veljestään, nähdä esim. häämatkue morsiustaloon. Lennossa sitä mennään, tiu'ut soi ja kilohelainen vommel välkähtelee aurin-gossa. Irtainta se on elämä ja huoletonta, mitenkä mahtoi-kaan olla vapaata iloliemen kulta-aikoina, joita ukot vielä kaiholla ja kaipauksella muistelevat.

KEVÄTAAMU POHJOIS-INKERISSÄ.

En tiedä mitään kauniimpaa kuin on pohjolan kevät-aamu. Suottako sitä luonnonihailijat ovat ylistäneet ja runoilijat kauneimmat laulunsa sen ylistykseksi laulaneet. Se on taisteluista ja itsekkäistä pyyteistä muodostuneen olemassaolon hiljaista, mutta suuremmoisena valtavaa sunnuntairauhaa. Se on synninpäästöä, jolloin pikkumaiset ajatukset, rikkomukset luontoa ja elämää vastaan sulavat ja haihtuvat nimettömiin luonnon ikuisen valtavan majesteetin lempeiden sovittavien kasvojen edessä.

Kiipeän valtavan harjanteen laelle, mitkä pohjois-Inkerissä niin tyypillisinä vuorottelevat yhtä syvien laakso-pohjien vastakohtina, ikäänkuin hirmumyrskyssä myllertänyt vedenpinta olisi yhtäkkiä jähmettynyt ja siten säilyttänyt silloisen muotonsa ikuisiksi ajoiksi. Mikä valtava näköala kevätaamun ominaisissa väreissä: Miljoonakaupungin kirkkokupoolit sädehtivät juuri nousseen auringon tulveh-tivassa valossa laajan horisontin eteläisellä reunustalla. Lukemattomat harjanteet vihreine lehvästöineen kylpevät yltäkylläisessä valossa samalla aikaa kuin varjoiset laakso-pohjat luovat verhoon villanvalkoista huurua. Kohta näyttäytyvätkin kumpujen vihreät laet ikäänkuin saarilta laajassa valkeassa usvameressä. Mutta muodot vaihtuvat nopeassa tempossa. Aurinko imasee huurut lämpimin hen-käyksin. Tummat laaksonpohjat avaavat myöskin sylinsä vastaanottamaan lämpöä ja valoa.

Kaukaisella kunnaalla kukahtelee käki kevään ensimmäisiä laulujaan ja toukopellon yläpuolella korkealla tulveh-tivassa valomeressä laskettelee kiuru iloisia huoletto-mia liverryksiään. Karjankellot kilkattelevat eri puolilla

ikivanhaa kotoista säveltään. Miten tuttua tämä kaikki näkemäni ja kuulemani onkaan, mutta kumminkin tavallaan vierasta. Olenko minä vanhettunut tästä kaikesta idyllisestä lapsuustunnelmasta sivu, vai ovatko nämä näkemäni ja kuulemani tunnelmia, mitkä kuuluvat ainoastaan menneelle ajalle ja näinköhän nykyisyys luo jo omia arvoleimojaan haaveellisille luonnontunnelmille, kuten se muitakin arvoja uudelleen arvioi...

Oli miten oli, mutta *minä* sittenkään en lakkaa ihailemasta mahtavaa luontoa, mikä joka kevät luo ikuisen nuoruuden elämälle minkä me yksilöt menetämme... Saahan elämämmeikin häipynyt kevät uusia silmuja, nouseehan virkistävät nesteet kevään kuohuvista virroista pehmittämään ihmismielenkin jäykistyneitä katsomuksia ja aavistamattomien aikojen tuulahdus leyhähtää tulevaisuuden ihmiskunnan kehdon yli, valaen mieleeni hivenen oikeata ikuisuustunnelmaa.

Toksovassa toukokuulla 1920.

VAIKUTELMIA INKERISTÄ.

Inkerinmaan suomalainen asutus on vuosisatoja vanha. Alueella missä nykyään kohoaa Pietarin miljoonakaupunki, oli sitä ennen alkuperäisiä suomalaiskyliä, joiden asukkaat harjoittivat maanviljelystä ja kalastusta sillä rämeisellä Nevan suistomaalla mihin Pietari Suuri sittemmin kaikkia vaikeuksia uhmaten rakennutti, kuten sanottu, nykyisen Pietarin kaupungin.

Suomesta tullen ei Inkerinmaan luonto ja asutus niinkään suuresti eroa rajan vastaisella puolella olevasta. — jyrkemmin eroavia kieli- ja murrerajoja tapaa itse suomalaisien rajojen sisällä — mutta jos matkustaja saapuu sisä-Venäjältä ja sillä tuhatvirstaisella taipaleella ei ole kuullut mitään muuta kuin venäläisten loppumatonta puheenpulinaa ja nähnyt ijankaikkisen tasangon päivästä päivään jatkuvan samanlaisena, on ero sangen jyrkkä saapuessaan pohjois-Inkeriin, Inkerinmaan kehittyneimpään ja suomalaisen asutuksen itsenäisimpään ja tyypillisimpään seutuun, Toksovan kuntaan. Tasankoinen maaperä on hävinnyt ja sen suoranainen vastakohta tullut vallitsevaksi. Kummut ja laaksot jyrkin piirtein vuorottelevat. Huimaavia harjanteita ja syviä laaksoja, joiden pohjalla puro lirisee kirkkaita vesiään. Kallioita ei näe missään. Ylänteet ovat hiekkaharjanteita. Verraton näköala tarjoutuu niiden laelta, esim. Toksovan kirkonkylän ylänteeltä, joka on Inkerinmaan korkeimpia kohtia suoranaaisena vedenjakajana kaikille ilmansuunnille. Järviä ja lampia on tämän tästä, kuten Suomessa. Eteläänpäin avautuu suunaton tasankomaa, minkä taustana on Pietari lukuisine torneineen ja savupiippuineen. Lännessä Suomen raja-

metsien ääriviivat siintävät, sulautuen niihin yhtyvään ilmanrantaan. Idästäpäin alkaa vähitellen sen suunnatto-man tasangon reunaviiva, joka sitten keskeytymättä lähes kaksituhattivirstaisena jatkuu Uraalille asti.

Inkerinmaan asutus, kuten jo mainitsin, on alkuaan vuosisatoja vanhaa, vaikka tietystikin pitkin matkaa uudistunutta sisään- ja ulosmuuttojen kautta. Karjalan kannas ja samalla Inkerin maa, pääasiassa pohjois-Inkeri ovat idästä siirtyneiden suomalaisheimojen kaikkein vanhimpia asutuskeskuksia. Laatokan muinaislöytöjen ja muiden seikkain perusteella tiedetään suomalaisia asuneen karjalankannaksella jo 4,000 vuotta sitten. Mutta tuskinpa sitä alkuperäistä sukujuurta on enään tavattavissa. Nykyinen asutus juurtaa pääasiassa olemassaolonsa ajalta, jolloinka Inkerinmaa Stolbovan rauhassa siirtyi Ruotsin alaiseksi, noin 300 vuotta sitten ja pysyi noin 90 vuotta Ruotsilla. Sillä ajalla tapahtui Inkerin alkuperäisten asukkaiden paisuminen itään päin ja uusien asukkaiden pääasiallinen siirtyminen Inkerinmaalle Suomesta käsin ja kehittyivät vähin erin järjestetyt seurakunnalliset olot emämaan Suomen mukaisesti.

Voimakkaan kansallisen vaiston ansioksi on kai laskettava että inkeriläiset ovat jaksaneet vastustaa vuosisatoja ympärillä vaikuttaneen ja puristaneen venäläistymisen ja mikä ihmeellisintä miljoonakaupungin portilla, kaupungin, mihin toki sisältyy melkoinen määrä tyypillistä Venäjää pienoiskoossa. Kosketusta "suuren vallan" kanssa ei siis ole puuttunut. Pietarin läheisyys suurena kulutuskeskukseksi, mihin Inkerin talonpoika on vienyt myytäväksi liike-nevät viljansa, perunansa ja karjatuotteensa ja niillä vaihtanut itselleen siirtomaatavaroita, kulttuuritarpeita y.m., sanalla sanoen, tämä vilkas yhdystoiminta on näköjään tarjonnut sängen houkuttelevat edellytykset unohtaa kansallisuutensa ja kielensä perityt ominaisuudet sitäkin suuremmalla syyllä kun pienten kansojen kohtalona näyttää olevan sulautua suurempiin, sitä nopeammin jos suurempi kansallisuus seisoo korkeammalla taloudellisen ja sivistyk-

sellisen elämän tasolla, mikä suhde edellämainitussa tapauksessa ei ole ollut vallitsevana.

Vallan ilmatiiviisti, voisipa sanoa, on etenkin pohjois-inkeriläiset säilyttäneet kansallisuutensa ja kielensä. Suorastaan harvinaisuuksiin kuuluu että inkeriläinen talonpoika ottaisi itselleen vaimon "suuren vallan" puolelta, taikka päinvastoin. Siksiäpä ovatkin kyläkunnan kaikki talot läheisemmässä tai kaukaisemmassa sukuheimosuhteessa keskenään. Lähiseutukylät niinikään keskenään. Kansallisuusluonteen erilaisuus näyttää olevan sangen jyrkkä ja sovittamaton venäläisen luonteen kanssa, hyvin ymmärrettävistä syistä tietenkin. Venäläinen talonpoikaishaines, varsinainen rahvas, on perin sivistymätöntä ja ylipäänsä melkoista alemmalla kehitystasolla inkeriläisiin verraten, vieläpä sivistyskeskuksessa Pietarissa. Rakastaa suuresti likaisuutta ja epäjärjestystä, tyytyy uskomattoman alkeelliseen ravintoon. On varsin tyytyväinen elämään, jos se tarjoo hänelle riittävästi leipää, suolaa ja vettä (saijua), mutta säilyttää iloisuutensa ja kiittää elämän lahjoista saadessaan edes järsiäkseen aurinkosiemen-kakkua ja kuumaa vettä. Ei tunne keittotaidon edes alkeita ja vaatetuksessa tyytyy mahdollisimman yksinkertaiseen ja halpaan. Inkeriläinen sitävastoin, kuten heimolaisensa Suomessa, rakastaa ainakin rajasuomalaisen tapaan puhtautta sekä itseensä että ympäristöönsä nähden, joskaan ei sentään aina siinä määrässä kuin kohtuudella voisi vaatia, niin kumminkin toisessa kurssissa kuin venäläisen väestön keskuudessa, jolla toisin paikoin ei ole lasinkaan puhtaus-sanaa tai sitä vastaavaa kielenkäytössä. Kun Kostroman läänin ja sen ympäristön talonpoika kylpee leipäunissa vaan joskus silloin tällöin, minkä johdosta voi panna kyseenalaiseksi, puhdistuuko hän siinä vai likaantuuko entistä enemmän, kylpee sitävastoin inkeriläinen saunassa noin kaksi kertaa viikossa. Venäläinen käyttää säästellen vettä ja saippuaa, usein vaan ottamalla suuhunsa vettä, pesee sillä kasvonsa ja kätensä, mutta inkeriläinen sitävastoin tuhlaa vettä ja saippuaa. Vaikka ruuanvalmistus

ja syönti käy venäläiseen tapaan — perunapiirakka on parhainta juhlaruokaa, niin ravitsee inkeriläinen sentään itseään paremmin ja voimakkaammalla ruualla kuin venäläinen talonpoika. Vaatettaa myöskin ihmismäisemmin itseään, esim. tuohi- ja niinivirsut ovat Inkerissä tunteettomia. Laiskuudestakin syyttää inkeriläinen ”suuren vallan” eläjiä, vaikkapa hän itsekään ei ole hituistakaan unohtanut karjalaisen luonteensa keveästä ja huolettomasta vakaumuksesta työntekoon ja etenkin raskaampaan semmoiseen nähden.

Pieninkään kansa tai kansanosa ei ole vaarassa sulautua, tai ei oikeastaan ilman muuta voikaan sulautua, kuten sanottu, suurempaan, jos se vaan on ympäristöään valistuneempi ja seisoo korkeammalla sivistyksellisellä ja taloudellisella tasolla. Inkerin kansa on siitä elävänä esimerkkinä. Se ei ole menettänyt edes kielensä ikivanhoja sanoja ja sanontatapoja, muinais-suomalaisia peruja omistamiensa venäjänkielisten sanojen rinnalla, vaan säilyttänyt ne, tietenkin todisteena siitä, että hän sentään on jäänyt suunnattomasti jällelle suomalaisen kulttuurin yleisestä noususta. Tässä mainitsen muutamia yleisestä kielenkäytöstä poimimiani paraikaa käytännössä olevia sanoja:

Emo = äiti, Äijä = isoisä, Ämmä = isoäiti, Äijä = paljon, Kätkey = kehto, Läsivä = sairas, Silta = lattia, Makua = väkirehua, Laadia = puhua, Akkomoinen = vieras, Raataa = tehdä työtä, Surma = kuolema, Tunti = kello.

Inkerin suomalaisen väestön pääelinkeinona on maanviljelys ja karjanhoito, mihin taas miljoonakaupungin karjantuotteiden kysyntä on vaikuttanut, eikä, kuten etelä-Suomessa viimeaikoihin asti, voimaperäisen maanviljelyksen aikaansaamiseksi karjanlannan valmistus. Inkeriläinen talonpoika ei valmista lantaa, vaan pitämällä siinäkin suhteessa esikuvanaan venäläistä talonpoikaa, antaa talvikauden kulua vaan niin näin, kunhan saa polttopuita ja karjanrehua kotiin. Venäläinen talonpoika suorastaan makaa talvikauden lauteilla ja mieluummin kärsii vähän viluakin

kuin lähtee metsään puita hakemaan, jos nimittäin kesällä haalittu puuvarasto sattuu loppumaan.

Pääasiallisina viljelyskasveina Inkerissä on ruis, kaura ja peruna. Sato on sentään tavallisimmin omaa kulutusta suurempi, mikä taaskin on aiheuttanut vilkkaan kaupankäynnin Pietarin kanssa liikenevillä elintarpeilla. Voin kotivalmistus Inkerissä on vallan "aatamin" aikuista, ensiksi syystä että maidon myynti semmoisenaan on edullisinta ja vaivattomampaa ja toiseksi maito ylipäänsä on vähemmän rasvapitoista, luultavasti väkirehun puutteen vuoksi.

Pellavaa ei tunneta eikä viljellä laisinkaan pohjois-Inkerissä, hernettäkin hyvin vähän.

Kansansivistys on verrattain huomattava ja rinnastettuna ympärillä vallitsevaan venäläiseen, vallan loistava. Kaikki lapset opetetaan jo kodissa lukemaan ja kirjoittamaan. Sitten Inkerin kansakoululaitos on yhtä vanha kuin Suomen. Sen kehitys onkin valoisampia kohtia mainitun maan sivistyshistoriassa. Kolppanan seminaari on jo 57 vuoden ajan (1920) valmistanut riittävästi koulutettuja kansanopettajia. Mutta kaikissa tapauksissa on sekä kansanopetus että muunlainen kansanvalistus ollut tavaltaan "pappiskulttuurin" läpitunkemaa, millä onkin ollut niin otollinen maaperä kansan mielissä masentuneen ja maahanpolkeneen maaorjuuden jälkeisenä aikana.

Saman kirkollisen hengen raskaassa ilmapiirissä on ehkäistynyt muutkin itsenäiseksi merkittävät kyvyt kehitymästä. Ulospäin huomattavia semmoisia on Inkerinmaaa sentään antanut eräitä. Niistä mainittakoon näyttelijä Iisakki *Lattu* ja Matti *Kurikka*.

Olisi väärin mitata kansan sivistystasoa yksinomaan sen perusteella missä määrässä se on luku- ja kirjoitustaitoista. Siinä suhteessa Inkerin, etenkin sen nuorempi polvi, on kyvyllinen Suomen keskinkertaisien kansanvalistus-seutujen kanssa rinnastettavaksi, mutta yleis-sivistyksellinen taso siitä huolimatta on rinnastettava, jopa eräissä kohdin keski-Venäläisen talonpoikaisväestön kanssa. Taikausko

vanhemman väen keskuudessa rehoittaa vielä yleisesti. Tavat ovat alkuperäisiä, kuten sen käyttämät nimi- ja laatusanat. Viittaahan yksin jo *kiuas*-sanana yleinen ja ehdoton käytäntö sivistystasolle, mikä vallitsi *savupirtti*-kaudella noin vuosisataisen vuotta taaksepäin, kielenkäyttöön ei ole vakaantunut mitään muuta yleis-sivistyksen ja nousevan kansanvalistuksen tuomaa muotoa uusaikaisemille lämmitysuuneille, ne ovat vaan: tiili-kiuas, kaakeli-kiuas, rauta-kiuas (tarkoittaen kaikkia rautauunია, kamii-nia ja hellauunია). Hellauuni on joskus vaihteen vuoksi venäläiseen tapaan ”liitta”.

Tämmöisiä esimerkkiä voisi luetella useita, mutta loppulokseksi jää tosiasia, että Inkerinmaan yleisvalistuksen alhainen asema on ensikädessä niin huomattavasti vallinneen kirkko- ja pappis-”kulttuurin” ansiota. Yksinpä puolueettomien kansainvalistajien oppiahjo, Kolppanan seminaari, on ollut pappisvallan määräävissä käsissä sen lähes kuusikymmenvuotisen olemassaolokauden. Seuraus siitä on ollut se, että vaikka kansalla on ollut lukutaito ja nuoremalla polvella kirjoitus- ja luvunlaskutaito, niin kansanvalistus on alhainen. Kirkko on tukahuttanut valistushalun. Talonpojan kirjastossa löytyykin vaan katkismus, virsikirja, Siionin virsiä ja Unikirja, sekä lastenopetusta varten aapinen, piplianhistoria ja perin harvinaisissa tapauksissa joku lukukirjan tapainen. Valistavia sanomajaa aikakauslehtiä ei ole ilmestynyt laisinkaan, pikku-uutislehtinä ja pappien äänenkannattajina vaan ”Neva”, ”Inkeri”, ”Uusi-Inkeri” ja eräitä uskonnollisia joulu- ja tilapäijulkaisuja.

Ruuanvalmistus ja -syönti on tunnusmerkillisempiä kehitystason ilmaisijoita ja siinä suhteessa on inkeriläisillä paljon aitovenäläisiä tapoja. N.s. ”perunalepuskat”, perunapiirakat ovat koko ruokajärjestelmän a ja o. Jauhoista vanutetulle ohuelle kuorelle levitetään vahva kerros perunamuhennosta, maidolla ohennettua — jos maitoa on. — Niitä paistetaan suuri pirtin uunillinen keskiviikkoin ja lauantaisin. Sitä syödään aamiaiseksi ja illalli-

seksi teen kanssa, samalla kuin se on korkeimmatkin vaatimukset täyttävä vierasruoka. Päivälliseksi syödään ruisjauhoppuuroa ja kokonaisia perunoita, mitkä kuoritaan kynsin ja syödään sormin kastamalla suolaan, mitä jokainen ottaa pöydälle viereensä. Veitset, kahvelit, lautaset ja metallilusikat ovat vallan käyttämätöntä. Keittoa pistää koko pöytäseura, talonväki ja vieraat, puulusikallaan yhteisestä kupista, kuten keski-venäläiset konsanaan.

Käsimylly, jauhinkivet, on lähes jokaisessa talossa, kuten vanhaan aikaan Suomessa. Rakennusjärjestelmä osaksi samanlainen kuin keski- ja pohjoisvenäläisillä, nim. asuin- ja ulkokuoneryhmät kaikki saman katon alla. Lämmitysuunit ovat tyypillisin perintö savupirtti-kiukaasta, kuten koko laajalla Venäjällä, semmoinen nim. että savu on järjestetty menemään ”suorinta” tietä katolle. Ainoastaan hellalaite suuren paistinuunin ohella on inkeriläisillä, mikä taas keski-Venäjällä ja senmukaisesti sen teollisuudessa on lähes tuntematon laitos. Yksin mahtavan Pietarin orjallisesti seuratun kansallisen tavan mukaiset lämmityslaitteet ovat suorastaan häpeäpilkkuna — keskuslämmitystä lukuunottamatta, — missä semmoinen uusialkainen laite on olemassa. Pietarin lämmitysuunit ovat enemmän ulkoilma kuin huoneen lämmitystä varten, vieläpä parhaimmissa hotelleissakin. Peltinä on jonkunlainen ovella suljettava aukko seinässä ja siellä malminen pyöreä irtomainen läppä, mikä käsin kopeloimalla nokisessa aukossa avataan ja suljetaan. Uunin yhteydessä ei semmoista laitetta koskaan tarvitse etsiä, vaan huoneesi tai eteisen seinästä taikka kukaties toisesta talosta ja tämmöinen aitovenäläinen komento vallitsee, kuten sanottu, monissa ensiluokkaisissa hotelleissakin, missä ei löydy keskuslämmitystä. Uuninpeltijärjestelmässä on toki sentään inkeriläinen talonpoika länsimaitten tasolla.

Inkerin nuoriso ja sen sukupuolisuhteet ansaitsevat erikoista mainitsemista. Yhtä harvinaisia kuin ovat sekaaviot inkeriläisten ja venäläisten kesken, yhtä harvinaisia

ovat avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset. Sukupuoliseurustelu nuorison kesken on vaan puhtaasti joukkoseurustelua. Yökengässä kulkeminen on vallan tuntematonta ja lähempi seurustelu ja toisiinsa tutustuminen tapahtuu vasta naimisiin mentyä. Naimiskaupat juuri siitä syystä solmitaan aikaisin, pääasiassa 17—22 ikävuosien välillä. Kihlaus aika on mahdollisimman lyhyt ja muuten käyte-tään avioliittosolminnessa vielä aika paljon ikivanhoja tapoja ja muotoja.

Sukupuolinen tietämättömyys, kuten luonnollistakin, on suuri. Siitä kuvaava esimerkki: Talollinen, kuuluen kylän valistuneimpaan väkeen, kansakoulun käynyt ja toimii kylän esimiehenä, oli tietämätön siitä seikasta että hänen vaimollaan ja ylipäänsä naissukupuolella on — kuukautiset, vaikka olikin ollut naimisissa jo yhdeksän vuotta. Niin uskomattomalta kuin se kuuluukin, on se tosi. Siksipä naissukupuolen halveksuminen, tuo ikivanha, mutta Inkerin kansan keskuudessa yhä vielä käytännössä oleva tapa, todistaa sukupuolista ennakkoluuloisuutta ja ennen kaikkea sangen alhaista kansansivistystä. Esim. synnytys-tilassa oleva nainen on saastainen olento, joka hakee tilaisuuden tullessa itselleen synnytyspaikan ometasta, kellarista tai saunasta. Yhden viikon aikana sen jälkeen ei saa tulla muiden ihmisten ilmoille ja sittenkin kuin hän muuttaa yhteisasumukseen, tulee hänen olla eristettynä syödessä y.m. toimissa n.s. kirkkoonottamiseen asti. Lapsenpäästä-jää ei inkeriläinen äiti tavallisesti tarvitsekaan ja yleisenä käsityksenä on veriin syöpynyt, että sitä ei saakkaan käyttää. Itse on yksin seikasta selviydyttävä, joko onnistut-tava tai kuoltava, jos niikseen on, ja semmoiseen on äiti jo valmistautunut, sillä kaikki edellämäinitut ja muutkin vanhat tavat velvoittavat ja niitä seurataan tarkasti ja vääjäämättömästi. Uuden ajan tuulahdukset, ihme kyllä, ei niitä vielä ole horjuuttanut.

Vapaan rakkauden ja yhteiskasvatuksen kielteisinä tul-loksina miljoonakaupungin loistoelämästä näkee siellä täällä Inkerissä Pietarin tsaarivallan aikuisen n.s. lasten-

seimen hoidokkia, aikuisia ja keskenkasvuisia, kaikki joko idiootteja tai kumminkin keskinkertaista alemmalla järejällä varustettuja. Lukija vetäköön tästä omat johtopäätöksensä.

Luonnonsuhteet Karjalan kannaksella kahden laajan vesistön, Suomenlahden ja Laatokan välimaalla, ovat oikeastaan meri- ja mannerilmaston ristiaallokossa. Ollen porttina suuren itäisen mantereen vaikutuksille, lieventyy se toki läntisien tuulien vaikutuksesta, saa kosteutta ja ilmasto on siinä määrin suotuisaa, että villinä kasvava omenapuu kantaa hedelmiä, myöskin pähkinäpuu tavataan villinä. Lämmönvaihdokset ovat tavattoman äkilliset ja jyrkät, muodostuen semmoinen hyvin epäterveelliseksi. Päiviä jolloinka ei tuulisi sattuu vuoden mittaan tuskin niin paljon mitä kahden käden sormilla voi laskea.

Luonto on maamiehelle anteliaampaa kuin Suomessa. Milloinkaan ei suomalainen saa, kuten inkeriläinen, korjata niin runsasta satoa aittaansa niin vähällä työllä. Suomalainen ahertaa kaiken talven peltojensa voimistamiseksi, inkeriläinen sitä vastoin ei siinä suhteessa pane tikkua ristiin. Nauttii vaan oikeastaan viisaan lepoa kesäisen aherruksen päälle ja vaihettaa aittansa tuotteilla muita kulutus- ja mukavuustarpeita itselleen.

Kevät 1920 Inkerissä oli sentään poikkeuksellisen aikainen, jopa enemmän kuin kuukauden aikaisempi etelä-Suomessa vallitsevasta. Jo maaliskuun loppupuoliskolla teki kesä tuloaan pitkin askelin. Päivillä vallitsi keskimäärin 10—12° C lämmin varjossa. Lumi sulii pyyhkäisemällä. Kirsi sulii päivänpuolisilta rinteiltä ja sitä mukaa pisrillä. Kolmanneksi syyksi voi katsoa taloudellisen kysymyksen, sillä toimeentuleminen kieltäitaitamattomana sikäläisiin oloihin katsoen ei ollut ensinkään helppoa, sitäkin suuremmalla syyllä kuin vaimoni kanssa kahden jouduimme vapaalta kädeltä työpaikkaa hankkimaan Buin teollisuuslaitokselta lähdettyämme v. 1919 lopulla, jänneksi ja ehkä ratkaisevaksi syyksi sanottakoon se seikka, että yleisen työvelvollisuuden mukaan palkkatyötä

ei saanut tehdä yksityisille vaan ainoastaan valtiolle. Piti olla välittömästi neuvoston palveluksessa, sillä omaksi hyödykseen työtätekevä joutui tuomituksi lyhyemmäksi tai pitemmäksi ajaksi pakkotyöhön.

Lopuksi en voi olla mainitsematta siitä turmelevasta vaikutuksesta, mikä suurkaupungeilla on ympäristöönsä. Inkerinmaa on ollut Pietarin vaikutuspiirissä koko sen olemassaoloajan ja siitä on ollut seurauksena, että Inkerin talonpoika on milteipä moraalitonta — ”kauppamoraalia” lukuunottamatta. Tunteellisuutta, hienompaa ihmisyyttä ei hiventäkään, kaikki mitataan kauppa- ja hyötymoraalin mittapuulla. Sivistymättömyydestä se ei voi olla johtunutta, sillä nuoleehan eläinkin pentujaan, mutta inkeriläinen ei näy tuntevan mitään sääliä edes sairaita ja kärsiviä omaisiaan, edes lapsiaan kohtaan. Kärsiväin valitukset eivät sen korvia häiritse, se voi tinkiä kaikella sielullaan ja mielellään peruna-naulan hintaa tai maito-putilkaa samalla aikaa kuin hänen lapsensa tai omaisensa kamppailee samassa yhteisasunnossa viimeistä taisteluaan hoidon ja avunannon puutteessa.

OPETTAJANA INKERISSÄ.

Vallinneen ammattiopettajien puuteen vuoksi tarjoutui allekirjoittaneelle tilaisuus ryhtyä kansakoulun opettajan-toimeen tai oikeammin työkoulun palvelukseen, minkä periaatteen pohjalle koko kansanopetussysteemi nykyään rakentuu neuvosto-Venäjällä. Toimeen ryhdyin tammikuulla 1920 Toksovan kunnan Vaarakkalan koululla pohjois-Inkerissä. Vaikka en ollut ammattiopettaja, miellytti tehtävä useammastakin syystä. Ensinnäkin halusin ja otaksuinkin siinä tehtävässä pääseväni tuntemaan lähemmin heimokansani subjektiivista sieluelämää. Toiseksi työkouluperiaatteen käytäntöön soveltaminen tarjosi kylliksi mielenkiintoa ei vaan minulle, vaan jokaiselle kansanvalistuskysymyksistä viehättyneelle, sillä työkouluperiaate oli tähän asti ollut vasta suurimmaksi osaksi teoriana — paperilla. Kolmanneksi ja ehkä tärkeimmäksi syyksi voi katsoa taloudellisen kysymyksen, sillä toimeentuleminen kielitaitamattomana sikäläisiin oloihin katsoen ei ollut ensinkään helppoa, sitäkin suuremmalla syyllä kuin vaimoni kanssa kahden jouduimme vapaalta kädeltä työpaikkaa hankkimaan Buin teollisuuslaitokselta lähdettyämme v. 1919 lopulla.

Kun sekä historia että kokemus toteaa äidinkielen kansallisuuden varmimmaksi koossapitäjäksi ja säilyttäjäksi, jopa vieraan kansallisuuden keskelläkin, olisi valmis Inkerin suomalaisiin sen säännön sovellettamaan ennen kaikkea. Hehän jo kolmisen vuosisataa ovat olleet slaavilaisuuden välittömän raskaan ikeen alla, mutta sittenkään ei voi sanoa äidinkielen rakkautta inkeriläisten vahvimaksi

puoleksi. He ovat vereltään puhtaita suomalaisia, jopa siinä määrässä, että kestävät vertailun minkä suomalaisseudun kanssa tahansa rajan toisella puolen, mutta äidinkiellensä halveksuminen on sangen yleistä ja tunnusmerkilistä. Lapset itse tahtovat koulussa oppia venäjänkieltä ja heidän vanhempansa ovat samaa mieltä. Sitäkin oudomalta semmoinen kuulostaa nyt kun vähemmistökansallisuuksilla, siis myöskin inkeriläisillä, on oikeus koulunkäyntiin ja opiskelemiseen äidinkielellään. Kun tsaarinaikainen äidinkielen käyttöoikeus inkeriläisissä kouluissa oli ainoastaan kaksi tuntia viikossa, opetus tuli nimittäin tapahtua valtakunnan kielellä, oli suhde nyt neuvostovallan kouluissa päinvastainen, pakollisena nim. on kaksi tuntia viikossa venäjänkieltä ensi asteen kouluissa.

Jos inkeriläinen talonpoika ottaakin koko kielikysymyksen puhtaasti käytännölliseltä kannalta, niin sen toki vielä ymmärtää, onhan venäjä hänen elinehtoinen kauppa- ja afäärikiellensä ja siksi tahtoo hän sitä lapsilleenkin opettaa, oppikoot suomea tahi ei. Mutta kun Inkerin valistunein aines, kansanopettajat, sen asettavat etualalle, niin sitä ei enään voi vaikenemalla sivuuttaa. Useimmat kunnan opettajakokoukset tapahtuivat valtakunnan kielellä, vaikka kunnassa asui puhtaasti suomenkielinen väestö ja jokikinen opettaja oli äidinkieleltään suomalainen.

Tässä tulkoon myöskin mainituksi tosin vähäpätöinen mutta kuvaava piirre Inkerin opettajiston yleisestä valistustasosta. Kuten tunnettua, on Inkerin väestön ruokalista vallan kaavamaisen yksitoikkoinen. Ruokailutapa samoin hyvin alkuperäinen. Keitetyt perunat syödessä kuoritaan peukalon kynnellä, puukon, jos semmoinen kellä on, levätessä toimeettomana pöydällä; nyt tätä ikivanhaa kansantapaa ei edes seminaarisivistys ole pystynyt poistamaan, sillä olin tilaisuudessa näkemään kunnioitettavan ja kokeneen kansanopettajan orjallisesti seuraavan tuota rumaa tapaa, kehoittaen minuakin ottamaan osaa ateriaan. Tarkoitukseen soveltuvan kynnen puutteessa pelasti minut pulasta — taskuveitsi.

Lukiaa ehkä huvittanee tutustua neuvostovallassa 1921 alkaen käytettyyn opetusohjelmaan I-asteen kouluissa. Se on seuraavanlainen:

Oppiaineet	Osastot					Tunt. viikossa
	I	II	III	IV	V	
Maa- ja luonnontieteet		3	5	7	8	23
Matematiikka		5	5	6	5	21
Yhteiskuntatieto			3	3	4	10
Äidinkieli		8	7	6	6	27
Esteettinen kasvatus		5	5	5	5	20
Fyysillinen kasvatus		2	2	2	2	8
Käsityöt			2	2	2	8
Viikkotuntien luku	18	23	29	31	32	115

Ensi osastolla on oppiaineiden valinta vapaa ja opettajan valinnasta riippuva. Ensiasteen kouluun kuuluvat kaikki 8—12 ikäiset lapset.

Kouluruokintaan kiinnitetään suuri huomio neuvostotasavallassa. Jo syyslukukaudesta alkaen 1920 on säännöllinen jokapäiväinen lämpimän aamiaisen tarjoilu kaikissa kouluissa sekä maaseuduilla että kaupungeissa käytännössä. Koulukeittiöille luovutetaan parhaimpia elintarpeita, vehnä jauhoja, sokeria, ryynejä, lihaa, jopa toisinaan voita ja hedelmiä. Kaikesta päättäen tulee kouluruokinta olemaan elimellinen ja eroittamaton osa tulevaisuuden kansanopetussysteemissä, vallitsevaan yhteiskuntajärjestelmään katsomatta. Saadut, vaikka lyhytaikaiset kokemukset neuvostovallan kouluista tukevat ehdottomasti semmoista käsitystä. Ensinnäkin se poistaa kaikki varattomuuden asettamat koulunkäyntiesteet, etenkin kun ruokintakysymykseen yhdistetään vaate- ja jalkine-avustus. Terveydelliseltä kannalta se on myöskin ylen tärkeä. Lämpimän ruuan tarjoilu koulukeittiössä, etenkin talvi-

kaudella, on korvaamattoman suureksi hyödyksi lasten hyvinvoinnille.

Silmiinpistävintä Inkerin aikaisemmissa kouluoloissa on niiden vaatimaton ja perin alhainen valistustaso. Inkeriläisen kansakoulun läpikäynyt oppilas tietää yleensä vähemmän kuin suomalaisen koulun ensiosastolainen. Lukee sangen virheellisesti ja väärin äidinkieltään tai ei taida sitä laisinkaan ja yleissivistykselliset tiedot ovat perin pienet. Syynä ovat ensikädessä opettajiston alhainen valistustaso ja vielä useammilla kykenemättömyys tehtävänsä suorittamaan.

Sangen tiheästä kouluverkostaan huolimatta — koulurakennus näet komeilee lähes jokaisessa inkeriläisessä kylässä — on kansanvalistus uskomattoman alhaisella kannalla. Tsaarivallan ies on silläkin alalla painanut sangen raskaasti ja sen mainingit tuntuvat vielä niin voimakkailta. Opettajistokin siis on aikansa ja kansansa lapsia, etuluuloissa kasvaneita, joita ei pappishenkinen seminaarikaan ole voinut pois karistaa. Etenkin sukupuolieroavaisuuksien tasoittaminen jo edes nousevassa nuorisossa vaatisi voimakasta ja sitkeätä työtä opettajiston puolelta, mutta nähdäkseni olisi opettajistossa, etenkin sen naispuolisessa, semmoinen tasoitus- ja kasvatustyö ensin loppuunsaorittava.

Naissukupuolen halveksittu asema kodissa ei ole vaikuttamatta nousevaan nuorisoon. Sukupuoliraja meidänkin koulussamme uhkasi muodostua vallan ylipääsemättömäksi, vaikka me vaimoni kanssa olimme ryhtyneet oppositioonin näitä ikivanhoja käsityksiä vastaan. Annoimme tyttöoppilaille etuoikeuksia missä semmoinen vaan kävi laatuun. Ruuanjakelussa esim. oli tyttöillä oikeus saada ensiksi. Mutta kuinka kävikään lopulta. Eräänä kauniina päivänä tuli vaimoni ruuanjakelusta ja ilmoitti poikain ryhtyneen syömälakkoon viimeistä sorkkaa myöten, vaatimuksella saada ruokaa ensiksi. Lakko tietenkään ei tuonut toivottuja tuloksia, vaikka, se huomattiin usein. Nämä kuin muutkin sensuuntaiset yritykset vanhojen tapojen

säilyttämiseksi saivat voimakasta tukea ja kannatusta lasten vanhempain puolelta.

Laaja perkaamaton työmaa on kansanvalistuksen harrastajilla vielä Inkerin heimokansan keskuudessa suoritettavana.

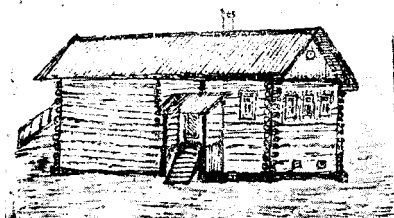
ASUMUSOLOISTA POHJOIS-INKERISSÄ.

Ei tarvitse ihmetellä sitä seikkaa, miksi inkeriläisillä on pääasiallisesti samanlainen rakennusjärjestelmä kuin koko keski- ja pohjois-venäläisellä väestöllä, sillä ovathan he kumpaisetkin kansat olleet pakoitettut olemaan ja elämään samojen taloudellisten ja poliittisten kaavojen sisällä. Mutta toiselta puolen kyllä kansallisiin erikoisuuksiin kuuluu ei ainoastaan kansalliset puvut, tavat, kieli, mutta ehdottomasti ja ennen kaikkea kansalliset rakennustyytit. Vaikkakin käytännölliset seikat: Maantieteellinen asema, ilmasto y. m. ehdottomasti määräävät asumusjärjestelmän, niin näyttäikse siinä aina kansalliset erikoispiirteensä siinä määrässä ja niin kauvan kuin tapa- ja kielelliset eroavaisuudet säilyvät.

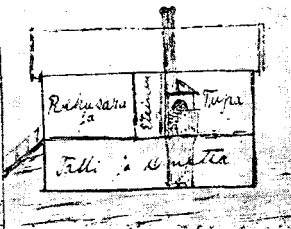
Inkeriläisten ja venäläisten rakennustavan yhtäläisyys on siinä, että kumpaisessakin sisältyy karjatalous ihmisasukituksen kanssa saman katon alle, muodostaen kokonaisuuden, mikä on tai voidaan tyyten eristää kaikilta ulkopuolisilta vaikutuksilta. Seuraavat piirrokset näyttävät *Vävy-län* talon rakennusjärjestelmän Toksovan Kujalan kylässä:

Vertailun vuoksi esitän tässä myöskin venäläisen talous- ja asuinrakennuksen julkisivu- ja läpyleikkauksiin Malisnoin kylästä Kostroman läänistä.

Kaikki seikat viittaavat siihen, että nyt inkeriläisillä käytännössä oleva rakennusjärjestelmä juurtuu alkuunsa keski-pohjois-venäläisestä rakennustyylistä, ollen inkeriläinen siitä kehittynyt uudempi muodostus, kehittyneempien talousolojen, laajentuneen karjatalouden y. m. aiheuttama.

Julkisivu.

Läpileikkaus.

Keski-Venäläinen talo.

Ei ole epäilemistäkään etteikö suomalaisheimoilta tule kunnia tämän rakennusjärjestelmän alkuisin keksimisestä ja kehittamisestä, rakennusjärjestelmän, jota nyt koko pohjois- ja keski-Venäjän laaja venäläisväestö käyttää. Semmoisen keksiminen ja kehittäminen on ollut välttämättömyyden suojaksi petoeläimiä ja kylmiä pohjoisia seutuja vastaan, joihin suomalaisheimot lopulta tulivat työnnettyksi.

Tämä n. s. venäläinen rakennustyyppi on taas välittömästi kehittynyt semmoisesta kota-asumuksesta, missä sekä ihmiset että kotieläimet ovat välittömästi asuneet yhdessä, mikä vieläkin on käytännössä kehittymättömien, kylmillä seuduilla asuvien heimojen kesken.

Miten monipuolinen ja kehittynyt onkaan jo inkeriläinen rakennusjärjestelmä venäläiseen verrattuna: tallit, navetat, pesutuvat, kellarit y. m., kaikki eri rakennuksia, vaikka tietenkin yhteiseksi kartanoryhmäksi yhdistettynä. Yksi kehitysaskel vielä ja inkeriläinenkin rakennustyyppi on vaihtunut länsi-suomalaiseen vapaine rakennusryhmiin. Yhden semmoisen poikkeuksen tapasinkin Suomen rajan lähiseutuja lukuunottamatta. — Asuinrakennus — sekin uusjaikainen suomalainen — erikseen ja karjahuoneet siitä jonkun matkan päässä, aivan kuin nykyaikaisessa etelä-suomalaisessa talossa.

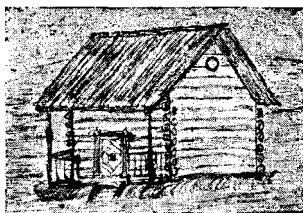
Saunalla ja aitala, ei kumpaisellakaan ole sanottavaa merkitystä venäläisessä taloudessa, sillä keski-venäläinen

kylpee tuvan uunissa ja viljansa sekä muut tavaransa hän taas säilyttää rehusarajassa (katso venäläisen talon halkileikkausta). Mutta inkeriläisille sitä vastoin kumpaisellakin rakennuksella on vallan määräävä merkitys. Saunaa rakastaa hän vielä suuremmassa määrässä kuin etelä-suomalainen, nauttien sen rakasta löylyä poikkeuksetta kaksi kertaa viikossa lauvantaisin ja keskiviikkoisin. Minä en osaa kuvitella mitenkä hän tulisi toimeen ilman saunaa, niin veriin mennyt se hänelle on.

*Aitta*an sisältyy inkeriläisellä kaikki se mitä me suomalaiset ymmärrämme sanalla *koti*. Inkeriläiset tuvat ovat yhteisasumuksia, missä useinkin sangen suurilukuinen perhekunta, monasti neljää miespolvea ja useampia perheitä asustavat. Tämöinen yhteisasumus on inkeriläistenkin mielestä semmoinen välttämätön paha jota on siedettävä niin kauvan kuin pakkanen kepillään nurkkia paukuttelee. Mutta kun huhtikuun loppupuolelle kääntyy, silloin inkeriläinen nuorikko-nainen ja vanhempikin perheenemäntä kukin oman aittansa siivoo, pesee ja tuulettaa. Siirtelee sinne nimikko-kappaleitaan yhteisestä pesästä: sängyn, pöydän, parin tuolia, piironkinsa, peilinsä ja kaikki rakkaat muisto- ja tarvetavaransa ja silloin on kesäinen perhekoti valmis, missä hän avioliittotoverinsa kanssa viettää kaikki vapaahetkensä, vieläpä ruokalomallakin sinne viehättyy levähtämään. Siellä vietetään suvinen sunnuntaikin, sillä luontoa ei hän kaipaa, hän saa sitä pitkinä työpäivinänsä liiaksikin ja siksi hän vapaa-aikoinaan pakeneekin vilpiseen aittaansa, todellisen kotinsa helmaan, mihin ei päivä pääse eikä kuuhut kuumota.

Inkeriläiset aitat ovat ylipäänsä pieniä ja yksikerroksisia, keskimäärin vain noin 3 m. kunnekin päin. Niitä ei käy vertaaminen eteläsuomalaisiin kaksikerroksisiin aittarakennuksiin.

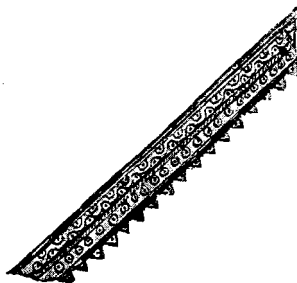
Asuinrakennus, miten suuri se kulloinkin suunnitellaankin, tehdään aina neljällä seinällä, siis ilman väliseiniä. Se on vaan yhteinen suuri pirtti, sitä suurempi miten suuri siinä asuva perhekunta on. Joskus jaetetaan se lautaväli-

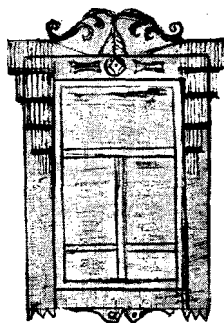
Pohjois-Inkeriläinen aitta.

seinällä kahteen osastoon. Kaksi tämmöistä laajaa tupaa ja niiden välissä oleva läpikuljettava eteinen muodostavat tyypillisen inkeriläisen talonpoikaistalon.

Rakennusten leikkauksilla koristelevinen, kuten venäläisillä, on inkeriläisilläkin vielä käytännössä, tosin vaan vanhoissa rakennuksissa, mutta sitä monipuolisimpana niissä. Nykyaikaisissa rakennuksissa sitä vastoin alkaa Inkerissäkin yksinkertaiset koruttomat muodot päästä oikeuksiinsa.

Kattopäätylauta vanhasta ometasta
Inkerissä.

Eräs keski-venäläinen
ikkunatyyppe.

SURMAN MAILTA.

Jouduin vuoden 1919 lopulla matkustamaan Venäjän n.s. pohjoisella radalla. Sattumalta tapasin Venäjän puna-armeijassa toimineen suomalaisen pojan. Kun meillä oli vuorokautinen keskeymätön matka, lyhensimme sitä pakisemalla kokemuksiamme. Hän kertoi toimistaan osaston-päällikkönä Siperiassa ja seikkailuistaan siellä kuluneen vuoden aikana.

"On se ollut hulinaa eri tavalla se kulunut vuosi", sanoi hän rentoon, poikamaiseen tapaan. "Ensin tappelin Koltshakia vastaan, sitten talonpoikais- ja teserttikapinoita kukistelemassa. sillä välin sairastuin pilkkulavantautiin, olin kirgiisien vankina ja muuta semmoista vaihteeksi..."

"Olin joukko-osastoni kanssa matkalla Omskiin etelästä. Surma raivosi niillä mailla pahimmoisin. Jokaisella isom-malla asemalla oli joku yleinen rakennus muodostettu sairaalaksi, lavantautisairaalaksi, mitkä olivat ääriään myöten täynnä sairaita, toisia tuotiin jokapäivä lisää sekä ohikulkevasta junista että paikkakunnalta ja entisiä raatoja ei kukaan korjannut pois.

Matkaa tehtiin sangen hitaasti. Joukko-osastoni majaili toisilla paikkakunnilla jopa kuukaudenkin, kuljeksien ympäristöllä asettelemassa kapinoita junamme seistessä asemalla. Eräänä aamuna ilmoitettiin jossakin vaunussa, majailimme nim. junassa, olevan viisi sairastunutta ja toisessa kolme, nähtävästi lavantautia. Sitä olin pelännytkin, sillä paikkakunnalla oli tauti raivonnut jo pitkät ajat. Mikä pahinta, oli parhain toverini Janne, Viipurin puolesta kotoisin ja pari muuta suomalaista poikaa sairastuneet myöskin. Komensin pojat kantamaan sairaat lähellä olevaan sairaas-

laan. Ei kukaan tartunnan pelossa totellut käskyäni. Otin itse sairaan hartioilleni ja menin. Avasin sairaalan oven, mutta jäin tyrmistyneenä tuokioksi tuijottamaan edessäni olevaa näkyä. Olin kyllä viimeaikoina nähnyt yhtä ja toista tavallisuudesta poikkeavaa, tottunut semmoisiin näkemyksiin, mutta tällaisista en edes osannut kuvitellaakaan. Isonlainen "ruuma", näköjään ollut toisen luokan odotushuone, oli muodostettu sairaalaksi tai oikeammin se oli nyt ruumishuone, eikä edes sekään, vaan kalman luola, joka oli lähes puolillaan mätänevää, kuolettavasti löyhkäävää ihmismassaa. Avatessani syöksyi ovesta, sanoisinko vihertävä paksu löyhkä, joka jäykistyi siihen paikkaan kuin huumaaava myrkkä...

Alimmainen kerros oli jo hajaantumistilassaan olevaa mätänevää massaa, missä miljoonat madot olivat päässeet odotettuihin oikeuksiinsa; sitten oli useimmissa kerroksessa päällekkäin sikin sokin myöhemmin kuolleita, vääntynein kasvoin ja nurinkääntynein silmin. Usealta oli muodottomaksi sinerväksi möhkäleeksi turvonnut kieli työntynyt suusta ulos ja näytti siltä kuin olisi hän valkein hammasrivein pidellyt lihamöhkälettä. Eräs oli kuolinkamppailussaan iskenyt hampaansa toverinsa kurkkuun — janon pakoittamana nähtävästi — ja kiertänyt kätensä ja jalkansa hänen ympärilleen kuin vampyyri... ja sitten, sitten oli päällimmäisenä kerroksena vielä eläviä ihmisiä, viime päivinä sinne tuotuja, joista jotkut hiljaa vaikeroivat, toiset taas makasivat kamalasti tuijottavin silmin edes päätäkään kääntämättä.

Ainoastaan hetken epäröin mitä oli tehtävä, sitten tein päätökseni: Minkä kuolema on merkinnyt sen se saakoon, olinhan siihen tottunut jo rintamalla. Tänään tämä, huomenna jo ehkä minut kannetaan samaan ruumiskasaan, kalman luolaan, mistä lääkärit ja henkilökunta olivat jo ammoin paenneet, jos niitä siellä koskaan oli ollutkaan. On tapauksia elämässä jolloinka ei tule enään kysymykseen mikään *sääli*, ei voi eikä saa tulla... Otin sairaan uudelleen selkääni, kuin olin sen laskenut oven edustalle, ja astuin

ruumisröykkiön päälle. Elävät naamat litisivät ja vään-
tyivät raudotettujen kenkien alla, kuului parahduksia ja
uikutusta...

"Toveri, toveri! älä jätä tänne... vie pois", vaikeroi
sairaani — viskasin hänet ruumiskasaan... Minkä minä
sille voin, että näin piti tehdä, mutta niin kumminkin piti
tehdä, siitä olin varma. Yhtä tunteeton olin niille heikoille
pyynnöille: "Toveri... vettä... apua...!" mitä ympär-
rilläni kuulin ja riensin hakemaan toisia sairaita.

Mutta mihin kätkeä sairastuneet suomalaiset. Kalman
luolaan en niitä vie ja vaunussa en niitä uskaltanut pitää,
sillä paikkakunnan sotilasjärjestöjen taholta oli semmoinen
ampumisen uhalla kielletty ja tarkastuksia toimitettiin
myötäänsä. Sairaalaan muka piti viedä sairaat!

Jannen suhteen en hetkeäkään epäröinyt. Hyvä tuttava
maailmanrantaa kiertäessä on kallisarvoinen kuin itse
elämä ja Janne oli semmoinen. Rintamilla ja muissa
seikkailuissa oli monen monet kerrat oman henkensä kau-
palla elämäni pelastanut. Päätin hänet kätkeä vaunuuni
ja hoitaa parhaani mukaan, tuli mitä tuli. Mutta ne toi-
set sairastuneet suomalaiset... Heimotunne, veriheimo-
laisuus veti... suomalaisiahan ne, kuin veljiä ikään...
rinnan tapeltu ja näytetty oikeata suomalaista sisua...

Asukaa vaikka vaunussakin, mutta koettakaa kaiken
nimeen välttää tarkastusta, sillä minun pääni ei ole silloin
lujassa..., sanoin niille.

Kun Janne alkoi toipumaan päin, sairastuin minä, mutta
kun ihmisellä on kova usko elämään ja se on nuori, niin ei
tautikaan sitä voita. Minulla oli vaistomainen tunne että
piti syödä, syödä niin paljon kuin maha veti ja se minut
nähtävästi pelasti. Muistan Jannen sanoneen huonom-
millani ollessani, kun hetkeksi heräsin horrostilasta: Lihaa,
lihaa! ja kuin sitä sain olin raadellut sitä kuin nälkäinen
koira ikenet irvissä.

Sitten tuli lähtö ja junan tarkastus. Olin sangen heikko,
mutta kun kuulin sanan: tarkastus, muistui kalman ruumis-
kasa mieleeni. Kimposin ylös ja sitten ulos. Piileksin

siellä kunnes juna lähti, sitten puhvelin päälle, jossa sain "raitista tuulta" enemmän kuin halutti. Seuraavalla asemalla pääsin vaunuuni, kun tarkastus oli ohi.

Kuten jo sanoin toivuin siitä verrattain pian, mutta joukko-osastoni supistui kahdellakolmatta osalla ja suomalaisiakin meni viisikolmatta mäkeen.

Oltuani edelläkerrotun jälkeen jonkun aikaa Omskissa, sain määräyksen osastoineni siirtyä kirgiisiaroille Altain vuoriston lähelle, sillä siellä vastakumous nosti päätään . . .

Majailimme eräässä arokylässä. Sikäli kuin olin hankkinut tietoja, piti tämä olla verrattain rauhallinen etappipaikka, josta sopii pitää silmällä sissiileviä kapinallisia talonpoikia. Mutta kuinkas kävikään. Eräänä yönä ilmoitti tiedusteliamme että olimme saaretut ja aijottiin käydä juuri kimppuumme. Aseisiin pojat! huudahtin ja painauduin ulos. Ryssät aikoivat olla tottelematta. "Tekö p. . . keleet taaskin tappeluttaisitte meillä suomalaisilla itsellenne voiton", sanoin. Ulos ja ketjuun joka mies taikka nagaanista lähtee ensiksi teille . . .

Tappelu oli kuuma, mutta lyhyt. Ryssät heittivät heti aseensa ja antautuivat. Ylivoima se olikin, ehkä noin viisitoistakertainen. Näin ettei ollut muuta tehtävää kuin yrittää murtautua ulos, mutta siinä hupenivat suomalaisetkin ja kun olimme juuri pääsemäisillämme, saarti meidät uusi joukko-osasto. Niinkauan ammuin kuin patruunat loppuivat, sitten olin kiinni. Aamun laume kajasteli kuun valaisevan rannattoman suola-aron itäisellä taivaanrannalla. Vangit olivat koottuna joka puolelta sankoilla miesjoukoilla ympäröidyn piirin sisään. Venäläistä kansallisuutta olevat komennettiin astumaan oikealle puolelle ja muukalaiset vasemmalle: "Ei mennä vasemmalle", kuiskasin vierekseni olevan Jannen korvaan, "niillä on piru mielessä". Kun jako oli tapahtunut alkoi aseettomien muukalaisten teurastus alkuperäisellä ja villillä tavalla tietenkin. Ensimmäisiksi jäseniä, sitten vähin erin kiduttamalla tapettiin. Suomalaisia ei siinä monia ollut, ne olivat kaatuineet suurimmaksi osaksi.

Mutta eikös nuo musta-sieluiset ryssät, kai oman nahkansa säilyttämiseksi, antaneet minua ilmi sekä päälliköksi että suomalaiseksi ja Jannea myöskin. Kurjat saatanat, sanoin niille, mutta mitä se enään auttoi. Käteni sidottiin hihnalla mikä solmittiin ratsumiehen satulaan, sitten jalkineet pois jalasta ja sitten juoksemaan ratsastavan kirgiisin rinnalla pitkin teräväpintaista suola-aroa. Suoritin sen kokeen loistavasti, sillä olen juoksija, toisin sanoen täydyin sitä olla, sillä oli se kumminkin parempi juosta kuin laahata maassa. Jalkani oli verillä kyllä, mutta kipua en vähääkään tuntenut, enkä masennusta, pelkoa puhumattakaan... Yksi elämä menetettävänä... ennemmin tai myöhemmin, sama se... Muulloinkin olen tämmöisessä "ahtaassa" paikassa tuntenut saman poikamaisen, sanoisinko ylimielisen tunteen. Koko elämä tuntuu niinkuin se olisi jotakin pahanpäiväistä ilveilyä.

Loppuyöksi työnnettiin minut Jannen kanssa eräänlaiseen vankilaan, se oli jonkunlainen viljaelevaattori, sillä se oli puolillaan — vehnää, johon jalat vajosivat kuin löysään hiekkaan. Pakeneminen kyllä näytti mahdottomalta, mutta kätkeytymistä sieti ajatella. Vehnän sisään ei päässyt omin neuvoin, vaikka miten olisi yrittänyt, sen tulii nyt koke-neeksi, mutta orsilla oli joukko raavaan vuotia kuivumassa. "Kätkeydymme niihin", sanoin Jannelle toivorikkaana ja se onnistuikin mielestämme niin hyvin, että voimme levollisina odottaa aamun valkenemista.

Nukahdettuamme pari tuntia, lopen väsyneitä kuin olimme, olivat punaset vallanneet kylän ja kapinalliset vetäytyneet arolle."

— — —

Uudelleen tavattuani alussamainitun suomalaisen pojan, vuosikauden myöhempään, kertoi hän lisää kokemuksiaan:

"Harhailin Siperiaa ristiin rastiin kevääseen 1920 asti, kunnes Koltshak oli karkoitettu Baikalin tuolle puolelle. Mutta sen perääntymistie, kuten yleensäkin rintamaseudut, joutuivat kaameiden näytelmäin todistajiksi, mitkä vasta tulevaisuus voi tasoittaa ja unehduttaa. Se prosessi mitä

Venäjän vallankumous on käynyt, nyt käy ja vasta tulee käymään, on voimakkaampi samassa suhteessa kuin se on jälessä yleismaailmallisesta henkisestä ja teollisesta kulttuurista. Venäjän kansa on oppinut kärsimään ja unohtamaan. Siitä syystä ja asiain valitettavan laadun vuoksi tulee monen monet kärsimysnäytelmät häipymään unhoon hipaisemattakaan historian lehtiä. Esimerkin vuoksi kerroin eräitä semmoisia jatkoksi edelläkertomilleni kokemuksille:

Kun Koltshak oli pakoitettu perääntymään ”pääkaupungistaan” ja samalla hallintokaupungistaan Omskista rientomarssissa itään päin, seurasi hänen kintereillään ”bolsheviikkikauhun” ajamina suunnattomat pakolaislaumat. Koltshakin perääntyessä oli paikallisen väestön vallannut semmoinen pakokauhu, että pakolaisjunat, joita tuli myötään ja jotka polttoaineiden ja veden puutteessa pysähtyivät ja ruhkaantuivat Siperian radan toisille raiteille, muodostaen lopuksi toista sataa virstaa pitkän vaunu- ja veturijonon Omskista länteen päin. Vaunut olivat tulvillaan pakolaisia, joita oli kerääntynyt ja Koltshakin ”vanavedessä” kulkeutunut hänen pitkällä noin 3,000 virstaisella perääntymistiellään Wjatkan rajoilta asti. Kun tällainen pakolaistulva ruhkaantui paikalleen keskellä Siperian ankarata talvea, niittivät nälkä ja pakkanen runsasta sataa. Siten pysähtyneistä junista ei kukaan välittänyt, jokainen huolehti vaan omasta itsestään. Vasta bolshevikkien rintamain saavuttua alettiin niitä tarkastella ja tavattiin useimmista vaunuista joukottain kuoliaaksi nääntyneitä, paleltuneita ja tönkiksi jääntyneitä ihmisruumiita. Täten menetettyjen ihmishenkien lukumäärä oli laskettava tuhansissa.

Samana aikana valtasi bolsheviikkipelko ja pakokauhu myöskin Koltshakin hallintokaupungin. Omskin esikaupungissa Irtisch-joen toisella puolella sijaitsevasta suuresta sairaalasta, mikä oli muodostettu sotilassairaalaksi, olivat paenneet koko henkilökunta: lääkärit ja sairaanhoitajat niin tyyten, että avuttomat sairaat, jotka eivät kynnelle kyenneet muutamassa päivässä paleltuivat kuoliaaksi.

Bolshevikkien saavuttua ja jouduttua sairaalalle, korjattiin sieltä 1,500 paleltunutta ihmisruumista, joista ainoastaan pieni osa oli vielä hieman hengissä, mutta kuolivat heti lämpimään siirrettyä, kaikki muut olivat tönkäksi jääyneitä.

Pieni Taaran kaupunki Omskista itäänpohjoiseen päin sai myöskin olla järkyttävän murhenäytelmän todistajana ennen Koltshakin rintaman sieltä poissiirryttyä. Joukko kaupungissa majailevia Tsekko-slovakkeja olivat bolshevikkien nopeasta tulosta rohkaistuneina salaliittoutuneet paikallisten asukasten kanssa kukistamaan koltshakilaiset kaupungissa. Kaikessa hiljaisuudessa valtasivat he asearsenaalin ja anastivat sieltä kiväärejä ja patruuneja. Kiväärit olivat japanilaismallisia, mutta onnettomuudekseen olivat he pimeässä suurella kiiruulla kahmimansa patruunat saaneet kaikki toiseen kiväärilajiin kuuluvia. Niillä ei siis voinut ampua. Koltshakilaiset saatuaan tiedon anastuksesta ja siinä tapahtuneesta erehdyksestä, vetivät kaukaa kaupungin ympäristöltä umpinaisen saartoketjun salaliittolaisten ympärille, mikä loppujen lopuksi tiukennettiin kaupungin torille ja siinä kaikki suoraa sanoen "aseettomat" salaliittolaiset teurastettiin viimeistä miestä myöten."

VASTAKOHTIEN MAA.

Puhuttaessa Venäjästä johtuu heti mieleen maa, missä tapaa sangen lukuisia erilaisuuksia muihin maihin verraten ja missä vastakohdat sekä maa- ja kansantieteellisellä että poliittisella alalla kohtaavat toisensa.

Ensinnäkin on Venäjä suuruudessaan vertaistaan hakeva yhtenäinen, vaikka kahteen maanosaan kuuluva tasanko, mitä voidaan kulkea 90 pituusastetta, s. o. noin 10,000 km., tapaamatta kiveä kiven päällä ja millä matkalla, kulkien junalla länteenpäin, voidaan saavuttaa 25 tuntinen vuorokausi tai vastakkaiseen suuntaan kulkien 23 tuntinen. Jo yksin sen Euroopan puoleinen osa on yhtä laaja pinta-alaltaan kuin meihin kääntynyt kuunpuolikas. Venäjän suurin kuvernementti Arkangel peittää saman pinta-alan kuin Saksa, Hollanti ja Italia yhteensä ja pienin Venäjän kuvernementeistä — Moskova — on yhtä suuri kuin Hollanti.

Venäjä on tyypillinen mannermaa, mutta kumminkin sen jokien yhteenlaskettu pituus on yli 76,000 km. ja jos ne liitettäisiin perätysten, saataisiin joki, joka ulottuisi kaksi kertaa maapallon ympäri. Siitä määrästä on purjehdittavaa vesitietä enemmän kuin puolet ja yksin Volgan, Euroopan pisimmän joen vesialassa on 12,000 km. purjehduskelpoista vesireittiä, minkä rannoilla on 39 suurempaa kaupunkia, sekä yli 1,000 kylää. Nevanjoki on muodostunut verrattain niin myöhään kuin 4,000 vuotta takaperin, jotavastoin Volga periytyy nähtävästi tertiäärikauden loppupuolelta, ollen sillä ikää yhtäpaljon miljooneja vuosia kuin Nevalla on tuhansia.

Maan pohjoisissa seuduissa kestää talvi 8 kuukautta, mutta eteläisillä aroilla ainoastaan 3 kuukautta. Asovan meren rannalla on huomattu 41° C pakkasta, siis elohopea jäätnyt, mutta lähes 2,000 km. *pohjoisempaa* Pietarissa elohopea ei ole jäätnyt. Maan rajojen sisällä on mitattu 130° C lämpö määrän vaihtelu, nim. 70° pakkasta ja 40° lämmintä varjossa.

Normaalisina aikoina Venäjä on punut $\frac{2}{3}$ kaikesta eu-rooppalaisesta viljasta, niin jopa yli 41 % maailman koko vehnäsadosta, mutta kumminkin uhkasi v. 1921 vähintäin 25 milj. ihmistä nälkäkuolema. Riittämättömän ravinnon s. o. ala-ravitsemistilan aiheuttamista seurauksista on Venäjällä viimeisen neljän vuoden aikana kuollut vuodessa 4 pros. väestöstä, nousten prosenttimäärä kulutuskeskuk-sissa 25 %. Maassa asuu heimoja, jotka elävät vielä ositain kivikaudessa, kuin sitävästoin teollisuus ja kulttuuri toisissa seuduissa ovat kohonneet huippuunsa. Olen tavan-nut keski-venäläisessä kylässä uusiaikaisimpia niitto- ja leikkuukoneita, mutta samalla myöskin kauvas mennei-syyteen kuuluvan *huhmarin* ja puiset käsimyllynkivet lähes jokaisessa talossa syömäviljan rouhimista varten.

Kun historian ensimmäinen sarastus valaisee Venäjän laajoja tasankoja, tapaamme siellä heimokuntaperusteelle jakautuneen asujaimiston, mitkä keskenään riitelivät eduista, vallasta ja maa-alueista, kunnes keski-aasialaiset mongoolit, jotka tosiaankin osasivat olla yksimielisiä, laski-vat heidät valtansa alle, verottivat ja orjuuttivat mielin määrin. Vielä viimeaikoihin asti vallinnut omituinen "mir"-järjestelmä, kyläkuntahallinto, on välittöminä pe-ruima säilynyt heimokunta-ajoilta ja samalla kun se on todistus kokonaisen kansan takapajuisuudesta, on se myös-kin sen heikkous, jopa siihen määrään, että samainen kansakunta aikoinaan on ollut pakoitettu muista maista pyytämään itselleen *hallitsijaa* ja yhteiskunnallisien olo-jensa järjestäjää. Yhä uudelleen näyttää onneton Venäjä ajautuvan samaan pulmaan. Sangen lähellä on nykyään tilanne jolloinka se on vieläkin kerran huudettava ulos

maailmaan: Tulkaa hallitsemaan meitä ja järjestämään sekasortoiset yhteiskunnalliset olomme! Historia uusiutuu.

On ollut onneton ja perinjuurin väärä ajatus luoda Venäjästä suurvalta. Jo kansallisuolonteensa perusteella se siihen ei sovi, eikä tule kaikesta huolimatta suurvaltana pysymään. Semmoiseen vaaditaan aimo annos kansallista itsenäisyyttä ja sitä ei tapaa Venäjän kansallisuolonteessa.

Venäjän kansa on koko historiansa aikana osoittautunut lapseksi, suureksi lapseksi, joka tarvitsee vanhimpansa ohjausta ja ruoskaa. Toiset pitävät Venäjän hallitsijaa liivana julmaa pahimpana tyrannina mitä milloinkaan on ollut olemassa ja kumminkin kaipasi kansansa häntä kuoltuaan ja ylinnä itkivät ja valittivat ne, joiden omaiset hän oli kiduttanut ja teloittanut ja joiden elämännonnen hän oli tuhonut. Se, jos mikään, on tyypillisin kansanluonteen kuva.

Nykyisen kommunistisen harhaman olisi mikä sivistyskansa tahansa pudistanut hartioiltaan, tilanteen, mikä kuolemanvarjona on painanut Venäjän onnetonta kansaa yli viiden vuoden ajan, mutta Venäjän kansa ei sitä ole tehnyt. Se kärsii vaan niin suunnatonta ja samoin kuvaamatonta kurjuutta, minkä edessä historiakin vaikenee sanattomaksi. Oikein tuntee syvää sääliä sitä kansaa kohtaan, pitäessään siitä sanoa: Se on saanut juuri semmoisen järjestelmän kuin se *ansaitsee*. — Kummallista kuin kokonainen kansa niin pitkän ajan alistuu olemaan valtiollisena koekaniinina!

Ei kannata lähteä esittämään vastakohtia ja ristiriitoja siitä järjestelmästä, sillä se on jo semmoisenaan suorainen vastakohta ja vahingollisin tilanne mitä historiallisen köyhälistöliikkeen, sen kansainvälisen vapautumistaitelun tielle voi sattua.

Pari huvittavaa kysymystä voisimme lopuksi esittää:

Miksi kommunistisella Venäjällä vielä vv. 1920—1921 vallitsi työvoiman puute vaikka siellä jokainen oli pakotettu työskentelemään, kun sitä vastoin porvarillisissa maissa

ainoastaan osa kansasta työskentelee tuotannossa ja kumminkin syntyy liikatuotantoa ja työttömyyttä?

Miksi kommunistisella Venäjällä työläiset kärsivät nälkää, vilua ja alastomuutta ja kuolivat joukottain mainittujen syiden johdosta, vaikka jokainen työskenteli ainoastaan oman henkensä ylläpitämiseksi, jotavastoin porvarillisissa maissa, missä työläiset ovat pakoitettut elättämään ei ainoastaan itsensä ja perheensä, vaan *kapitalistinsakin*, eivät kumminkaan tavallisissa oloissa ylipäänsä kärsi nälkää ja vaatteettomuutta?
